ସ୍ୱପ୍ନ ସିଂହାସନ

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନଗୋ

ମୟୂର ସିଂହାସନ

ନାଟ୍ୟକାର —

ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନଗୋ

ଏମ୍. ଏ. ଏଲ୍. ଏଲ୍., ବି. .

ସାଥୀ ପ୍ରକାଶନ
● ଓଡ଼ିଆ ବଜାର, କଟକ

ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ : ୧୯୭୫

କଟକ ଆର୍ଟ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ

ମୂଲ୍ୟ : ଟ ୩-୦୦

ତିନି ଟଙ୍କା ମାତ୍ର

MAYURA SINHASANA

Purna Chandra Kanungo

M. A. L. L. B.

Rs. 3/- (Three Only)

ମୋର ପୂଜ୍ୟ ଶ୍ୱଶୁର

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ବହୁଦାରଙ୍କ କରକମଳରେ

ମୟୂର ସିଂହାସନ

ଅର୍ପଣ କଲି

—ପୂର୍ଣ୍ଣି

ମହାଷ୍ଟମୀ

ତା ୨୨ । ୧୦ । ୭୪

'କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା' ପ୍ରାଙ୍ଗଣ

କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ

ଶ୍ରୀ ମାନବେଶ ମୁଖାର୍ଜି I. P. S. S. P., Puri

ଶ୍ରୀ ଅନାଦ ସାହୁ I. P. S. Additional S. P., Puri

ଶ୍ରୀ ବଜସ୍ତୁ ଦାସ

—କ୍ଷମା କଥା—

କୋଟି କୋଟି କରି ଆଠକୋଟି ମୁଦ୍ରା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସମ୍ରାଟ-ସାହାଜାହାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ 'ମୟୂର ସିଂହାସନ'—କିନ୍ତୁ, ବିସ୍ମୟ ଆଉ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ ଡ୍ରାମାଟିକ କ୍ଲବ ପୁରୀ, ହଜାର ହଜାର ନୁହେଁ ଆଠ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପରିବେଷଣ କରିଥିଲେ ନାଟକ 'ମୟୂର ସିଂହାସନ' । ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ତା ଥିଲା ଏକ ବିସ୍ମୟକର ପରିବେଷଣ ।

ତିନିଦିନ ଧରି ପୁରୀ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରି 'ମୟୂର ସିଂହାସନ' ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକପ୍ରାପ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର-ବିଶିଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ ଡ୍ରାମାଟିକ କ୍ଲବର କୁଶଳୀ କଳାକାରମାନଙ୍କର ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଅଭିନୟ, ସଙ୍ଗୀତ-ବିଶାରଦ ହରିହର ପଣ୍ଡାଙ୍କର ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା, ଶ୍ରୀମତୀ ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସ୍ୱର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଏବଂ ଶ୍ରୀମତୀ ପୁଷ୍ପା ବାନାର୍ଜିଙ୍କର ନୃତ୍ୟ ଝଙ୍କାର 'ମୟୂର ସିଂହାସନ'କୁ ପ୍ରାଣବନ୍ତ କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି । ସବୁ ପ୍ରଶଂସାର ହକ୍‌ଦାର ସେମାନେ···

ତା ଛଡ଼ା ମୋର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ଏ ନାଟକ ପାଇଁ ଗୀତିକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗମୋହନ ମିଶ୍ର ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଭିରାମ ଶତପଥୀ ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରିଦେଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି ।

× × × ×

ଏ ନାଟକର ସୃଷ୍ଟି ଯେଉଁ ତିନିଜଣଙ୍କ ଲାଗି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ସେମାନେ ହେଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାନବେଶ ମୁଖାର୍ଜି I. P. S. S. P., Puri. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନାଦି ସାହୁ I. P. S., Addl S. P., Puri ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦାସ । ଏମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଗଭୀର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଯେଉଁ ସହସ୍ରାଧିକ ଦର୍ଶକ ବନ୍ଧୁ ନାଟକ ଦେଖିସାରିଲା ପରେ ମୋତେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇ ମୋର ଶୁଭକାମନା କରିଥିଲେ ଆଜି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛି ।

ପରିଶେଷରେ ପ୍ରକାଶକ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା ତଥା 'ସାଥୀ ପ୍ରକାଶନ'ର ଶୁଭକାମନା କରୁଛି । ଏତିକି···

ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନଗୋ

'କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା' ପୁରୀ
ତା ୨୨।୧୦।୭୪ ମହାଷ୍ଟମୀ

ମୟୂର ସିଂହାସନ

ପରିବେଷକ

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍ ଡ୍ରାମାଟିକ୍ କ୍ଲବ, ପୁରୀ

ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ—ତା ୧୭।୮।୭୪, ତା ୧୮।୮।୭୪, ତା ୧୯।୮।୭୪

ସ୍ଥାନ—ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ, ପୁରୀ

ଭୂମିକାରେ

ପୁରୁଷ

ସାହାଜାହାନ	...	ଶ୍ରୀ ଅନାଦି ସାହୁ
ଦାରା	...	ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ମିଶ୍ର
ସୁଜା	...	ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ମିଶ୍ର
ଆଓରଙ୍ଗଜେବ	..	ଶ୍ରୀ ଅମରେନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀ
ମୁରାଦ	...	ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ହୋତା
ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ	...	ଶ୍ରୀ କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି
ଜୟ ସିଂ	...	ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଦାଶ
ମହମ୍ମଦ	...	ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନଗୋ
ସୁଲେମାନ	...	ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ପାଲ୍
ଦିଲୀର ଖାଁ	...	ଶ୍ରୀ ଈଶ୍ୱର ପାଢ଼ୀ
ଦିଲଦାର ଖାଁ	...	ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ପରିଡ଼ା
ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ	...	ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
ମୀର ଜୁମଲା	...	ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସ
ସାହାନୱାଜ ଖାଁ	...	ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ
ଜିହନ୍ ଖାଁ	...	ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ
ସିପାର	...	ଶ୍ରୀ ପ୍ରଶାନ୍ତକୁମାର ସାକ୍ଷିତ୍ର
ଗୋପାଲ	...	ଶ୍ରୀ ଫଣୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର କାହାଲିଆ
ରକ୍ଷୀଗଣ		

ନାରୀ

ଜାହାନାରା	...	ଆହ୍ଲାଦିନୀ	ନାଦିରା	...	ରମା
ପିଆରା	...	ଲିଲି	ଜହରତ୍‌ଉନିସା	...	ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା
ନର୍ତ୍ତକୀ	...	ପୁଷ୍ପା			

ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେଉଁମାନେ ରହିଗଲେ :

ମଞ୍ଚ ପରିଚାଳନା—	ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍ ଡ୍ରାମାଟିକ କ୍ଲବ, ପୁରୀ
	ଶ୍ରୀ ଦୋଳଗୋବିନ୍ଦ ପରିଡ଼ା
ସ୍ମାରକ—	ଶ୍ରୀ କ୍ଷୀରୋଦଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର (ଅତିଥି)
	ଶ୍ରୀ ଗଦାଧର ରାଉତ
	ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସେନ୍‌ଗୁପ୍ତ (ଅତିଥି)
ଆଲୋକ ସଂଯୋଗ—	ଶ୍ରୀ ମଧୁ ଦାସ, କଟକ
ଶବ୍ଦ—	ମଡର୍ଣ୍ଣ ରେଡ଼ିଓ ହାଉସ୍, ପୁରୀ
ମଞ୍ଚସଜ୍ଜା ଓ ରୂପସଜ୍ଜା	ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରାଳୟ, କଟକ
ନୃତ୍ୟ ପରିଚାଳନା—	ମାନୁ ଦା, କଟକ
ନୃତ୍ୟ ପରିବେଷଣ—	ପୁଷ୍ପା
ଗୀତିକାର—	ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନଗୋ
	ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ମିଶ୍ର
	ଶ୍ରୀ ଅଭିମାନ ଶତପଥୀ

କଣ୍ଠଦାନ—ଶ୍ରୀମତୀ ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ମିଶ୍ର (ବେତାର)

ସଙ୍ଗୀତ ପରିଚାଳନା—ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା

ନାଟ୍ୟକାର—ଆଡ୍‌ଭୋକେଟ୍ ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କାନୁନଗୋ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂ (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକପ୍ରାପ୍ତ)

ଏଇ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର

ପ୍ରକାଶିତ କେତୋଟି ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି—

❖ ମରୁ ଝରଣା

❖ ନଷ୍ଟନୀଡ଼ର ପକ୍ଷୀ

❖ ପଲ୍ଲୀ କନ୍ୟା

❖ ଅନ୍ଧ ଯମୁନା

❖ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ାର ସ୍ୱପ୍ନ

❖ ଦୋଳ ମୁକୁଟ

❖ ମୁଁ ଶୈତାନ କହୁଛି

❖ ଅଭିଶପ୍ତ ଘୁଙ୍ଗୁର

❖ କଳାପାହାଡ଼

❖ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ

❖ ମୟୂର ସିଂହାସନ

ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷାରେ

* ସମ୍ରାଟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ— (ନାଟକ)
* ରକ୍ତଗଙ୍ଗାର ମାଟି
* ଶ୍ରୀସ୍ମୃ (ନୃତ୍ୟ ନାଟିକା)
* କନ୍ୟା ପସନ୍ଦ ହେଲା— (ଏକାଙ୍କିକା)

୧

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମଗ୍ର ମଞ୍ଚ ଏବଂ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ —ଭାସିଆସୁଥିଲା ଏକ କରୁଣ ସଙ୍ଗୀତର ମୃଦୁ ମୂର୍ଚ୍ଛନା—ସେଇ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଝାପ୍‌ସା ଭାବରେ ଅନେକ ଦୂରରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲା "ତାଜମହଲ୍" । ଏକ ଶାନ୍ତ ଏବଂ ମନୋରମ ପରିବେଶ ଭିତରେ ଭାସିଆସିଲା···]

"ନାହିଁ ମମତାଜ, ନାହିଁ ସାହାଜାହାନ୍, ରହିଛି କାହାଣୀ ଖାଲି,
ସମାଧି ଦୁଆରେ ପ୍ରଣତି ଜଣାଅ ଦୁଇଟୋପା ଲୁହ ଢାଳି ।
ଶୋଇଛି ନୀରବେ ପ୍ରୀତିର ପ୍ରତିମା ପ୍ରଣୟମଦିରା ପିଇ,
ସପନଲୋକର ମଧୁର ରାତି ଏବେ ବି ଯାଇନି ପାହି ।
ଏବେ ବି ଫୁଟୁଛି ତା ସମାଧି ପରେ ରକ୍ତ ଗୋଲାପ ନିତି,
ଏବେ ବି ଗାଉଛି ମଧୁର ଯମୁନା ଅମର ସେ ପ୍ରେମଗୀତି ।"

[ପରେ ପରେ ସଙ୍ଗୀତର ଏକ କରୁଣ ମୂର୍ଚ୍ଛନା —ତା ପରେ କେଇଟା ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ସବୁ ନୀରବ····· ସବୁ ଶାନ୍ତ । ପରେ ପରେ ଏକ ବଜ୍ରଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠରେ ଭାସିଆସୁଛି—]

ଅନନ୍ତ ଅତୀତରେ ଅଶାନ୍ତ ଗର୍ଭରେ ଅନେକ କିଛି ଲିଭି ହଜି ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ମହାକାଳର ସେଇ ଅନନ୍ତ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଭିତରେ କେତେ ମାନ, କେତେ ଅଭିମାନ, କେତେ ରାଗ, କେତେ ରୁଷା, କେତେ ପ୍ରେମ, କେତେ ବିରହର ଲହୁଲୁହ ବୋଳା ପାଣ୍ଡୁଲିପି ତାର ଶେଷ ସମାଧି ନେଇଛି । ତଥାପି…ତଥାପି ରହିଯାଇଛି ଅନେକ ସ୍ମୃତିର ରୋମାଞ୍ଚ…ରହିଯାଇଛି ଅନେକ ପ୍ରୀତିରସର ମଧୁରାତିର କାହାଣୀ…ରହିଯାଇଛି ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଆଉ ପ୍ରୀତିନନ୍ଦା ମମତାଜଙ୍କର ଅମର ପ୍ରେମର ଅକ୍ଷୟ ଆଲେଖ୍ୟ । ସମୟର ସୀମାହୀନ ବେଳାଭୂମିରେ ସେମାନଙ୍କର ଭଲପାଇବାର ଆରକ୍ତ ପଦଚିହ୍ନ କେବେହେଲେ ମିଳେଇଯିବନି ।

× × × ×

ସେଦିନ…ସେଦିନ ଭଲପାଇବାର ନନ୍ଦାବତୀରେ ଜୁଆର ଉଠିଲା… ଝୀଡ଼ାବତୀ ଯମୁନା କଣ୍ଠରେ ଫୁଟି ଉଠିଲା ମିଳନର ଆକୁଳ ମେଘମଲ୍ଲାର… ରୂପସୀ ତାଜ୍‌ଙ୍କର ଗୋଲାପୀ ଅଧରରେ ଫୁଟି ଉଠିଲା ରକ୍ତଜବାର ସ୍ୱପ୍ନ…ଆଉ ସେହି ଅନାବିଳ ପ୍ରେମକୁ ଅମର କରିବାକୁ ଯାଇ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ବିଶ୍ୱର ବିସ୍ମୟ ଶଙ୍ଖମର୍ମର ତାଜମହଲ—

ସମୟର ଦୁରନ୍ତ କଲାପାହାଡ଼ ହାତରେ ନିଷ୍ଠୁର ଠୋକ୍‌କର ଖାଇ ବି ତାଜମହଲ ଭାଙ୍ଗିଯାଇନି…ପ୍ରେମର ସେ କୋଣାର୍କ ଭାଙ୍ଗି ପାରେନା । ଆଜି ବି ସେ କ୍ଷୁଧିତ ପାଷାଣ ବକ୍ଷରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ମିଳନ ସଙ୍ଗୀତର ଅପୂର୍ବ ମୂର୍ଚ୍ଛନା… ଅନାବିଳ ପ୍ରେମର ଅମର ବାଗେଶ୍ରୀ…

ଧନ୍ୟ ସମ୍ରାଟ, ଧନ୍ୟ ତୁମର ପ୍ରେମ; ଭଲପାଇବାର ଅମ୍ଳାନ ଇତିହାସରେ ତୁମେ ଚିରକାଳ ଲାଗି ଅମର ହୋଇ ରହିଯିବ । ହେ, ମହାନ୍ ପ୍ରେମିକଶିରୋମଣି ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ, ଏ ଦେଶର ଉତ୍ତରପୁରୁଷ ତୁମକୁ କେବେହେଲେ ଭୁଲି-ପାରିବେନି । ତୁମର ମହତ୍ତ୍ୱରେ ତୁମେ ଆଜି ମହୀୟାନ୍…ତୁମର ପ୍ରେମ ଆଜି ବିଶ୍ୱବନ୍ଦିତ…ତୁମେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ…ଚିରବନ୍ଦନୀୟ—ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଆଗାମୀ ଯୁଗର ଲକ୍ଷକୋଟି ମାନବ ତୁମକୁ ତା'ର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଦେଇ କହିବ—

ହେ ସମ୍ରାଟ, ହେ ପ୍ରେମିକଶ୍ରେଷ୍ଠ ତୁମେ ମହାନ୍ ତୁମେ "ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ"...

[ତା' ପରେ ସବୁ ଶାନ୍ତ ନୀରବ—ମଞ୍ଚରେ କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକ ଜଳାଉଠିଛି । ଦେଖାଗଲା ଆଗ୍ରାର ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାସାଦ—ବୃଦ୍ଧ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ତନ୍ଦ୍ରାମଗ୍ନ । ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛି ଜଣେ ଗୁପ୍ତଚର...ସମ୍ମାନ ଜଣାଇଛି । ସମ୍ରାଟ ତାକୁ ଚାହିଁଲେ—

ଚର—ସମ୍ବାଦ ସତ୍ୟ, ସମ୍ରାଟ ! ଆପଣଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନେ ଆପଣଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ।

[ସମ୍ରାଟ୍ ହଠାତ୍ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ ଚକିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କେଇଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରେ ଚରକୁ ବାହାର ଯିବାକୁ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ।]

ସାହାଜାହାନ—(ତାଜମହଲକୁ ଚାହିଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମା ପତ୍ନୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ) ଶୁଣୁଛ, ଶୁଣୁଛ ତାଜ୍ ! ତୁମର ପ୍ରାଣର ପୁତ୍ରମାନେ ଆଜ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଯୋଉ ପୁଅମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଛାତିରୁ ରକ୍ତ ଦେଇ ମଣିଷ କରିଥିଲି, ସେମାନେ ଆଜ ତାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି...(ହଠାତ୍ ଯେପରି ସମ୍ରାଟ ତାଜଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଶୁଣିପାରିଲେ) କ'ଣ କହୁଛ ? କ୍ଷମା ? ? ନା, ନା ମମତାଜ, ତା ହୋଇପାରେନା—ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଏବେ ବି ବଞ୍ଚିଛି...ଏବେ ବି ତା' ଦେହରେ ଭରିରହିଛି ଶତସିଂହର ଶକ୍ତି...ଏବେ ବି ତା କୋଷବଦ୍ଧ ଶାଣିତ ତରବାରୀ ରକ୍ତଲୋଲୁପ । ମୁଁ... ମୁଁ ...ସେ ବିଦ୍ରୋହର ମୁକାବିଲା କରିବି, ତାଜ୍ ! ଯୋଉ ପୁଅମାନଙ୍କୁ କାଖେଇ କୋଳେଇ ଏଇ ହାତରେ ମଣିଷ କରିଥିଲି ସେମାନେ ଯଦି

ମୋ ସହିତ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା ବୋଧ କଲେନି, ତେବେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦେବି କାହିଁକି ? ମୋର ସେଇ ଅବାଧ୍ୟ ସନ୍ତାନ-ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ପବିତ୍ର ମୋଗଲ ବଂଶର କଳଙ୍କିତ ଇତିହାସ ଲେଖା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେଇମାନଙ୍କ ରକ୍ତରେ ମୁଁ ସେ କଳଙ୍କକୁ ଧୋଇ ପୋଛି ନିଶ୍ଚିହ୍ନ କରିଦେବି । (ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ଦାରା) କିଏ ? ଦାରା...!

ଦାରା—ଦୁଃସମ୍ବାଦ, ଅବ୍‌ବାଜାନ୍ ! ସୁଜା, ମୁରାଦ୍ ଆଉ ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରି ସୈନ୍ୟବଳ ସହ ଆଗ୍ରା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ।

ସାହାଜାହାନ—ସେ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ମୁଁ ଅନେକ ଆଗରୁ ପାଇଛି ଦାରା ! ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତୁମର ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥିଲି । ପାରିବ...ପାରିବ ସେ ବିଦ୍ରୋହକୁ ଦମନ କରି ?

ଦାରା—ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇଲେ ସେଇ ବିଦ୍ରୋହୀ ଦଳକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ମୋତେ ବେଶୀ ସମୟ ଲାଗିବନି ।

ସାହାଜାହାନ—ମୁଁ ତୁମଠାରୁ ଏଇଆ ଆଶା କରିଥିଲି, ଦାରା ! ତୁମକୁ ସେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଉ ଯଦି ଦରକାର ପଡ଼େ, ତେବେ ସେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର ରକ୍ତରେ ତର୍ପଣ କରି ପବିତ୍ର ମୋଗଲ ସିଂହାସନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦାରା—କିନ୍ତୁ ଅବ୍‌ବାଜାନ୍ ।

ସାହାଜାହାନ—ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିଛି, ଦାରା ! ନିଜର ଭାଇମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ତୁମର ତରବାରି ହୁଏତ ଥରଉଠିବ । କିନ୍ତୁ ମନେରଖ ଦାରା, ସେମାନେ ତୁମର ଭାଇ ହୋଇପାରନ୍ତି, ମୋର ପୁତ୍ର ହୋଇପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ରାଜଦ୍ରୋହୀ ଆଉ ପିତୃଦ୍ରୋହୀ । ଯେଉଁଦିନ ସମ୍ରାଟ ହେବାର ପବିତ୍ର ଶପଥ ନେଇ କଣ୍ଠିବାର ସୁରୁକ୍ ଧରି ମୁଁ

ନ୍ୟାୟର ସେ ପବିତ୍ର ସିଂହାସନ ଅଧିରୋହଣ କଲି, ସେଇଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଲକ୍ଷକୋଟି ଜନତାର ସମ୍ରାଟ…ସେମାନଙ୍କର ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା । ଜଣେ ସମ୍ରାଟ ନିକଟରେ ଦୁର୍ବଳତା ଶୋଭାପାଏନା, ଦାରା ! ମୋର ଆଦେଶ, ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ତୁମକୁ ଏ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦାରା—ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ, ଆବ୍ବାଜାନ୍ ! ମୁଁ ଆଜ ଖୋଦାଆଲ୍ଲାଙ୍କ ନାମରେ ଶପଥ କରୁଛି, ପବିତ୍ର ମୋଗଲ ସିଂହାସନର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ରଣଭୂମିରେ ଯଦି ମୋତେ ଆତ୍ମବଳି ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ତେବେ ମୋର ଛଳେ ହେଲେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପରାଜୟର ଗ୍ଲାନି ନେଇ ମୁଁ କେବେହେଲେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଫେରିଆସିବିନି ।

ସାହାଜାହାନ—(ଶିହରିଉଠି) ନା, ନା, ଦାରା, ମୁଁ ତୁମକୁ ଜାଣି ଜାଣି ସେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଭିତରକୁ ଠେଲିଦେଇପାରେନା । ମୁଁ ଯେ ପିତା…

ଦାରା—ପିତା, ହେଲେ ବି ଆପଣ ସମ୍ରାଟ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଏ ସାମୟିକ ଦୁର୍ବଳତା ଶୋଭା ପାଏନା । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଯେତେବେଳେ ଆସିବାର ଥିବ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ । ମଣିଷ ତାକୁ କେବେହେଲେ ତା'ର ସୀମିତ ଶକ୍ତି ଦେଇ ରୋକିପାରେନା କି ପାରିବନି ।

ସାହାଜାହାନ—ମୁଁ ସମ୍ରାଟ ହେଲେ ବି ଗୋଟାଏ ବାପ, ଦାରା ! ଗୋଟାଏ ବାପର ଅନ୍ତର୍ଦାହ ତୁମେ କଣ ବୁଝିପାରୁନ ?

ଦାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ ! ମୁଁ ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ଅନ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଥାନ୍ତି…?

ସାହାଜାହାନ—ବେଶ୍, ଏହି ଐତିହାସିକ ଭ୍ରାତୃବିବାଦର ନିର୍ମମ ଜ୍ୱଳନକୁ ମତେ ହିଁ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, କାରଣ ମୁଁ ସମ୍ରାଟ…ମୋ' ଠାରେ ଦୟା, ମାୟା, ମମତା, କିଛି ନାହିଁ…

ଦାସ୍—ଆବ୍ବାଜାନ୍···

ସାହାଜାହାନ—ହଁ, ଦାସ୍ ! ମୁଁ ଆଜ ବୃଦ୍ଧ···ଶକ୍ତିହୀନ···ନିଃସ୍ୱ—ଗୋଟାଏ ପକ୍ଷାଘାତ ରୋଗୀର ଅରକ୍ତ ମର୍ମଦାହ ନେଇ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ମରଣ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଚାଲିଛି···

ଦାସ୍—ଆବ୍ବାଜାନ୍···

ସାହାଜାହାନ—ତଥାପି ମୁଁ ତୁମକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି ତୁମେ ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଅ । ତୁମେ ଯାଅ ଦାସ୍, ବେଟୀ ଜାହାନାରାକୁ ଟିକେ ସମ୍ବାଦ ଦିଅ । (ଦାସ୍ ଯିବା ପରେ) ତାଜ୍—ତାଜ୍, (ହଠାତ୍ ଅନ୍ତରାଳରୁ ଭାସିଆସିଲା ମମତାଜଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱର)

Voice—ସ୍ୱାମୀ···ସମ୍ରାଟ ! ଆପଣ ଏ କଣ କରୁଛନ୍ତି ? ଆପଣଙ୍କର ଅତି ଆଦରର ସୁଜା, ପ୍ରାଣର ମୁରାଦ, ଆଖି ନୟନର ପିତୁଳା ଆଓରଙ୍ଗଜେବକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଆପଣ ଦେଇପାରୁଛନ୍ତି ? ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ତରେ ରଞ୍ଜିତ ସିଂହାସନ କଣ ଏତେ କାମ୍ୟ ? ଆପଣଙ୍କର ରକ୍ତମାଂସରେ ଗଢ଼ା ସନ୍ତାନ କଣ ଆପଣଙ୍କର କେହି ନୁହନ୍ତି ? କୁହନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ, ନୀରବ ରହିଲେ କାହିଁକି ?

ସାହାଜାହାନ—ତାଜ୍···ତୁମେ ମୋତେ ଦୁର୍ବଳ କରିଦିଅନା, ତାଜ୍ !

Voice—ଥରେ ସ୍ଥିର ମନରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ, ସମ୍ରାଟ···ଆପଣଙ୍କ ଆଦରର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ଛିନ୍ନ ମସ୍ତକ ଯେତେବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବ, ସେତେବେଳର ସେ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଆପଣ ସହ୍ୟ କରିପାରିବେ ? ଆପଣ ସେତେବେଳେ ପଥର ହୋଇପାରିବେ ସମ୍ରାଟ ?

ସାହାଜାହାନ—ନା, ନା, ତାଜ୍, ମୁଁ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିପାରିବିନି ।

Voice—ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ସ୍ୱାମୀ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦୟା କରନ୍ତୁ । ସେମାନେ ଯାହା ହେଲେ ବି ଆପଣଙ୍କର ପୁତ୍ର···ମାତୃହରା । ସ୍ନେହର

ଶାସନ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ···ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ଏତିକି ଅନୁରୋଧ । ତା ନ ହେଲେ ଏଇ ମର୍ମର ସମାଧି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ନେହଶୀଳା ମା'ର ବିକଳ ଆତ୍ମା ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଲୁହ ଢାଳିବ···ରକ୍ତ କାନ୍ଦିବ ।

ସାହାଜାହାନ—ନା, ନା, ନା, ତାଜ୍, ତୁମ ଆଖିର ଲୁହ ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିପାରିବିନି, ତାଜ୍ ! ତୁମର ସବୁ ଅନୁରୋଧ ମୁଁ ରକ୍ଷା କରିଚି···କେବେ ତୁମ ମନରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ଦେଇନି କି ଆଜିବି ଦେବିନି ।

(ପ୍ରବେଶ କଲେ ଜାହାନାରା ଓ ଦାରା)

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ··· !

ଦାରା—କ'ଣ ହେଲା, ଆବ୍ବାଜାନ୍ ?

ସାହାଜାହାନ—ତମର ମା' କଣ କହୁଲେ ଶୁଣିଲ, ଦାରା ! ହଁ, ତାଜ୍, ମୁଁ ତୁମର ଶେଷ ଅନୁରୋଧ ନିଶ୍ଚୟ ରକ୍ଷା କରିବି । ଯାଅ ଦାରା···ମୋର ସେହି ବିଦ୍ରୋହୀ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆଗ୍ରାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଦିଅ ।

ଜାହାନାରା—ନା, ତା ହୋଇପାରେନା ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା ?

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍, ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଏ ଦୁର୍ବଳତା ? ବିଦ୍ରୋହୀର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର କ୍ଷମା ନୁହେଁ, ଆବ୍ବାଜାନ୍, କଠୋର ଶାସ୍ତି !

ସାହାଜାହାନ—କିନ୍ତୁ ମା, ଏ ଯେ ତୋର ମା'ର ଅନୁରୋଧ···ତୋର ମା ଲୁହ ଛଳଛଳ ଆଖିରେ ଯାହା କହିଲା ତୁ ଯେବେ ଶୁଣିଥାନ୍ତୁ···

ଜାହାନାରା—ନା ! ଏ ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ମନର ଦୁର୍ବଳତା । ସେମାନେ ପୁତ୍ର ହେଲେ ବି ଆପଣଙ୍କର ଶତ୍ରୁ···ରାଜସିଂହାସନର ଶତ୍ରୁ···ଦେଶର ଶତ୍ରୁ । ପୁତ୍ରସ୍ନେହର କ୍ଷଣିକ ଦୁର୍ବଳତାରେ ନିଜକୁ ହଜେଇଦିଅନ୍ତୁ ନି, ସମ୍ରାଟ···!

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା··· ! !

ମଃ ସିଂହାସନ

ଜାହାନାରା—ହଁ ସମ୍ରାଟ, ଆପଣଙ୍କର ଏ କ୍ଷଣିକ ଦୁର୍ବଳତା ଏଇ ମହାନ୍ ଦେଶକୁ ହୁଏତ ଚିରଦିନ ଲାଗି 'ସର୍ବନାଶର ରାଗିଣୀ ଶୁଣାଇବ...ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରର ଉତ୍ପୀଡନରେ ନିରୀହ ପ୍ରଜାଗଣ ହାହାକାର କରି ଉଠିବେ...ମୋଗଲ ସଭ୍ୟତାର ବର୍ଣ୍ଣୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରମ୍ପରା ହୁଏତ ସେଇଟା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ...

ଦାରା—ବୁବୁଜାନ୍, ତମେ ଏସବୁ କଣ କହୁଯାଉଛ ? ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା କଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ?

ଜାହାନାରା—ଆଉ ସେହି 'ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଯେଉଁମାନେ ପଦାଘାତ କରି ସାମାନ୍ୟ ସିଂହାସନ ଲୋଭରେ ନିଜର ଜନ୍ମଦାତା ପିତା ପ୍ରତି ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତୋର କଣ କିଛି ମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନାହିଁ ? ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଭଲ ପୁଅ କଣ ଭ୍ରାତୃସ୍ନେହରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲିଯିବୁ ?

ଦାରା—ବୁବୁଜାନ୍...

ଜାହାନାରା—ସମ୍ରାଟ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଶାସନ କ୍ଷମତା ତୋତେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ ଏଇଥିପାଇଁ ? ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିକଟରେ ଏ ଭୀରୁତା ମୁଁ ଆଶା କରେନି, ଦାରା ! ବିଦ୍ରୋହର ଜୈତ୍ର ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ନିଜକୁ ନିଜେ ସମ୍ରାଟ ବୋଲାଉଥିବା ମୁରାଦ, ଆଉ ତା'ର ସାଥୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସରେ ସୁଜା ସହିତ ଆଗ୍ରାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବେ, ଆଉ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି କରି ଜଣେ ନୀରବ ଦର୍ଶକ ସାଜିବେ ତୁ ତାହା ଉପଭୋଗ କରିବୁ ?

ଦାରା—(ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ) ନା, ନା, ବୁବୁଜାନ୍, ତାହା କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେନା...ଦାରାର ଦେହରେ ବିନ୍ଦୁଏ ରକ୍ତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର ବିଜୟ ନିଶାଣ କେବେହେଲେ ଆଗ୍ରାରେ ଉଡ଼ିପାରେନା ! ମୋତେ ଆପଣ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ...

ସାହାଜାହାନ—ସାମାନ୍ୟ ସିଂହାସନ ଲୋଭରେ...

ଦାରା—ମୋତେ ଭୁଲ ବୁଝିବେନି, ଆବ୍ବାଜାନ୍, ଏଇ ସିଂହାସନ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ମମତା କେବେ ନ ଥିଲା କି ଆଜି ବି ନାହିଁ…ସମ୍ରାଟ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲି କି ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦେଖୁନି । ମୋର ଏକମାତ୍ର କାମ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଇଜ୍ଜତ୍ ଓ ସିଂହାସନର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିବା । ଏଇ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ସମ୍ରାଟ !

ଜାହାନାରା—ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ଆବ୍ବାଜାନ୍ !

ଦାରା—ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ସମ୍ରାଟ !

ସାହାଜାହାନ—ବେଶ୍ ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଯଦି ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ତା'ହେଲେ ମୋର ଶେଷ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଶୁଣିନିଅ, ଦାରା…ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ମୋର ବିଦ୍ରୋହୀ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଦେହରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ କରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବ ନାହିଁ ।

ଦାରା—ମୁଁ ପବିତ୍ର କୋରାନ୍ ନାମରେ ଶପଥ ନେଉଛି ଆବ୍ବାଜାନ୍, ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ଆଦେଶକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବି…ଏବଂ ଆପଣଙ୍କର ସେଇ ବିଦ୍ରୋହୀ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଅବିଳମ୍ବେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବି ।

[ସମ୍ରାଟଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଦାରା ଚାଲିଗଲେ—ପଛେ ପଛେ ଜାହାନାରା । ତା'ପରେ ସାହାଜାହାନ ତାଜମହଲ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ… ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ—]

ସାହାଜାହାନ—ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବ ତା'ଜ୍, ତମର କଥା ମୁଁ ରଖି ପାରିଲିନି । କାରଣ ମୁଁ ଖାଲି ଗୋଟାଏ ବାପ ନୁହେଁ, ତାଜ୍ ମୁଁ…ମୁଁ ଏ ଦେଶର ସମ୍ରାଟ—ମହାମହିମ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ !

(ସମ୍ରାଟଙ୍କ କଣ୍ଠ ବାଷ୍ପାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଛି)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୟ ସନ୍ଧ୍ୟା—ନର୍ମଦା ନଦୀ କୂଳରେ ମୁରାଦଙ୍କ ଶିବିର—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସ୍ନାତ ରଜନୀ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିଛି । ମଞ୍ଚର ଆଲୋକ କ୍ଷୀଣ… ମିଳାଇ ଦେଖାଗଲା । ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ମୁରାଦ କଚ୍ଛଟା ସୁରାପାନ କରୁଥିଲେ । ପାଖରେ ଥିଲେ ବିଦୂଷକ ଦିଲ୍‌ଦାର]

ମୁରାଦ—ଆଜିର ବିଜୟ ଉତ୍ସବରେ ନୃତ୍ୟସଙ୍ଗୀତର ଆୟୋଜନ କରିଛ, ଦିଲ୍‌ଦାର ?

ଦିଲ୍‌ଦାର—ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଜାହାଁପନା ! କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇଲେ…

ମୁରାଦ—ସାବାସ୍ ଦିଲ୍‌ଦାର, ଆଉ ଡେରି କାହିଁକି ? ଏଭଳି ଗୋଟାଏ ରାତି ହୁଏତ ଜୀବନରେ ଆଉ କେବେ ଆସିବନି ।

[ଦିଲ୍‌ଦାର ହାତରେ ଦୁଇଥର ତାଳି ମାରିଲେ ଏବଂ ଅପୂର୍ବ ରୂପଲାବଣ୍ୟଭରା ନର୍ତ୍ତକୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସି ମୁରାଦଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲା—]

ମୁରାଦ—ଚମତ୍କାର, ଚମତ୍କାର ଦିଲ୍‌ଦାର ! ନାଚ, ନାଚ, ନର୍ତ୍ତକୀ, ଯୁଦ୍ଧଭୂମିର ଏଇ କରୁଣ ବୀଭତ୍ସତାକୁ ଦେଖାଇଦିଅ ତୁମର ଚଳଚଞ୍ଚଳ ପଦଯୁଗଳରେ ଫୁଟିଉଠୁ ଅପୂର୍ବ ନୃତ୍ୟଶ୍ରୀ—କଣ୍ଠରେ ଭରିଦିଅ ସୁରଭିତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା । ନାଚ, ଗାଅ—ଆଜିର ଏ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସରେ ରୂପସୀ ନର୍ମଦାର ତଟଦେଶ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଉଠୁ ।

[ନର୍ତ୍ତକୀର ଚରଣ ଯୁଗଳରେ ନୃତ୍ୟର ଅପୂର୍ବ ଝଙ୍କାର···କଣ୍ଠରେ ଫୁଟି ଉଠେଲ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା—]

ଗୀତ

ପାଦେ ରୁଣୁଝୁଣୁ ନୂପୁର ବାଜେ ରେ,
ମୁଁ ଯେ ଗୃହି ଅଭିସାରିକା ସାଜେ ରେ !
ସଜଫୁଟା ନବମାଲିକା ମୁଁ ଏକ;
ଭଗ୍ନ ଯଉବନେ ତନୁରେ ପୁଲକ.
ମନ-ମଧୁଲିଟ ମନେ ଖୋଜେ ରେ । ୧ ।
ମଦଭଗ୍ନ ଆଖି ନଇଁ ନଇଁ ଅସେ,
ପ୍ରିୟ ବନା ଗୀତ ବଢେ ମୋ ହରଷେ,
ଶେଷେ ଝିଙ୍ଗିବି ଧୂଳିଶେଯେ ରେ । ୨ ।

—ଆଣ୍ଡିବାଣ ଶତପଥୀ

ମୁରାଦ—(ନାଚ ଶେଷରେ) ମାଗ ନର୍ତ୍ତକୀ, ଯାହା ଇଚ୍ଛା ମନଭରି ମାଗିନଅ । ମୋର ସମସ୍ତ ଗନ୍ତାଘର ଆଜ ତୁମ ପାଇଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ । ସତରେ ସୁନ୍ଦରୀ, ତମରି ଏଇ ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ କମ୍ପନ ମୋ ମନରେ ଭରିଦେଇଛି ଅମରାବତୀର ସ୍ୱପ୍ନ । ଓ, ଲଜ୍ଜା କରୁଛ ! (ହସି) ତୁମରି ଏଇ ପୁଷ୍ପିତ ରୂପଶ୍ରୀ ମୋତେ ଅସ୍ଥିର କରୁଛି ! ଆଉ ମାତ୍ର କେଇଟା ଦିନ ପରେ ବୃଦ୍ଧ ସମ୍ରାଟ ଶାହାଜାହାନଙ୍କୁ ସିଂହାସନଚ୍ୟୁତ କରି ମୁଁ ହେବି ଭାରତର ସମ୍ରାଟ । ଆଉ ସେତେବେଳେ ତୁମେ ହେବ ମୋର ରାଜ ନର୍ତ୍ତକୀ । ନିଅ ନର୍ତ୍ତକୀ । ତୁମ କଳାମୁଗ୍ଧ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ଉପହାର ଏଇ ନବରତ୍ନଖଚିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗୁରୀୟ—

[ନିଜ ହାତରୁ କାଢ଼ି ଉପହାର ଦେଲେ ଏବଂ ନର୍ତ୍ତକୀ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ବିଦାୟ ନେଲା ।]

ଦିଲଦାର—(ହସି ହସି) ଆଉ ମୁଁ—? (ହାତ ପତାଇଲେ)

ମୁରାଦ—(ହସିଉଠିଲେ) ତୁମେ, ତୁମେ କଣ ଚାହଁ, ଦିଲ୍‌ଦାର ? ସୁରା, ସାକି, ଧନ, ଦୌଲତ···ଯାହା ଇଚ୍ଛା ମାଗିପାର । ସମ୍ରାଟ ମୁରାଦଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରରେ କିଛି ଅଭାବ ନାହିଁ ।

ଦିଲ୍‌ଦାର—ମୋର ଏ ସବୁ କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ, ଜାହାଁପନା, ମୋର ଦରକାର ଗୋଟାଏ ଉପାଧି—(ହସିଲେ)

ମୁରାଦ—ଉପାଧି···?

ଦିଲ୍‌ଦାର—ହଁ, ଜାହାଁପନା ! ଆପଣ ସାହାଜାଦାରୁ ହେବେ ସମ୍ରାଟ—ଆଉ ସେ ନର୍ତ୍ତକୀ ସେ ହେବ ରାଜନର୍ତ୍ତକୀ, ଆଉ ମୁଁ । ମୋତେ ବିଦୂଷକକୁ ସେଇ ବିଦୂଷକ ? ଜାହାଁପନା, ମୋର ଏଇ ବିଦୂଷକ ପଛଆଡ଼େ ଆଉ କିଛି ଗୋଟାଏ ବିଶେଷଣ ଲଗେଇଦିଅନ୍ତୁ—ଯେମିତି ଏଇ ନର୍ତ୍ତକୀ ପଛରେ "ରାଜ" ଲଗେଇଦେଲେ—ଠିକ୍ ସେମିତି···

ମୁରାଦ—(ହସି) ବେଶ୍ ତୁମର ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ହେବ ଦିଲ୍‌ଦାର । ସମ୍ରାଟ ମୁରାଦଙ୍କ ଦରବାରରେ ତୁମେ ହେବ ରାଜବିଦୂଷକ ।

ଦିଲ୍‌ଦାର—(ଆନନ୍ଦରେ) ଆଃ ରାଜବିଦୂଷକ କି ଚମତ୍କାର; ରାଜବିଦୂଷକ··· ଭାରତର ସ୍ୱାମୀ ସମ୍ରାଟ ମୁରାଦଙ୍କର ମୁଁ ହେଉଛି ସ୍ୱାମୀ ରାଜବିଦୂଷକ···ଆପଣ ବସିଥିବେ ମୟୂର ସିଂହାସନରେ···ହାତରେ ଥିବ ରଙ୍ଗୀନ ସୁରାର ସଙ୍ଗିନୀ ପାତ୍ର···ଆଉ ତଳୁଲଭାରେ ଯୌବନର ଅଜସ୍ର ଢେଉ ତୋଳି, ରୂପସୀ ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କର ପୁଷ୍ପିତ ତନୁଶ୍ରୀରେ ଫୁଟିଥିବା ଲକ୍ଷ କୁସୁମର ସୁରଭି ନୂପୁର ନିକ୍ୱଣରେ ବିଳାସ କକ୍ଷ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଉଠୁଥିବ ଆଉ ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ମୁଁ ଏମିତି ମଜା ମଜା କଥାସବୁ କହିବି ଯେ, ସମ୍ରାଟ ହସି ହସି ଏକାବେଳକେ—ମାନେ ଏକାବେଳେ—ମାନେ··କଣ ଗୋଟାଏ ହୋଇଯିବେ·· ।

ମୁରାଦ—(ହସି) ସେ ସୁଦିନ ଆଉ ଡେରି ନାହିଁ, ଦିଲ୍‌ଦାର···

ଦିଲ୍‌ଦାର—କିନ୍ତୁ ଜାହାଁପନା, ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ପ୍ରିୟପୁତ୍ର ଦାରା ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି···

ମୁରାଦ—ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁନ୍ତି ଦାଲଦାର ସେ ହୁଏତ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି, ଆଉ ତା'ର ପରିଣାମ ତାକୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦିନେ ନା ଦିନେ ସେ ମୋ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବ, ନଚେତ୍ ତୃଷିତ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ଦାରାର ଉଷ୍ଣ ରକ୍ତରେ ତାର ଅନେକ ଦିନର ତୃଷ୍ଣା ମେଣ୍ଟାଇନେବ ।

ଦାଲଦାର—ଠିକ୍ କହିଛନ୍ତି, ସମ୍ରାଟ, ଦାରା ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି ଆଉ ସମ୍ରାଟ ସୁସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜାହାଁପନା, ସ୍ୱପ୍ନ କଣ କେବେ ସତ ହୁଏ ?

ମୁରାଦ—ଦାଲଦାର, ମୋର ସାହସ, ମୋର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ମୋର ଶକ୍ତି ଉପରେ ତୁମର ଏତେ ଅବିଶ୍ୱାସ ! ଆଜିର ଏ ବିଜୟ କଣ ମୋର ଅସୀମ ଶକ୍ତିର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ ?

ଦାଲଦାର—ଜାହାଁପନାଙ୍କର ଶକ୍ତି ଅନେକ ବେଶୀ । ମୋ ଦେଖିବାରେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଶକ୍ତି ଆଉ କାହାର ନ ଥିଲା କି କାହାରି କି ଭବିଷ୍ୟତରେ ହେବ କି ନା ସନ୍ଦେହ । କିନ୍ତୁ ଜାହାଁପନା ଏଇ ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ାକ ସତ ହୁଏନା ବୋଲି ମୋର ଗୋଟାଏ ବହିରେ ପଢ଼ିଥିଲି । ତେବେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ସ୍ୱପ୍ନ ଏକଦମ ସତ ହୋଇଯାଏ । ଆଉ ଯାହାସବୁ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉଛି—ଜାହାଁପନା ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ରାଟ ହେବେ ।

ମୁରାଦ—ମୂର୍ଖ ଦାରା ମୋ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂକୁ ପଠାଇଛି ।

ଦାଲଦାର—ଜାହାଁପନାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ବାଃ ସେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଥିବ ସେତେବେଳେ ନିଶ୍ଚୟ ତା'ର ସ୍ତ୍ରୀର କପାଳରୁ ସିନ୍ଦୁର ଲିଭେଇଦେଇ ଆସିଥିବ । ଗୋଟାଏ ବିଲୁଆ କେବେ ସିଂହ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କଳ୍ପନା କରିବ ?

ମୁରାଦ—ବିଲୁଆ କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ଚାଲାକ୍, ଦାଲଦାର ! ମୁଁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସୂତ୍ରରୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇଛି, ଦାରା ଖାଲି ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ ସୁଜା ବିରୁଦ୍ଧରେ ତା'ର ପୁଅ ସୁଲେମାନ୍ ଅଉ ବିକାନିର ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ ଏବଂ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦିଲୀର୍ ଖାଁକୁ ପଠାଇଛି ।

ଦଲ୍ଲଦାର—ମନେହୁଏ ସିଂହାସନ ଲୋଭରେ ସାହାଜାଦା ଦାରା ଏକଦମ୍ ପାଗଳ ହୋଇଉଠିଛନ୍ତି—ମାନେ···ମାନେ ଉନ୍ମାଦ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ହୁଁ, ମଣିମାଣିକ୍ୟଖଚିତ ମୟୂର ସିଂହାସନ ଆକର୍ଷଣ କିଛି ତ କମ ନୁହେଁ—

[ଦୂରରୁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଆସୁଥିବାର ମୁରାଦ ଦେଖିଛନ୍ତି ।]

ମୁରାଦ—ତୁମେ ଆସ, ଦଲ୍ଲଦାର ! ଭାଇ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଆସୁଛନ୍ତି । ହୁଏତ କୌଣସି ଗୋପନ ପରାମର୍ଶ ଥାଇପାରେ ।

[ଦଲ୍ଲଦାର ପ୍ରସ୍ଥାନ । ଆସିଲେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ]

ଆସନ୍ତୁ, ଭାଇଜାନ୍ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆ, ମୁରାଦ, ତୋତେ ଥରେ ପ୍ରାଣଭରି ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ ।

ମୁରାଦ—ଭାଇଜାନ୍, ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ମୋର ଚିରଦିନ ଧରି ମନେରହିବ । ଆଜିର ସେଇ ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଧର୍ମଟ୍ଟର ଯେଉଁ ବୈଜୟନ୍ତୀ ଉଡ଼ିଲା, ତା କେବଳ ଆପଣଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା, ଭାଇଜାନ୍ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ମୋର ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ? ନା, ମୁରାଦ, ଏ ଧର୍ମଟ୍ଟର ଉଚ୍ଛଳିତ କେବଳ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ତୋରି ଲାଗି । ନିଶ୍ଚିତ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି, ନିଜ ଜୀବନକୁ ବାଜି ଲଗେଇ, ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ତୁ ଯେଉଁ ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲୁ, ତାହା ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଚିରଦିନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ ।

ମୁରାଦ—ସବୁ ହୁଏତ ସେଇ ମଙ୍ଗଳମୟ ଆଲ୍ଲାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ । କିନ୍ତୁ, ଗୋଟାଏ କଥା ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲିନି, ଭାଇଜାନ୍, ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂଙ୍କର ହଜାର ହଜାର ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟ ହଠାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ରାଜପୁତ ବାହିନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ କାହିଁକି ? ମନେହେଲା ସତେ ଅବା ଏକ ଅଦ୍‌ଭୁତ ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତି ବଳରେ ଆଖିପିଛୁଳାକେ ସବୁ ଯେମିତି ଓଲଟ ପାଲଟ ହୋଇଗଲା । ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂଙ୍କର ବଶ୍ୟତ ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟ ଯେ ଦିନେ ମହାରାଜାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରିବେ ଏ କଳ୍ପନା ମୋର ନ ଥିଲା ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଶକ୍ତି ଆଉ ବୁଦ୍ଧି ର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଏ ଦୁନିଆରେ ଅନେକ ଅସମ୍ଭବ ବି ବେଳେ ବେଳେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ମୁରାଦ ! ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ! ଯୁଦ୍ଧର ଠିକ୍ ପୂର୍ବଦିନ ମୁଁ ମୋର କେତେକ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ 'ମୋଲ୍ଲା'ଙ୍କର ଛଦ୍ମବେଶରେ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂର ସୈନ୍ୟ ଛାଉଣୀକୁ ପଠାଇଦେଇଥିଲି ।

ମୁରାଦ—ତା'ପରେ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ତା'ପରେ ସେମାନେ ମୋ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ମହାରାଜାଙ୍କର ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଲେ ଯେ, ସେମାନେ ଜଣେ ବିଧର୍ମୀର ଅଧୀନରେ ରହି, ବିଧର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ଦାରା ସପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ବଡ଼ ଘୃଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ସେପରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପବିତ୍ର କୋରାନରେ ମନାଅଛି । ବାସ୍···ସେମାନେ ବୁଝିଗଲେ । ଖାଲି ବୁଝିଗଲେ ନୁହେଁ ବିଶ୍ୱାସ ବି କଲେ । ଆଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କେଇଟାରେ ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଗଲା ।

ମୁରାଦ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ···ଅଦ୍ଭୁତ ତୁମର କୌଶଳ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ କୌଶଳର ପ୍ରୟୋଗ ଦରକାର ସେତେବେଳେ ତାହା ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦିଲ୍ଲୀର ସେ ରାଜସିଂହାସନ ଖାଲି କେଇଟା ଗୋଲାପ ଫୁଲର ଶେଯ ନୁହେଁ, ମୁରାଦ ! ଗୋଲାପର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇବାକୁ ହେଲେ କଣ୍ଟାର ଆଘାତ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(ଏହି ସମୟରେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହମ୍ମଦ ଆସିଛନ୍ତି ।)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ, ତୁମେ ଏଠି କାହିଁକି ?

ମହମ୍ମଦ—ସମ୍ବାଦ ଅଛି, ଆବ୍ବାଜାନ ! ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ଅନତି ଦୂରରେ ରହି ଆମ ସୈନ୍ୟ ଶିବିର ପ୍ରତି ତୀକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଛନ୍ତି । ସେ ହୁଏତ ଆମ ଶିବିର ଉପରେ ଅତର୍କିତଭାବେ ଆକ୍ରମଣ କରିପାରନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶପାଇଲେ, ସେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଯଦି ଅତର୍କିତଭାବେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରୁ···

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ନା, ମହମ୍ମଦ···ସେମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ।

ମହମ୍ମଦ—କାରଣ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ରାଜପୁତର ଦର୍ପ, ତାର ଅହଙ୍କାର ଆଉ ଆତ୍ମଗର୍ବ ହେବ ତାର ପରାଜୟର ନିଶ୍ଚିତ କାରଣ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମୋର ପଥଶ୍ରାନ୍ତ ଆଉ କ୍ଲାନ୍ତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହିତ ଏଇ ନର୍ମଦା ତୀରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି ସେତେବେଳେ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଯଦି ମୋତେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥାନ୍ତା ତେବେ ସେତେବେଳେ ମୋର ପରାଜୟ ଥିଲା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ସେତେବେଳେ ତୁ ମଧ୍ୟ ତୋର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ଆସି ପହଞ୍ଚି ନ ଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି, ଏଭଳି ଆକ୍ରମଣ କାପୁରୁଷତା ବୋଲି ମହାରାଜା ତୋର ଆଗମନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏଇ ଆତ୍ମଗର୍ବ, ଏଇ ଅହଙ୍କାର କଣ ତାଙ୍କ ପତନର ଯଥେଷ୍ଟ ସୂଚନା ଦେଉନାହିଁ ?

ମହମ୍ମଦ—ତାହାହେଲେ···?

ମୁରାଦ—ତାହାହେଲେ ଖଇଜାନ୍···?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଭୟ ନାହିଁ ମୁରାଦ ! ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଅବେ ତାହିଁକ, ହଜାର ଥର ଆମର ସୈନ୍ୟ ଶିବିର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କଲେ ବି ଆମର ଆତଙ୍କିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ସେଇ ଉଦ୍ଧତ ରାଜପୁତର ଦର୍ପକୁ କିଭଳିଭାବେ ପଦାନତ କରିବାକୁ ହେବ ତା ମୋତେ ବେଶ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଜଣା । ଆ, ମୁରାଦ !

[ମୁଖର ଭାବ ଗମ୍ଭୀର । କଥା କଠୋର ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ ମୁରାଦର ହାତ ଧରି ବାହାରି ଯାଇଛନ୍ତି ଅଓରଙ୍ଗଜେବ ।]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ବାରାଣସୀ

[ମଞ୍ଚରେ ଆଲୋକ ଜଳିଲା ପରେ ଦେଖାଗଲା ସୁଜାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ପିଆରାଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ପ୍ରେମ ସଙ୍ଗୀତର ଏକ ଆବେଗଭରା ମୂର୍ଚ୍ଛନା । ତନ୍ମୟ ହୋଇ ଶୁଣୁଥିଲେ ସୁଜା । ସମୟ ରାତି । ସ୍ଥାନ କାଶୀରେ ସୁଜାଙ୍କର ସୈନ୍ୟଶିବିର ।]

ଗୀତ

ଚନ୍ଦ୍ରମା, ତୁମେ ଲୁଚକାଳି ଖେଳନା
ତୁମକୁ ରହିଛି ଚାହିଁ ନୀଳ କଇଁ-ନୟନା ।
ଭସାବାଦଲର କୋଳେ
ଚୂନା ଚୂନା ତାରା ମେଳେ
ଫଗୁଣର ସାଥେ ହଜି ଯାଅନା,
ତୁମ ପ୍ରୀତି ସୋହାଗିନୀ
ଚାହିଁଛି ମୁଁ ଏକାକିନୀ
ଦୂର ଆକାଶରେ ତୁମେ ରୁହନା । ୧ ।

ତୁମ ଲାଗି ଏଇ ରୂପ
ସୁରଭିଭରା ଗୋଲାପ
ଝରଣରେ ମଉଳାଇ ଦିଅନା,
ଛପିଛପି ଜୋଛନାରେ
ମୋ ରୂପର କାନନରେ
ବିଚଯାଅ ପ୍ରୀତି-ମଧୁ-ଝରଣା । ୨ ।

ଗୀତିକାର— ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ଶତପଥୀ

ସୁଜା—(ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ନୀରବ ହେବା ପରେ) ତୁମ କଣ୍ଠରେ ମୁଁ ଅନେକ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଶୁଣିଛି ପିୟାରା । ଆଜି କିନ୍ତୁ ମନେହେଲା...

ପିୟାରା - କ'ଣ ?

ସୁଜା—ସତେ ଅବା ତୁମ କଣ୍ଠରେ ଫୁଟିଉଠିଲା କଳାବତୀ କୋଇଲିର କୁହୁସ୍ୱନ... ପୁଷ୍ପିତ ଫଗୁଣର ଏଇ ନକ୍ଷତ୍ରଖଚିତ ଆକାଶ ତଳେ ଏକ ଲଜକୁଳୀ ଅଭିସାରିକାର ମଧୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣର ଗୁଞ୍ଜନ । ସତରେ ପିୟାରା ତୁମ ସଙ୍ଗୀତର ଏଇ ଯାଦୁକାଠି ଶକ୍ତି ବାରାଣସୀର ରଣଭୂମିରେ ମୋ ମନରେ ଭରିଦେଇଛି ଅପୂର୍ବ ପ୍ରେରଣା...ମନରେ ଆଣିଦେଇଛି ଶତ ସିଂହର ବଳ ।

ପିୟାରା—ହଠାତ୍ କବିତା ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲା ଯେ ?

ସୁଜା—ତୁମଭଳି ଗୋଟିଏ ଲଜକୁଳୀ କଳାକାର ସ୍ପର୍ଶ ଯେ ପାଇଛି ତା ପାଖରେ କବିତା ଉଚ୍ଛୁଳିଉଠିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଜାଣିଛ ପିୟାରା, ମୋ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଦାରା ତାର ପୁତ୍ର ସୁଲେମାନକୁ ପଠାଇଛି । ବାଳକ ସୁଲେମାନ କରିବ ମୋ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ... ! (ହସିଲେ)

ପିୟାରା—ସୁଲେମାନ ବାଳକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମର ଶତ୍ରୁ...ଆଉ ଶତ୍ରୁକୁ କେବେ ହେଲେ ହେୟ ଜ୍ଞାନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ସୁଜା—ଶତ୍ରୁକୁ ହେୟ ଜ୍ଞାନ ନ କଲେ ତା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାରେ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ, ପିୟାରା! ଖାଲି ବାଳକ ସୁଲେମାନ ନୁହେଁ, ତା ସହିତ ବିକାନୀର ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ ଆଉ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦଲୀର ଖାଁ ମଧ୍ୟ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ପିୟାରା—ତା ହେଲେ...

ସୁଜା—ଭୟ ନାହିଁ, ପିୟାରା, ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଆଉ ହେବନି ।

ପିୟାରା—ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଆଉ ହେବନି ? ତାହାହେଲେ କଣ ପ୍ରାଣଭୟରେ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ଛାଡ଼ି ପଳାୟନ କରିବ ? ଦାରାଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବ ?

ସୁଜା—ନା ପିୟାରା, ମୁଁ ଭୀରୁ କିମ୍ବା କାପୁରୁଷ ନୁହେଁ । ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ମୃତ ବୋଲି ମୋର ଯେଉଁ ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲ୍··· ସମ୍ରାଟ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ ।

ପିୟାରା—ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ··· ? ?

ସୁଜା—ହଁ, ପିୟାରା ! ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ କିଛି ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲେ···ଆଉ ତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ, ସମ୍ରାଟ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜୀବିତ । ସେ କିନ୍ତୁ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ । ତା ଛଡ଼ା ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସଇମୋହର ଥିବା ଗୋଟିଏ ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେ ମୋତେ ଦେଖାଇଲେ । ସେ ଚିଠିରେ କ'ଣ ଲେଖା ଅଛି, ଶୁଣିବ ?

ପିୟାରା—(ଆଗ୍ରହରେ) କ'ଣ ?

ସୁଜା—ମତେ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ସେ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ।

ପିୟାରା—ତୁମେ କ'ଣ ସତରେ ଫେରିଯିବ ??

ସୁଜା—ହଁ ପିୟାରା, ପିତାଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ମୁଁ ନତମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ବିନାଯୁଦ୍ଧ, ବିନା ରକ୍ତପାତରେ ମୁଁ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଫେରିଯିବି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ଦାରାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବିନି— ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କୁ ଏଇ କଥା ଜଣାଇଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛି ।

ପିୟାରା—କିନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ ଯଦି ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ନ ହୁଅନ୍ତି, ତା' ହେଲେ···

ସୁଜା—ତା'ହେଲେ ଗଗନପବନ ପ୍ରକମ୍ପିତ କରି ବିଦ୍ରୋହର ରଣଦୁନ୍ଦୁଭି ପୁଣି ଥରେ ବାଜିଉଠିବ । ଦାରା ସମ୍ରାଟଙ୍କର ପ୍ରିୟପୁତ୍ର ହୋଇପାରେ, ହୋଇପାରେ ମୋର ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା; କିନ୍ତୁ ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନର ଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସେ ହୋଇପାରେନା—

(ଏହି ସମୟରେ ଗର୍ଜିଉଠିଛି କମାଣ—ଆକୁଳ ଚିତ୍କାର)

ପିୟାରା—ଏ କ'ଣ ? ଏ ଯେ କମାଣର ଗର୍ଜନ···!

ସୁଜା—ହଁ, ପିୟାରି, ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ଜୟ ସିଂ ଆଉ ସୁଲେମାନର ସୈନ୍ୟ ମୋ ସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ବାସଘାତକତା କରି ମୋର ସୈନ୍ୟ ଶିବିର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପିୟାରି—(ପୁଣି ତୋପଧ୍ୱନି) ଏ କ'ଣ ! ନିଥର ରଜନୀର ବକ୍ଷଭେଦ କରି ଭାସି ଆସୁଛି ତୋପ ଧ୍ୱନି—ଅସ୍ତ୍ରର ଉନ୍ମାଦ ଝଙ୍କାର···ଆହତ ସୈନିକ-ମାନଙ୍କର କରୁଣ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ।

[ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଏକାକିନୀ ରହିଗଲେ ପିୟାରି,—ଘନଘନ ତୋପଧ୍ୱନି, ଆକୁଳ ଚିତ୍କାର, ପରେ ପରେ ଫେରି ଆସିଲେ ସୁଜା]

ସୁଜା—ମୋର ଅନୁମାନ ଠିକ୍, ପିୟାରି ! ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଆମ ଶିବିର ଉପରେ ଦ୍ବଂରେଚତ ଆକ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି ।

ପିୟାରି—ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାୟ ???

ସୁଜା—ଭୟ ନାହିଁ, ପିୟାରି ! ଆସ, ଆମକୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ଚରମ ବିଶ୍ବାସଘାତକତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରସ୍କାର ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ ଆଉ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆସ—

[ଦୁହେଁ ବାହାରି ଗଲେ—କୋଳାହଳ ବଢ଼ିଚାଲିଲା—କିଛି ସମୟ ପରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସୁଲେମାନ ଆଉ ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ]

ସୁଲେମାନ—ମନେହୁଏ ପ୍ରାଣଭୟରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପଳାୟନ କରିଛନ୍ତି ।

ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ—ବଙ୍ଗର ସୁବେଦାର ସାହାଜାଦା ସୁଜା, ଯେ ଦିନେ ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ, ସେ ଆଜି ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ ଶୃଗାଳ ଭଳି ପଳାୟନ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇଲେ···

ସୁଲେମାନ—ଯାଅ ବାହାଦୁର ଖାଁ—ସେମାନଙ୍କର ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କର । ମୋର ମନେହୁଏ, ସେମାନେ ଏହି ନଦୀ ପାର ହୋଇ ପଳାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବେ ।

(ବାହାଦୁର ଖାଁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ, ପରେ ପରେ ଆସିଲେ ଜୟ ସିଂ)

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ, ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପ୍ରାଣ ଘେନି ପଳାୟନ କରୁଛନ୍ତି । ଆଜିର ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମେ ବିଜୟୀ ହୋଇଛୁ ।

ଜୟ ସିଂ—ଆପଣ କିନ୍ତୁ ଏଇ ନିର୍ଜନ ରାତିରେ ନଦୀ ପାରହୋଇ ଶତ୍ରୁ ଶିବିର ଉପରେ ଏଭଳି ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଉଚିତ ହୋଇନାହିଁ—

ସୁଲେମାନ—(ହସି) ଏଭଳି ଅତର୍କିତଭାବେ ଆକ୍ରମଣ କରି ନ ଥିଲେ ଆଜିର ବିଜୟ ଏତେ ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା, ମହାରାଜ !

ଜୟ ସିଂ—ସୁପ୍ତ ସୈନିକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ବୀରୋଚିତ ନୁହେଁ ।

ସୁଲେମାନ—ଜୟଲାଭ କରିବା ଯଦି ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୁଏ ତା' ହେଲେ ଯେକୌଣସି ଉପାୟରେ ଜୟଲାଭ କଲେ କ୍ଷତି କ'ଣ ? ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କର ସୈନ୍ୟମାନେ ଶୋଇ ଶୋଇ ଯେତେବେଳେ ଦିଲ୍ଲୀର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଦେଇଛି ।

ଜୟ ସିଂ—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ୍‌ଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସାହାଜାଦା ସୁଜାଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧି କରିଥିଲି । ବିନାଯୁଦ୍ଧରେ ବିନା ରକ୍ତପାତରେ ସେ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ—ଆଉ ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ନୌକାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇସାରିଥିଲେ ।

(ବାହାଦୁର ଖାଁ ଏହି ସମୟରେ ଫେରିଆସିଲେ)

ସୁଲେମାନ—ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ଧାନ ପାଇଲ ?

ବାହାଦୁର ଖାଁ—ନା ସାହାଜାଦା, ସୁଲତାନ ସୁଜା ସପରିବାରରେ ନୌକା ସାହାଯ୍ୟରେ ନଦୀ ପାରହୋଇ ପଳାୟନ କରୁଛନ୍ତି—

ସୁଲେମାନ—ଯାଅ ଦଲୀର୍ ଖାଁ, ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦିଅ—ଯେପରି ହେଉ ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରବେ । ସେମାନଙ୍କ ପଳାୟନର ସମସ୍ତ ପଥ ଅବରୋଧ କରଦିଅ । ଯାଅ—

ଜୟ ସିଂ—ଏ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟ, ସୁଲେମାନ !

ସୁଲେମାନ—ଅନ୍ୟାୟ ? ଆପଣ କାହାର ଅଜ୍ଞାରେ ସନ୍ଧି କରିଥିଲେ, ମହାରାଜ ?

ଜୟ ସିଂ- ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ଏଇଭଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା ।

ସୁଲେମାନ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସେଭଳି ଆଦେଶ ଥିଲା…କିନ୍ତୁ ଆପଣ ମୋତେ ଏକଥା ଆଗରୁ କହି ନ ଥିଲେ କାହିଁକି ? ତା-ଛଡ଼ା, ପିତା ମଧ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ କିଛି ମାତ୍ର ଲେଖି ନ ଥିଲେ…

ଜୟ ସିଂ—ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରିବା ହେଉଛି ମୋର ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁଁ ପାଳନ କରିଛି ।

ସୁଲେମାନ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମୋର ପିତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିଛି । ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଏବଂ ମୋର ପିତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯଦି ଭିନ୍ନ ହୁଏ ତା ହେଲେ…? କିନ୍ତୁ ତା' କ'ଣ ସମ୍ଭବ ? ଆପଣ ହୁଏତ ମିଥ୍ୟା କହୁଛନ୍ତି, ମହାରାଜ ! ପିତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା ସୁଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବା…

ଜୟ ସିଂ—ସୁଲେମାନ ! ରାଜପୁତ୍ର କେବେ ମିଥ୍ୟା କହି ଶିଖିନି । ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଆଦେଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାର ପରିଣାମ ତୁମକୁ ହୁଏତ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (କହି ଦ୍ରୁତପଦରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁଲେମାନ—ସେଥିପାଇଁ ମୋ ମନରେ ତିଳେହେଲେ ଦୁଃଖ ହେବନି, ମହାରାଜ ! ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ମତେ ଯଦି ଏ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ତେବେ ତ ହେବ ମୋ ଜନ୍ମଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୌରବ । ମୋର ଆବ୍ବାଜାନ୍ଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମୋ ନିକଟରେ ଖୋଦାତାଲାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସ୍ୱରୂପ…

—ଅନ୍ଧାର—

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ସାମୁଗଡ଼ ଯୁଦ୍ଧ

[ସମୟ ରାତ୍ରି—ଏକ ନିର୍ଜନ ପର୍ବତୀୟ ପ୍ରାନ୍ତର—ଚିନ୍ତାକୁଳ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ହଠାତ୍ ଠୋ' ଠୋ' ହୋଇ ହସିଉଠିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଆସିଲେ ମୁରାଦ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏକାକୀ ହସୁଥିବାର ଦେଖି—]

ମୁରାଦ—କ'ଣ ହେଲା ଭାଇଜାନ୍...ଏମିତି ହସୁଛନ୍ତି ଯେ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଏମିତି ଏକୁଟିଆ ହସିବାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ଭାରି ଭଲଲାଗେ, ମୁରାଦ ! ତୁ ଶୁଣିଛୁ, ଯୋଧପୁରର ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଯୁଦ୍ଧରେ ଶୋଚନୀୟଭାବେ ପରାଜୟ ବରଣ କଲା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଯୋଧପୁର ଫେରିଗଲେ ସେତେବେଳେ ମହାରାଣୀ କିଭଳି ଭାବରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କଲେ ? ସେ ଶୌର୍ଯ୍ୟଦୀପ୍ତ ରାଜପୁତ ରମଣୀର କଣ୍ଠରେ ଫୁଟିଉଠିଥିଲା ଏକ ବଜ୍ର ଗମ୍ଭୀର ବାଣୀ...'ରକ୍ଷୀଗଣ, ଦୁର୍ଗର ସମସ୍ତ ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରିଦିଅ...ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଯେପରି ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ନ ପାରନ୍ତି"...

ମୁରାଦ—ସ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ...କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଣୀଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ ରାଜପୁତର ପରାଜୟ ଅସମ୍ଭବ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ସନ୍ତାନ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରୁ ପରାଜିତ ହୋଇ କେବେହେଲେ ଫେରିଆସେନା—ସେ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରେ, ନଚେତ୍ ଆତ୍ମବଳି ଦିଏ । କ୍ଷତ୍ରିୟଚୂଡ଼ାମଣି ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ ହୋଇ

ମଃ ସିଂହାସନ

ପଳାଇ ଆସିଛନ୍ତି—ଏକଥା ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି । ମୂର୍ଖ ନାସିର... ଯୁଦ୍ଧର ବିଭୀଷିକା କଳ୍ପନା କରିବା ହୁଏତ ତା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ...(ହସିଲେ)

ମୁରାଦ—କିନ୍ତୁ, ଭାଇଜାନ୍ ଏଇମାତ୍ର ଗୁପ୍ତଚର ନିକଟରୁ ସମ୍ବାଦ ମିଳିଲା, ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ଦାରା ଶହେଟା ତୋପ ଏବଂ ଏକଲକ୍ଷ ଘୋଡ଼ସବାର ସୈନ୍ୟ ସହ ଆମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସି ପହଞ୍ଚି-ଗଲେଣି । ଏଇ ପାହାଡ଼ର ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସେ ତା'ର ସୈନ୍ୟ ସମାବେଶ କରିଛି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସେ ସମ୍ବାଦ ମୁଁ ଅନେକ ଆଗରୁ ପାଇଛି, ମୁରାଦ ! ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରର ସମ୍ବାଦ ତା'ହେଲେ ଠିକ୍...(ଭାବିଲେ)

ମୁରାଦ—ଏତେବଡ଼ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ମୁକାବିଲା କରିବାର ଶକ୍ତି ତ ଆମର ନାହିଁ, ଭାଇଜାନ୍ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁରାଦ ! ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ ହୋଇ ତୁ ସାମାନ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀ ଦେଖି ଭୟରେ ଶିହରିଉଠୁଛୁ ? ଭୟ ନାହିଁ, ମୁରାଦ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଜୀବିତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ତୋର କେଶାଗ୍ର ସୁଦ୍ଧା ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବେନି । କିନ୍ତୁ ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଝଡ଼ ଉଠିବ...ଆଉ ସେଇ ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ଝଡ଼ର ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାତ୍ୟା ଭିତରେ ଅନେକ କିଛି ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଯିବ ।

ମୁରାଦ—ବୁଝିପାରିଲିନି, ଭାଇଜାନ୍—

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ବୁଝିପାରୁନି, ମୁରାଦ, ଦାରା ଏତେ ସୈନ୍ୟ ଏତେ ତୋପ ପାଇଲା କେଉଁଠୁ ...(ଟିକଏ ରହି)

ମୁରାଦ—ଭାଇଜାନ୍...

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ ମୁରାଦ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପଛକୁ ଫେରିଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ କି ଆଗକୁ ଆଗେଇଯିବାର ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଗ୍ରା-ନିକଟରୁ ମାତ୍ର ଆଠ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ...

ମୁରାଦ—ତାହାହେଲେ ଆମେ କଣ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବା ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁରାଦ ! ପରାଜୟକୁ ହସି ହସି ସ୍ୱାଗତ କରିବାକୁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତା ଜୀବନରେ କେବେହେଲେ ଶିଖିନି । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ବିଜୟର ଜୟ ଜୟକାର ଶୁଣିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ...ପରାଜୟର ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ ନୁହେଁ । ତମେ ଆସ ମୁରାଦ, ମୋତେ ଭାବିବାକୁ ଦିଅ...(ମୁରାଦର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଭାବନ୍ତି) ଏଇ ଶାମୁଗଡ଼ରେ ଦାରା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯୁଦ୍ଧ ହେବ ବୁଦ୍ଧିର ଯୁଦ୍ଧ...ଶକ୍ତିର ନୁହେଁ । ବିଶ୍ୱଇତିହାସରେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଚିରଦିନ ଅପରାଜୟ ରହିଯିବ...(ହସିଲେ, ଏହି ସମୟରେ ଆସିଲେ ମୁରାଦ...) ମୁରାଦ...ତୁମେ ଫେରିଆସିଲ ଯେ...

ମୁରାଦ—ଦାରାର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସେନାପତି ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ତୁମ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଚାହାଁନ୍ତି...

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ଆସିଛନ୍ତି...? (ଭାବି) ତାଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନେ ପାଛୋଟି ଆଣ । ନା ନା, ମୁଁ ନିଜେ ଯାଉଛି ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାକରିବି ।

ମୁରାଦ—ତାଙ୍କ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କିଛି ଅନୁମାନ କରିପାରୁଛନ୍ତି, ଭାଇଜାନ୍ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସୁଯୋଗ ଜୀବନରେ ଦୁଇ ଥର ଆସେନା ମୁରାଦ୍; ଆଉ ସେ ଯେତେବେଳେ ଅପେ ଆପେ ଧରାଦେଇଛି ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତା'ର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବି ।

(କହି ଦ୍ରୁତପଦରେ ବାହାରିଗଲେ)

ମୁରାଦ—ଶତ୍ରୁର ସେନାପତି ଆମର ଶିବିରରେ...ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ଯଦି ଦାରା ସହିତ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି ମୋ ସହିତ ହାତ ମିଳାଏ ତେବେ ତ ଦାରାର ପରାଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ; କିନ୍ତୁ ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ କଣ...?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଫେରିଆସି) ମୁରାଦ, ଆମର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ଆଗ୍ରା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିବାର ଶୀଘ୍ର ଆୟୋଜନ କର । ଶିବିରସବୁ

ସେମିତ ପଞ୍ଚରହୁବ; କଲ୍ଲ ସୈନ୍ୟବାହୁମ୍ନ ନାଃଶବ୍ଦରେ ଆଗେଇ ଯିବେ । ଏଇ ପାହାଡ଼ କରେ କରେ ଆଗ୍ରାକୁ ଯିବାର ଗୋଟାଏ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ ଅଛି—ସେଇ ବାଟ ଦେଇ ଆମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମୁରାଦ—କଲ୍ଲ ଖୁଇଜାନ୍, ଏତେ ରାତିରେ ··ଆକାଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ··· ହୁଏତ ଝଡ଼ ଉଠିବ···

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆମକୁ କଲ୍ଲ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମୁରାଦ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ । ଝଡ଼ ଉଠୁ, ନଚେତ୍ ଝଞ୍ଜା ବହୁ, ଆମକୁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏଠା ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାହା ନ ହେଲେ ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ ମୁରାଦ ଏଇ ନିର୍ଜ୍ଜନ ଆଉ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତରରେ ନିଜର ସର୍ବନାଶକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଡାକିଆଣିବ । ଯାଅ—

(ମୁରାଦ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଝଡ଼ ? ଝଡ଼ ତ ଅନେକ ଆଗରୁ ଉଠିସାରିଛି···ଖାଲି ବାକି ରହିଛି ତାର ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ ।

(ମୁହଁର ଭାବ କଠୋର ହୋଇ ଯାଇଛି)

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସ୍ଥାନ—ଏଲ୍ଲାହାବାଦରେ ସୁଲେମାନ ଶିବିର । ସମୟ—ସକାଳ । ଚରିତ୍ର—ଜୟ ସିଂ, ସୁଲେମାନ ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ । ମଞ୍ଚରେ ଆଲୋକ ଜଳିଲାବେଳକୁ ଦେଖାଗଲେ ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ ଏବଂ ଜୟ ସିଂ ।]

ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ—(ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବେ) ମହାରାଜ, ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ଆମ ବିଜୟର ରକ୍ତର ବି ପରାଜୟର ଅସ୍ତାଚଳରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅସ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଆଜ ସାମୁଗଡ଼ ଯୁଦ୍ଧରେ ଔରଙ୍ଗଜେବ ପୁଣି ଥରେ ବିଜୟ ହାସଲ୍ କରିଛି, ମହାରାଜ !

ଜୟ ସିଂ—(ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ) ପରାଜୟର ସେ ନିଷ୍ଠୁର ପଦଧ୍ୱନି ମୁଁ ଅନେକ ଆଗରୁ ଶୁଣିପାରିଥିଲି, ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ; କେବଳ ବାକି ଥିଲା ତାର ନିର୍ମମ ଆଘାତ ।

ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ—ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି ନ ଥିଲେ ସାମୁଗଡ଼ ନିକଟରେ ଯେଉଁ ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା ସେଥିରେ ଦୁଃସାହସୀ ଦାରାକୁ ପରାଜିତ କରିବା କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ପରାଜୟର ସେଇ ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ସହ୍ୟ କରି ନ ପାରି ସାହାଜାହାନ ଦାରା ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରକନ୍ୟା ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେଇ ପଳାଇଗଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ମାତ୍ର ୧୦୦ ଜଣ ସଙ୍ଗୀ ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ମୁଦ୍ରା...

ଜୟ ସିଂ—ପଳାୟନ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥିଲା, ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ ! ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ତ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ—ଭାରତର ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏତେବଡ଼ ଆଘାତ ହୁଏତ ତାଙ୍କର ଚରମ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସୂଚନା ଦେଇଛି ।

ଦଲୀର୍ ଖାଁ—ମହାରାଜ ! ଆପଣ ଏ କଥା ଚିନ୍ତା କରିପାରିଲେ ! ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ମନମୁଖୀ ଶାସନକୁ କ'ଣ ନତମସ୍ତକରେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବେ ?

ଜୟ ସିଂ—ମୋତେ ଭୁଲ ବୁଝିବନି, ଦଲୀର୍ ଖାଁ ! ହତଭାଗ୍ୟ ଦାରାଙ୍କ ପରାଜୟରେ ମୁଁ କମ୍ ଦୁଃଖିତ ନୁହେଁ । ଆଜି ସେଇ ପରାଜୟ ହିଁ ଏତ ଥିଲା ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟର ଏକ ନିର୍ମମ ପରିହାସ ।

ଦଲୀର୍ ଖାଁ—ଭାଗ୍ୟର ପରିହାସ···ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସେ ଭାଗ୍ୟକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରେନା, ମହାରାଜ ! ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଶକ୍ତି ଉପରେ । ଅରେ ଯଦି ସେହି ବିଶ୍ୱାସ-ଘାତକ ଶାୟସ୍ତା ଖାଁକୁ ଭେଟିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳନ୍ତା ତେବେ ସେ ନିମକ-ହାରାମ କୁକୁର ଆଉ ତା ଜୀବନ ନେଇ ଫେରିଯିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଜୟ ସିଂ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ବିଶାଳ ବାହୁଚ୍ଛାୟା ତଳେ ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ କିନ୍ତୁ ଦେଶ୍ ନିରାପଦରେ ଅଛି, ଦଲୀର ଖାଁ ।

ଦଲୀର୍ ଖାଁ—(ସନ୍ଦେହରେ ଚାହିଁ) ଜାଣେ; ତଥାପି ତା ସହିତ ଜୀବନରେ ମୋର ଦିନେ ନା ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ସାକ୍ଷାତ ହେବ । ଜାଣନ୍ତି ମହାରାଜ, ବିଜୟ-ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏବଂ ମୟୂର ସିଂହାସନର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ମୁରାଦ ବିନାବାଧାରେ ଆଗ୍ରା ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛନ୍ତି···

ଜୟ ସିଂ—ଜାଣେ । ମୁରାଦ ଖାଲି ବୃଥାରେ ଗୁଡାଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି; କିନ୍ତୁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବହିଁ ହେବ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ରାଟ ।

ଦଲୀର୍ ଖାଁ—(ସାମାନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ) ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋ ନିକଟକୁ ଚିଠି ଲେଖିଛି । କଅଣ ଲେଖିଛି, ଜାଣନ୍ତି···? ? ଲେଖିଚ, ମୁଁ ଯଦି ମୋର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ସୁଲେମାନଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ତା'ର ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରେ ତେବେ ସେ ମୋତେ ମନଭରି ପୁରସ୍କାର ଦେବ—ଆଉ ତା ଦରବାରରେ ମୁଁ ହେବ ସମ୍ମାନିତ ଅତିଥି । ଆପଣଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏଇଭଳି ଚିଠି ଲେଖିଛି··· ?

ଜୟ ସିଂ—ହଁ, ଦଲ୍ଲିର୍ ଖାଁ ! କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଯାଏ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇନାହିଁ ।

ଦଲ୍ଲିର୍ ଖାଁ—ମନେହୁଏ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ଭଳି ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଆଉ ନିମକହାରାମ ବୋଲି ଭାବନେଇଛି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ତାର ଏଇ ଶଠର ଉପଯୁକ୍ତ ଜବାବ ଦେବି । ଆଚ୍ଛା, ମହାରାଜ, ଏ ଯୁଦ୍ଧର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣଙ୍କ ମତାମତ କଣ ?

ଜୟ ସିଂ—ମୋର ମତାମତ··· ? ମୁଁ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ନୁହେ, ଦଲ୍ଲିର୍ ଖାଁ ! କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କୁ ଏ ଯୁଦ୍ଧର ଫଳାଫଳ ପଚାରିଥିଲି—ସେ କହିଲେ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଭାଗ୍ୟାକାଶରେ ବିଜୟର ଅମ୍ଳାନ ଅରୁନ୍ଧତୀ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳୁଛି, ଆଉ ଦାରାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟାକାଶରେ ଘୋଟିଆସୁଛି ପରାଜୟର ଘନକୃଷ୍ଣ ମେଘମାଳା ।

ଦଲ୍ଲିର୍ ଖାଁ—ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର ଏତେଦୂର ବିଶ୍ୱାସ ? ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷୀ କଥାରେ ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ସେଇ ରାଜପୁତ୍ର ଶୌର୍ଯ୍ୟକୁ ଭୁଲିଗଲେ ? ଭୁଲିଗଲେ ଆପଣଙ୍କର ବାହୁବଳ ତରବାରିର ଶକ୍ତି ? କ୍ଷତ୍ରିୟଶିରୋମଣି ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂଙ୍କର ରକ୍ତ ଏତେ ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲା ? ?

ଜୟ ସିଂ—ଦଲ୍ଲିର୍ ଖାଁ······

ଦଲ୍ଲିର୍ ଖାଁ—ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିଛି, ମହାରାଜ ! (ଏହି ସମୟରେ ସୁଲେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିପାରି) ଆସନ୍ତୁ, ସାହାଜାଦା ! (ଉଭୟେ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇଲେ)

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ ! ଆବ୍ବାଜାନ ପରାଜିତ - ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ଛାଡ଼ି ସେ ପଳାୟନ କରିଛନ୍ତି । ଏଇ ନିଅନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ପତ୍ର—(ଚିଠିଦେଲେ)

ଜୟ ସିଂ—(ଚିଠିପଢ଼ି) ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ, ସାହାଜାଦା !

ସୁଲେମାନ—ମୁଁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ମୋର ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯିବାକୁ ଚାହେଁ···ଏହା ମଧ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ଜୟ ସିଂ—କିନ୍ତୁ…

ସୁଲେମାନ—ଏଠାରେ କିନ୍ତୁର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ, ମହାରାଜ, ଏହା ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଆଦେଶ ଏବଂ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ମହାରାଜ—ସମୟର ଅପବ୍ୟବହାର କରି ଅପେକ୍ଷା କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଜୟ ସିଂ—ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇପାରିବି ନାହିଁ; କାରଣ ସଠିକ୍ ଆଦେଶ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା କରିବା କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ ।

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ ! ସ୍ୱୟଂ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଆପଣ ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ନାମାଙ୍କିତ ସହିମୋହରକୁ କଣ ଆପଣ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହାନ୍ତି ?

ଜୟ ସିଂ—ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ଏ ଚିଠିରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସହିମୋହରକୁ ଜାଲ୍ କରାଯାଇଛି ।

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ… !

ଜୟ ସିଂ—ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହେବେନାହିଁ, କୁମାର ! ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରିବା ମୋ'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ଜଣକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରିବି…ଆଉ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଦାରା ।

ସୁଲେମାନ—ପିତା କିନ୍ତୁ ପଳାୟିତ । ସେ ହୁଏତ ଆଦେଶ ଦେବା ଅବସ୍ଥାରେ ନାହାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଦେଶ ଦେବ କିଏ… ?

ଜୟ ସିଂ—ତା'ହେଲେ ମୁଁ ନିରୁପାୟ, କୁମାର ! ମୋତେ ତା'ହେଲେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ ! ମୋର ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କର ପରମଶତ୍ରୁ ଅଓରଙ୍ଗଜେବର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆପଣ ସୈନ୍ୟ ଚାଳନା କରିବେ ? ଶେଷରେ ଆପଣ ବି ମୋ ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କ ସହିତ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କଲେ…?

ଜୟ ସିଂ—ମତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ, କୁମାର ! ଉଚିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବିନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ସୁଲେମାନ—ମୁଁ, ସାହାଜାଦା ସୁଲେମାନ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛି, ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଜୟ ସିଂ—ଆଦେଶ ଦେବା ଅଧିକାର ଆପଣଙ୍କର ନାହିଁ, କୁମାର !

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ ! ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ, ତୁମେ ବି ଜଣେ ମହାରାଜାଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇଛ ?

(ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ ନୀରବ । ସେ କେବଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଜୟ ସିଂଙ୍କୁ)

ଆପଣମାନେ ତ ସମସ୍ତେ ମୋ ପିତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ଘୃଣ୍ୟ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିଛନ୍ତି, ନା ! ବେଶ୍, ମୁଁ ନିଜେ ମୋର ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଆଦେଶ ଦେଉଛି । ଯଦି ଶକ୍ତି ଥାଏ ତେବେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରନ୍ତୁ—

(କହି ଦ୍ରୁତପଦରେ ବାହାରିଗଲେ । ତା'ପରେ—)

ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ—ସାହାଜାଦା ସୁଲେମାନଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ନିଶ୍ଚୟ ପାଳନ କରିବେ ?

ଜୟ ସିଂ—ଅସମ୍ଭବ ! ମୋର ବିନା ଆଦେଶରେ ସେନ୍ୟବାହିନୀ ଗୋଟାଏ ପାଦ ବି ଅଗ୍ରସର ହେବେନାହିଁ, ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ; କାରଣ ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ମୋ ଇଚ୍ଛାରେ ପରିଚାଳିତ ।

ଦିଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ—ଆପଣଙ୍କଭଳି ବିଚକ୍ଷଣ ଆଉ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ ମୁଁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦେଖିଛି, ମହାରାଜ ! ଏହା କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଘୋର ଅନ୍ୟାୟ···

ଜୟ ସିଂ—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାନ୍ତୁ ନି, ଦିଲ୍ଲୀର ଖାଁ ! ଏଥର ମୁଁ ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇବି ଓ ଦାରାର ପକ୍ଷ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବି । ସମୟ ଏବଂ ସୁଯୋଗର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିପାରିଲେ ଜୀବନରେ ମାନ ସମ୍ମାନ ଆଉ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ ।

(ବଡ଼ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଫେରିଆସିଲେ ସୁଲେମାନ)

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ, ମହାରାଜ ! ମୋର ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ଦୟା ହୁଏ ନା ! ଆପଣ ମୋତେ ଦୟା କରନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ନ ପାଇଲେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଛଳେହେଲେ ଅଗ୍ରସର ହେବେନ । ଦୟା କରନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! ଜୀବନର ଏ ଚରମ ବିପର୍ଯ୍ୟରେ ଆପଣ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତୁ ।

ଜୟ ସିଂ—ମୁଁ ନିରୁପାୟ କୁମାର !

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ, ସାହାଜାଦା ସୁଲେମାନ ଆଜ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ମିନତି କରୁଛି, ଆପଣ ମୋ ପ୍ରତି ଦୟା କରନ୍ତୁ... ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ମୁଁ କେବଳ ଥରଟିଏ ପାଇଁ ସେ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆଉ ଆପଣଙ୍କର ଏ ଉପକାର ପାଇଁ ସାରାଜୀବନ ଧରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବି ।

ଜୟ ସିଂ—ମୁଁ ତୁମର ଏ ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରିପାରିବିନି, କୁମାର !

ସୁଲେମାନ—ମହାରାଜ ! ତୁମେ ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର...ଏତେ ହୃଦୟହୀନ ! ଗୋଟାଏ ବାପର ମନ ନେଇ ତୁମେ କଣ ଗୋଟାଏ ପୁଅର ମନଦୁଃଖ ବୁଝିପାରୁନ, ଦଲୀର ଖାଁ ! ଦାରାର ପୁଅ ସୁଲେମାନ ଆଜ ନତଜାନୁ ହୋଇ ତୁମ ପାଖରେ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଛି । ତୁହ ଦଲୀର ଖାଁ, ମୋର ଏ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା ତୁମେ କଣ ପୂରଣ କରିପାରିବନି ?

(ନତଜାନୁ ହେଲେ)

ଦଲୀର୍ ଖାଁ—ଉଠ ସାହାଜାଦା, ଉଠ ! ଏତେବେଳଯାଏ ମୁଁ କେବଳ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଏଇ ରାଜପୁତ୍ର ବୀରଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ମହାରାଜ ଆଦେଶ ନ ହେଲେ କିଛି ଯାଏଆସେନା । ଆଦେଶ ଦେବି ମୁଁ...ଆଦେଶ ଦେବ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଦଲୀର ଖାଁ । ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୁମେ ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ଲାହୋର ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକର...ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ।

ଜସ୍ୱ ସିଂ—ଦଲ୍ଲୀର ଖାଁ···!

ଦଲ୍ଲୀର ଖାଁ—ମହାରାଜ, ମୁଁ ଦାରାଙ୍କର ନିମକ୍ ଖାଇଛି···ମୁଁ ନିମକହାରାମ ହୋଇପାରେନା···ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ହୋଇପାରେନା··· ଆସ ସାହାଜାଦା, ଆସ ! ଯଦି ଦରକାର ପଡ଼େ ତେବେ ମୁଁ ଆଉ ମୋର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ସାହାଜାଦା ଦାରାଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ଦେହର ଶେଷ ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଢାଳିଦେବାଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଆସ···

(ହାତଧରି ନେଇଗଲେ ସୁଲେମାନଙ୍କୁ । ତାଙ୍କ ଯିବା ପରେ)

ଜସ୍ୱ ସିଂ—ସାମାନ୍ୟ କେଇଟୋପା ଆଖିର ଲୁହରେ ତୁମେ ତରଳିଗଲ, ଦଲ୍ଲୀର୍ ଖାଁ, ହେଲେ ଜସ୍ୱ ସିଂ···(କୁଟିଳ ହସ ଫୁଟି ଉଠିଲା)

ଅନ୍ଧାର

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

ଆଗ୍ରା - ଆଠବର୍ଷ ଜେଲ ବନ୍ଦୀ ପରେ···

[ମଞ୍ଚରେ ଆଲୋକ ଜଳିଲା ପରେ ଦେଖାଗଲା, ଆଗ୍ରାର ଦୁର୍ଗପ୍ରାସାଦ—ସାହାଜାହାନ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ – ଆଗରେ ଝଲମଲ ତାଜମହଲ । ଆଖିରେ ତାଙ୍କର ଥିଲ କେଇ ଟୋପା ଅଶ୍ରୁ—ହଠାତ ଯେପରି ସେ ଶୁଣିପାରିଲେ ମମତାଜଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ୱର ସେଇ ମର୍ମର ସମାଧି ଭିତରୁ ।]

Voice—ଏ କଣ ସମ୍ରାଟ, ଆପଣଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ··· !

ସାହାଜାହାନ—(ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଲୁହ ପୋଛି) ସେ କିଛି ନୁହେଁ ତାଜ୍, ମୋ ଭୁଲର ଏ ହେଉଛି ଏକ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ସେଦିନ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତର କ୍ଷଣିକ ଉତ୍ତେଜନାରେ ମୁଁ ମୋର ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ହରେଇ ବସି ନ ଥିଲେ ଆଜି ମୋତେ ହୁଏତ ଏ ନୀରବ ଅଶ୍ରୁତର୍ପଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା···

Voice—ଭୁଲ୍··· ଆପଣ କିଛି ଭୁଲ କରିନାହାନ୍ତି, ସମ୍ରାଟ !

ସାହାଜାହାନ—ମୁଁ ଭୁଲ କରିଛି ତାଜ୍, ମୋର ସେଇ ହବତ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ମୁଁ ଭୁଲକରିଛି । ଭାଇ ଭାଇ ଭିତରେ ମୁଁ ବୁହାଇଦେଇଛି ରକ୍ତର ଯମୁନା । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ, ସେମାନଙ୍କର ମମତା, ଆଉ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ସ୍ନେହସିକ୍ତ ବନ୍ଧନକୁ ମୁଁ ନିଜ ହାତରେ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ଟିକି ଟିକି କରି ଛିଣ୍ଡେଇଦେଇଛି । ତୁମେ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବ, ତାଜ୍ !

Voice—ସମ୍ରାଟ…!

ସାହାଜାହାନ—ଯାଉ…ସବୁ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯାଉ । ଏ ସମ୍ରାଜ୍ୟ, ଏ ସିଂହାସନ, ଏ ରତ୍ନଖଚିତ ରାଜମୁକୁଟ—ଏ ସବୁ ମୋର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ, ତାଜ୍ ! କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନିର୍ମମ ବେଦୀ ଉପରେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାଣର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ବଳିଦେଇପାରିବିନି । (ଚିଠି ଖୋଲି) ହଁ ତାଜ୍, ମୋର ସେ ଉଦ୍ଧତ ଆଉ ଅହଙ୍କାରୀ ପୁତ୍ର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋତେ ଚିଠି ଲେଖିଛି—ସେ ଆଜି ମୋ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିବ ।

[ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛି ଜାହାନାରା—ଶେଷ କେଇପଦ କଥା ସେ ଶୁଣିପାରିଛି ।]

ଜାହାନାରା—କିଏ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିବ, ଆବ୍ବାଜାନ ?

ସାହାଜାହାନ—ମୋର ସେଇ ଉଦ୍ଧତ ଆଉ ଅହଙ୍କାରୀ ପୁତ୍ର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମା !

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏଠିକି ଆସିବ ଆପଣଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ! ସେ ଶଠ ଆଉ ପ୍ରତାରକ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥାଇ ଏଠାକୁ କେବେହେଲେ ଆସୁନି, ଆବ୍ବାଜାନ ! ମୋର ଯାହା ମନେହୁଏ…

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା !

ଜାହାନାରା—ହଁ, ଆବ୍ବାଜାନ, ମୁଁ ଯେଉଁଦିନ ତା'ର ଶିବିରକୁ ଯାଇଥିଲି ସେଦିନ ସେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଗାଢ଼ ଭକ୍ତି ଦେଖାଇଲା । ଆଖିରୁ କେଇଟୋପା ଲୁହ ଗଡ଼ାଇ କହିଗଲା, ସେ ମହାପାପ କରିଛି । ଆଉ ତାର ସେ ସରଳ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ହଜେଇଦେଲି । କଥା ଛଳରେ ସେ ମୋ'ଠାରୁ ଦାରା ସପକ୍ଷରେ ଥିବା ସମସ୍ତ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରିଚୟ ବୁଝିନେଲା । ତା ପରେ ସେ କଣ କଲା ଜାଣନ୍ତି ? ସେ ଦାରା ସହିତ ଚରମ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କଲା—ମୋର ସେ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ବିଷ ଭରିଦେଲା । ସେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଯଦି ଏଠାକୁ ଆସେ ତେବେ ମୁଁ ତାକୁ ଏଇଥର ନିଶ୍ଚୟ ବନ୍ଦୀ କରିବ ।

ଶାହାଜାହାନ—ନା, ନା, ସେ ମୋର ଆଦରର ପୁଅ—ତୋର ପ୍ରାଣର ଭାଇ। ସେ ଆସୁ ମା, ଦେଖିବୁ, ସବୁ ବିବାଦ, ସବୁ ମନାନ୍ତର ମୁଁ ସମାଧାନ କରିଦେବି। ମୁଁ ତାର ବାପ—ଏଇ ଛାତିରେ ପକାଇ ତାକୁ ମଣିଷ କରିଛି। ମୋର ଏତେ ସ୍ନେହ କ'ଣ ସେ ଭୁଲିପାରେ ? ? ସହସ୍ର କମାଣର ବଜ୍ରନିର୍ଘୋଷରେ ଯାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇନ ମା, ତା ଆଜି ସମ୍ଭବ ହେବ ଏଇ ବୁଢ଼ାବାପର କେଇପଦ ସ୍ନେହସିକ୍ତ କଥାରେ।

ଜାହାନାରା—ଆପଣ ପାରିବେନି ଆବ୍ବାଜାନ—ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ। ଆପଣଙ୍କର ଏଇ ଅନାବିଲ ସ୍ନେହର ପବିତ୍ର ମନ୍ଦାକିନୀ ତା'ର ପଥର ଛାତିରେ ଗୋଟାଏ ହେଲେ ବି ଢେଉ ତୋଳି ବନି। ମୋର ଯାହା ମନେହୁଏ ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ କରିବ, ନଚେତ୍ ହତ୍ୟା···

ଶାହାଜାହାନ—(ଚିତ୍କାର କରି) ଜାହାନାରା ! ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋ ପ୍ରତି ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇପାରେନା—ସେ ମୋର ପୁଅ···

ଜାହାନାରା—ପୁଅ ! ପୁଅ କ'ଣ ତା' ପିତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରେ ···ବିଦ୍ରୋହର ରକ୍ତାକ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ଦିଏ ? ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସେ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଆପଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବି।

(ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛି ମହମ୍ମଦ। ତାକୁ ଦେଖି···)

ଶାହାଜାହାନ—ମହମ୍ମଦ ! ତୁ ଏକା ଆସିଛୁ···? ଆଉ ତୋର ଆବ୍ବାଜାନ ?

ମହମ୍ମଦ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ) ଆବ୍ବାଜାନ !

ଶାହାଜାହାନ—ହଁ, ତୋର ଆବ୍ବାଜାନ···ତା'ର ଯେ ଆସିବାର କଥା··· ଶୁଣିଲି, ସେ ମୋ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବ ବୋଲି ଅଶ୍ୱପୃଷ୍ଠରେ ତା'ର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଛି···

ମହମ୍ମଦ—କିଏ କହିଲା ? ତାଙ୍କର ଏଠାକୁ ଆସିବାର କୌଣସି ଯୋଜନା ନ ଥିଲା ବା ନାହିଁ। ଆପଣ ହୁଏତ ଭୁଲ ସମ୍ବାଦ ପାଇଛନ୍ତି।

ସାହାଜାହାନ—ଭୁଲ ସମ୍ବାଦ…? ତା' ହେଲେ ସେ ଚିଠି ?

ଜାହାନାରା—ଚିଠି… ?

ସାହାଜାହାନ—ହଁ ମା, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋତେ ଗୋଟାଏ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲା ·· ଆଉ ସେ ଚିଠିରେ ଯାହାସବୁ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଚାହିଁଥିଲା ମୁଁ ତାକୁ ସେ ସବୁ ଦେଇଛି । କିନ୍ତୁ…

ଜାହାନାରା—ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ଆପଣ ଗୋଟାଏ ହୀନ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ଶିକାର ହେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି—(ମହମ୍ମଦକୁ ଚାହିଁ) ମହମ୍ମଦ, ତୁ ଏଠି କାହିଁକି ?

ମହମ୍ମଦ—ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ…

ସାହାଜାହାନ—ମହମ୍ମଦ !

ଜାହାନାରା—ମହମ୍ମଦ ! ସମ୍ରାଟ ଆଜ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଆଉ ଜରାକ୍ଳିଷ୍ଟ ବୋଲି ତାଙ୍କର ସେଇ ଅସହାୟତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ତୋର ପିତା ଶଠତାର ଜାଲ ବଛେଇ ଯୋଉ ଅନ୍ୟାୟ କରିବାକୁ ଯାଉଛି ତାରଫଳ ତାକୁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ମହମ୍ମଦ—ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନକୁ ମୋର ଆବ୍ବାଜାନ ନିଶ୍ଚୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବେ ।

ଜାହାନାରା—ମହମ୍ମଦ ! ମୁଁ ତୋତେ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବନ୍ଦୀ କରି ଏଇ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ବିଧାନ କରିବି । ସୈନ୍ୟଗଣ, ବନ୍ଦୀ କର !

ମହମ୍ମଦ—ବୃଥା ଚିତ୍କାର କରନି, ଫୁଫିଜାନ୍ ! ମୋର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିସାରିଛନ୍ତି ।

ଜାହାନାରା—ତୋର ସୈନ୍ୟ…ସେମାନେ ଏ ସୁରକ୍ଷିତ ଦୁର୍ଗ ଭିତରକୁ ଆସିଲେ କିପରି ?

ସାହାଜାହାନ—ସେ ସୁଯୋଗ ମୁଁ ଦେଇଛି ମା, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତା ଚିଠିରେ ଯାହାସବୁ ଚାହିଁଥିଲା, ମୁଁ ତାକୁ ସବୁ ଦେଇଛି, ମା !

ଜାହାନାରା—ଶେଷରେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏହି ସ୍ଥାନ ପନ୍ଥାର ଆଶ୍ରୟ ନେଲା ! ପ୍ରତାରକ, ଧର୍ମପାତକ···

ମହମ୍ମଦ—ମୁଁ ସବୁ ସହ୍ୟ କରିପାରେ, ଫୁଫିଜାନ୍; କିନ୍ତୁ ମୋର ଅବ୍ବାଜାନଙ୍କର ଅପମାନ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମନେରଖ ଫୁଫିଜାନ୍, ଆଜି ଆଗ୍ରାର ସୁରମ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାସାଦ ମୋର ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କର ଅଧିକାରରେ ।

ସାହାଜାହାନ—ମହମ୍ମଦ ! ତୁ କଣ ଭାବିଛୁ ମୁଁ ଏଇ ଶଠତା ଆଉ ପ୍ରତାରଣାକୁ ନୀରବରେ ସହ୍ୟ କରିଯିବି ? ତୁ କଣ ଭାବିଛୁ କେଶରୀର ସେଇ ମହା-କେଶରୀ ଆଜି ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ତୁ ତାକୁ ପଦାଘାତ କରିଯିବୁ ? ମହମ୍ମଦ, ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହୋଇଯାଇଛି ସତ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସାହାଜାହାନ··· ଭାରତସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ । ଏ ଦେହର ଶୁଖିଲା ହାଡ଼ରେ କି କମ୍ ତାକତ ନାହିଁ—ରକ୍ଷୀଗଣ ! (ଚିତ୍କାରକରି) ନେଇଆସ ଖଡ୍ଗ, ନେଇଆସ ମୋର ବର୍ମ, ରକ୍ଷୀଗଣ···

ମହମ୍ମଦ—ଆପଣଙ୍କର ସମସ୍ତ ରକ୍ଷୀ ଆଜି ମୋର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ··· ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଗ ଆଜି ମୋର ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କ ଅଧିକାରରେ । ଆଉ ଆପଣ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ।

ସାହାଜାହାନ—ମହମ୍ମଦ ! ଭୁବନ ବିଜୟୀ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଆଜି ବନ୍ଦୀ !

ମହମ୍ମଦ—ହଁ, ହଁ, ବନ୍ଦୀ ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା ! ଏ ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ନା ସତ୍ୟ ? ଯେଉଁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଦିନେ ଏଇ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ନାଲି ଆଖିର ଧମକରେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ମାଟିରେ ମିଶିଯାଉଥିଲା, ଆଜି ତା'ରି ପୁଅ ହାତରେ ମୁଁ ବନ୍ଦୀ । ମହମ୍ମଦ···(ରାଗରେ ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲେ)

ମହମ୍ମଦ—ମତେ କ୍ଷମା କରିବେ, ଦାଦାଜାନ୍ । ମୁଁ କେବଳ ମୋ ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରୁଛି ।

ସାହାଜାହାନ—ନା, ନା ମହମ୍ମଦ, ମୁଁ ଏବେ ବି ମୁକ୍ତ । ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ କେବେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇପାରେନା । କାରାଗାର, ମୁଁ ଯିବ କାରାଗାର, ମୁଁ ଦୁର୍ଗ ବାହାରକୁ ଯିବ । ଆଉ ସେହି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ମୋତେ ଦେଖିଲମାତ୍ରେ ମୋର ଜୟ ଜୟକାରରେ ଗଗନପବନ ପ୍ରକମ୍ପିତ କରି ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇବେ । ଆଉ ସେ କପଟୀ ଔରଙ୍ଗଜେବର ସମସ୍ତ ଶଠତା ମୁଁ ପଦାରେ ପକାଇଦେବି । (ଯିବାକୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ)

ମହମ୍ମଦ—ଦୁର୍ଗ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ମୁଁ ଅନୁମତି ଦେଇପାରେନା ।

ସାହାଜାହାନ—ମହମ୍ମଦ···ମହମ୍ମଦ ! ମୁଁ ତୋର ପିତାଙ୍କର ପିତା । ମୋର ପୁଅ ଯଦି ମୋର ଅବାଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା, ମୋତେ ବାପର ସମ୍ମାନ ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠାବୋଧକଲା, ତେବେ ତୁ କାହିଁକି ତୋର ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ଦେବୁନି·ତାର ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବୁ ?

ମହମ୍ମଦ—ଏ ଦୁନିଆରେ ସବୁ ବାପ ସମାନ ନୁହନ୍ତି କି ସବୁ ପୁଅ ମଧ୍ୟ ସମାନ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି । ଆବ୍ବାଜାନ ମୋ ନିକଟରେ ଖୋଦାଙ୍କ ସଦୃଶ—ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । ମୋର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ଆପଣ ମାର୍ଜନା କରିବେ । ମୁଁ ନିରୁପାୟ···(ଯିବାକୁ ବସିଥିଲେ)

ସାହାଜାହାନ—ଅପେକ୍ଷା କର । ମହମ୍ମଦ, (ରାଜମୁକୁଟ ଏବଂ କୋରାନ ଆଣି) ଦେଖୁଛୁ ମହମ୍ମଦ, ଏଇ ହେଉଛି ଦିଲ୍ଲୀଶ୍ୱର ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ମୁକୁଟ । ଆଉ ଏଇ ହେଉଛି ପବିତ୍ର କୋରାନ, ମୁଁ ଏଇ ପବିତ୍ର କୋରାନ ଧରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି, ମୁଁ ବାହାରକୁ ଯାଇ ସମବେତ ଜନତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏଇ ରାଜମୁକୁଟ ତୋର ମଥାରେ ପିନ୍ଧାଇଦେବି—ପ୍ରତିବାଦ କରିବାର ଦୁଃସାହସ କେହି କେବେହେଲେ କରିବେନି । କିନ୍ତୁ, ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହେବି ମହମ୍ମଦ, ମାତ୍ର ଥରଟିଏ ପାଇଁ । ତା ପରେ ତୁହିଁ ହେବୁ ଏଇ ସୁଜଳା, ସୁଫଳା ଭାରତବର୍ଷର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର, ମୁଁ ଶପଥକରୁଛି ମହମ୍ମଦ,

ପବିତ୍ର କୋରାନ ଛୁଇଁ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ, ଶପଥ କରୁଛୁ, ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କର । ମୁଁ ସେ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ।

ମହମ୍ମଦ—ଏ ରାଜମୁକୁଟ ତ ଛାର, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ବିନିମୟରେ ବି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରିପାରିବିନି । ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋଭରେ ମୁଁ ମୋର ଆବ୍‌ବାଜାନ୍‌ଙ୍କର ଅବାଧ୍ୟ ହୋଇପାରେନା ।

(କହି ଚାଲିଗଲେ)

ସାହାଜାହାନ—ମହମ୍ମଦ···ମହମ୍ମଦ···ମହମ୍ମଦ···ଆଉରଙ୍ଗଜେବ, ତୁ ପୁଣି ମତେ !

(କ୍ରୋଧ ଓ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଥରିଉଠିଲେ)

ଜାହାନାରା—ମହମ୍ମଦ, ଏଇ ମୋଗଲ ବଂଶର କଳଙ୍କିତ ଇତିହାସରେ ତୋର ନାମ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଯିବ । ଯୋଉ ପିତାଙ୍କର ଆଜ୍ଞାକୁ ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ତୁ ଗୋଟାଏ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଗୋଡରେ ଆଡେଇ ଦେଇପାରିଲୁ ସେଇ ତୁଚ୍ଛ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋଭରେ । ତୋର ସେହି ପିତା କିନ୍ତୁ ତାର ସ୍ନେହଶୀଳ ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କୁ କୌଶଳରେ ବନ୍ଦୀ କଲା । ଉଚ୍ଛୁଳା ସ୍ନେହ ବିନିମୟରେ ସେ ପାଇଲେ ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳର ସ୍ପର୍ଶ···(କାନ୍ଦିଉଠିଲେ)

ସାହାଜାହାନ୍—ତୁ ଠିକ୍ କହୁଛୁ, ମା, ଆଜି ବନ୍ଦୀ । ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଅବରୁଦ୍ଧ କାରାକକ୍ଷରେ ତାର ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିବ । ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି ମୋ ହାତ ଦୁଇଟିରେ ଲୌହଶୃଙ୍ଖଳର ସ୍ପର୍ଶ···ପାଦ ଦୁଇଟା ମୋର ଆଜି ଶକ୍ତିହୀନ···ମୁଁ ଆଜି ଅସହାୟ···

ଜାହାନାରା—ଆବ୍‌ବାଜାନ୍···

ସାହାଜାହାନ୍—ହଁ ମା, ମୋର ଏଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପାଇଁ ମୁଁ ଦାୟୀ । ମୋର ସେହି ଅଫୁରନ୍ତ ସ୍ନେହର ପ୍ରତିଦାନରେ ମୋର ପ୍ରାଣର ପୁଅ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ୍ ମୋତେ ଦେଇଛି ଏଇ ଉପହାର—ଅବରୁଦ୍ଧ ନିର୍ଜନ କାରାକକ୍ଷ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଉଛି ମା, ତାର ସେ ଦର୍ପିତ ଅହଙ୍କାର

ମୋର ଅଗ୍ନିଶ୍ୱାସରେ ଜଳିପୋଡ଼ି ଛାରଖାର ହୋଇଯିବ···ତାର ସେ ସ୍ୱପ୍ନର ମୟୂର ସିଂହାସନ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭୂମିକମ୍ପର ନିଷ୍ଠୁର ଆଘାତରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ମାଟିରେ ମିଶିଯିବ···ସାରା ଜୀବନଟା ତାର ଢଳ ଢଳ ହୋଇ ଜଳିଯିବ – ଠିକ୍ ଖଣ୍ଡେ ଜଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର ଭଳି ।

ଜାହାନାରା – କିଛି ହବନି ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା !

ଜାହାନାରା—ହଁ, ଆବ୍ବାଜାନ । ତାର କିଛି ହବନି—ଏଇ ନିର୍ଜନ କକ୍ଷରେ ଅସହାୟ ଶିଶୁଭଳି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଆପଣଙ୍କ ଆଖିର ସବୁତକ ଲୁହ ଶୁଖିଗଲେ ବି ତାର ସେ ପଥର ଛାତିରେ ଢେଉ ଉଠିବନି । ଗୋଟାଏ ଆହତ ପଶୁର ନିଷ୍ଫଳ ଗର୍ଜନ ଭଳି ଆପଣଙ୍କର ଏ ଅଭିଶାପ ସେ ନିଷ୍ଠୁର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମନରେ ଅନୁକମ୍ପାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ସୃଷ୍ଟି କରିବନି ।

ସାହାଜାହାନ୍—ଜାହାନାରା··· !

ଜାହାନାରା—ଆପଣଙ୍କୁ ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିବ···ସହସ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟର ଦୀପ୍ତି ନେଇ, ଶତ ସିଂହର ଶକ୍ତି ନେଇ ଆପଣଙ୍କୁ ପୁଣିଥରେ ଅସିଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦଳିତ ଭୁଜଙ୍ଗ ଭଳି ଫଣା ବିସ୍ତାର କରି ଗରଳ ଦହନରେ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଉଦ୍ଧତ ଅହଙ୍କାରକୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା···

ଜାହାନାରା—ଉଠନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ୍···ସବୁ ଶୃଙ୍ଖଳ ଆପେ ଆପେ ଛିଣ୍ଡିଯିବ···ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାର ଆପେ ଆପେ ଖୋଲିଯିବ···ଆପଣଙ୍କୁ ହିଂସା ଭଳି ଅନ୍ଧ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ—ବଜ୍ର ଭଳି କଠିନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ—ଆଉ ସଇତାନ ଭଳି କ୍ରୂର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦେଶର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ, ଜାତିର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଆପଣଙ୍କୁ ପୁଣି ଥରେ କ୍ରୂର ବିକ୍ରମରେ ଅସି ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାହାଜାହାନ୍—ହଁ, ମୁଁ ପୁଣିଥରେ ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରିବି, ଜାହାନାରା ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସମ୍ରାଟ୍ ସାହାଜାହାନ୍ ପୁଣିଥରେ ଜ୍ୱାଳାମୁଖୀ ଅଗ୍ନି ଭଳି ସହସ୍ର ଶିଖା

ବସ୍ତାର କରି ଜଳିଉଠିବ, ଆଉ ତାର ସେଇ ପଦାଘାତରେ ସୃଷ୍ଟିହେବ ମହା ପ୍ରଳୟର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭୂମିକମ୍ପ—ମାଡ଼ି ଆସିବ ସପ୍ତସାଗରର ଉତ୍ତାଳ ଲହରୀ—ଜଳି ଉଠିବ ଧ୍ୱଂସର ଅଗ୍ନି ଶିଖା—ଅଉ ସେଇ ମହା ପ୍ରଳୟର ଅନନ୍ତ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଭିତରେ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତାର ଶେଷ ସଜ୍ଞା ହରାଇ ବସିବ ।

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଖୁସିରେ)

ସାହାଜାହାନ—ହଁ, ଜାହାନାରା, ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ୍ କେବେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇପାରେନା—

[ତାଜମହଲ ବକ୍ଷରେ ଫୁଟିଉଠିଲା ମମତାଜଙ୍କର ରୁଗ୍ଣ ଅସହାୟ ମୁଖଛବି ।]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ସପ୍ତମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସ୍ଥାନ୍—ମଥୁରା । ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଶିବିର; ସମୟ—ସନ୍ଧ୍ୟା । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏକାକୀ । ମଞ୍ଚରେ ଆଲୋକ ଜଳିଲାବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା ସେ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହସୁଥିଲେ—ହାତରେ ଥିଲା ଏକ ଚଟାଉ । ଶିବିର ମଧ୍ୟରେ ମଶାଲ ଜଳୁଥିଲା ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଚଟାଉକୁ ଚୁମ୍ବି) ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଆଜି ବନ୍ଦୀ । ଆକାଶ ଆଜି ଶାନ୍ତ—ନିସ୍ତବ୍ଧ—ନିଥର । ତଥାପି ସେହି ସୀମାହୀନ ଅନନ୍ତ ଆକାଶର ଅରୁଣାକ୍ତ ବେଳାଭୂମିରେ ଅନେକମେଘର ଝଲକ । ଦମକାଏ ପବନରେ ସେ ବି ଉଡ଼ିଯିବ । ତା'ପରେ—(ହସିଉଠିଲେ)

ରକ୍ଷୀ—ସାହାଜାଦା ମୁରାଦ ଆପଣଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷାକରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(କୁଟିଳ ହସ ହସି) ତାଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନେ ପାଛୋଟି ଆଣ ରକ୍ଷୀ, ମୋର ସମ୍ମାନିତ ଅତିଥିଙ୍କର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାରେ ଯେପରି ତିଳେ ମାତ୍ର ତ୍ରୁଟି ନ ହୁଏ, ଯାଅ—(ରକ୍ଷୀ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କର ଯିବାବାଟକୁ ଚାହିଁ ପୁଣିଥରେ ହସିଉଠିଲେ) ହେ ମୋର ସମ୍ମାନିତ ଅତିଥି, ଆଜି ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତୁମକୁ ଦେବ ତୁମ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା—

[କହି ଚାରିଆଡ଼କୁ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ବୁଲାଇ ଚାଲିଗଲେ । କେଇଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରେ ଆସିଲେ ଦିଲଦାର । ଶିବିର ଭିତରେ ଆଖି ବୁଲାଇନେଇ—]

ଦଲ୍ଲଦାର—ଏଇ ବିପୁଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା···ଏଇ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ସ୍ୱାଗତତା···ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ସାହାଜାଦା, ତୁମେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତୁମ ସର୍ବନାଶକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଡାକିଆଣୁଛ—ରଙ୍ଗୀନ ସୁରା ଆଉ ରୂପକନ୍ୟା ମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ତୁମେ ତୁମର ନିଜସ୍ୱ ହରେଇ ବସିଛ । ତୁମ ପାଇଁ କେବେ କେବେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲାଗେ—ହନେ ହୁଏତ ତମେ ଶେଷ ପାଇଯିବ ।

[ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛନ୍ତି ମୁରାଦ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ରକ୍ଷୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ଶିବିର ମଧ୍ୟରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ।]

ମୁରାଦ—(ଆନନ୍ଦରେ) ଦେଖୁଛ ଦଲ୍ଲଦାର, ମୋର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ପାଇଁ ମୋର ଭାଇ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ କିପରି ବିରାଟ ଆୟୋଜନ କରିଛନ୍ତି···।

ଦଲ୍ଲଦାର—ହଜୁର ! ଜାହାଁପନା ଯେତେହେଲେ ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ । ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ସବୁର ଆୟୋଜନ ହେବନି ତ ଆଉ କ'ଣ ମୋ ପାଇଁ ହେବ ? ତେବେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରାସାଦ ଅଛି, ଜାହାଁପନା, ଗୋରୁଲାଞ୍ଜ ଧରି ବୈତରଣୀ ପାର ହେବା କଥା···

·ମୁରାଦ—ଏତେବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସ ଭିତରେ ତୁମର ସେ ଗୋରୁଲାଞ୍ଜ ଯେ କାହିଁକି ମନେପଡ଼ିଲା ବୁଝିପାରୁନି ।

ଦଲ୍ଲଦାର—(ହସି) ଜାହାଁପନା !-ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର ବିଦୂଷକ ! ଆପଣ ଯୁଆଡ଼େ ଯିବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯିବି । ତେଣୁ ଯେତେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା, ଯେତେ ଭୋଜି, ଯେତେ ଫୁଲମାଳ ସବୁଥିରୁ ମତେ କିଛି କିଛି ମିଳିଯାଏ । ଠିକ୍ ଯେମିତି ପହଁରି ଜାଣି ନ ଥିବା ଲୋକ ଗୋରୁଲାଞ୍ଜ ଧରି ବୈତରଣୀ ପାର ହୋଇଯାଏ, ମୁଁ ସେମିତି ଆପଣଙ୍କ ଲାଞ୍ଜ ଧରି···(ଭୁଲ ବୁଝି ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ଦେଲେ)

ମୁରାଦ—(ହସି ଉଠିଲେ) ଚମତ୍କାର ଦଲ୍ଲଦାର, ସମ୍ରାଟ ମୁରାଦଙ୍କ ଦରବାରରେ ରାଜବିଦୂଷକ ହେବାର ସମସ୍ତ ଯୋଗ୍ୟତା ତୁମର ଅଛି ।

ଦଲ୍ଲଦାର—ଜନ୍ନତ୍, ଜାହାଁପନା, ଏଇ ଗୋରୁଲାଞ୍ଜ ଧରି ବୈତରଣୀ ପାର ହେଲା-ବେଳେ ଯଦି ଗୋରୁ ବାପୁଡ଼ା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯିବ ତେବେ ଲାଞ୍ଜ ଧରିଥିବା ଲୋକର ପୈତୃକ ପ୍ରାଣଟା···(ଭୟରେ ଯେମିତି ଶିହରି ଉଠିଲେ) ଆରେ ବାପ୍‌ରେ !

ମୁରାଦ—(ହସି) ଗୋରୁମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପହଁରିପାରନ୍ତି, ଦଲ୍ଲଦାର, ବୁଡ଼ିଯିବାର ଭୟ ନାହିଁ ।

ଦଲ୍ଲଦାର—ଗୁଡ଼ାଏ ଓଳି ଗୋରୁ ଅଛନ୍ତି ଜାହାଁପନା, ସେଗୁଡ଼ାକ ଆମୋଟେ ପହଁରି ଜାଣିନାହାନ୍ତି ।

ମୁରାଦ—ସେ ଗୁଡ଼ାକ ମରିବେ ଦଲ୍ଲଦାର୍—କାରଣ ସେଗୁଡ଼ାକ ପଶୁ···ଆମ ଭଳି ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି···ବୁଦ୍ଧିମାନ ମୂର୍ଖ ।

ଦଲ୍ଲଦାର—ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି, ଜାହାଁପନା । ଏଇ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି, ହାତୀ ଭଳି ଜନ୍ତୁ—ଓହୋ, କି ବିରାଟ ତା'ର ଚେହେରା···ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଯଦି ତା' ଚେହେରା ଭଳି ସେତିକି ବୁଦ୍ଧି ଥାନ୍ତା, ମାହୁନ୍ତ ହାତୀ ଉପରେ ନ ବସି ହାତୀ ମାହୁନ୍ତ ଉପରେ ବସିଥାନ୍ତା । କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ଜାହାଁପନା ?

[ମୁରାଦ ଏବଂ ଦଲ୍ଲଦାର ଖୁବ୍ ହସିଉଠିଲେ—ଆସିଲେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।]

ମୁରାଦ—ଆସନ୍ତୁ, ଭାଇଜାନ୍, ଆପଣଙ୍କର ଏ ବିପୁଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ମୋତେ ଆଜି ଆତ୍ମବିଭୋର କରିଛି । ଏଇ ଆତିଥ୍ୟ ମୋର ଅନେକ ଦିନ ଧରି ମନେ ରହିବ । ନା, କ'ଣ କହୁଛ ଦଲ୍ଲଦାର ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ମୋର ଏଇ ଯତ୍ସାମାନ୍ୟ ଆୟୋଜନ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇପାରିଛି ସେଇ ମୋର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ । ଏ ବୋଧହୁଏ ତୁମର ବିଦୂଷକ ?

ଦଲ୍ଲଦାର—ଦଲ୍ଲଦାର୍ ଖାଁ, ଜାହାଁପନା, ସମ୍ରାଟଙ୍କର ମୁଁ ହେଉଛି ରାଜ ବିଦୂଷକ ।

ମୁରାଦ—ସେ ଖାଲି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବିଦୂଷକ ନୁହେଁ—ଜଣେ ମହାପଣ୍ଡିତ—ଗୋଟାଏ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ । ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ହେଲେ ପାଖରେ ଥିବ ସୁରା, ଆଗରେ ଥିବ ସାକି ଆଉ ପଛରେ ଥିବ ବିଦୂଷକ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସେ ସବୁର ଆୟୋଜନ ମୁଁ କରିସାରିଛି, ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ ! ଯଦିଓ ସୁରା ଆଉ ସାକି ପ୍ରତି ମୋର ଚିରକାଳ ବିତୃଷ୍ଣା ରହିଆସିଛି ତଥାପି ତୁମର ସମ୍ମାନାର୍ଥେ, ମୁଁ ଆଣିଛି ଅନନ୍ତଯୌବନା ସୁନ୍ଦରୀ—ନର୍ତ୍ତକୀ ଗୁଲନାର—ଯାର ପ୍ରତିଟି ଛନ୍ଦପାତରେ ଫୁଟିଉଠିବ ରଙ୍ଗୀନ ଗୋଲାପର ସ୍ୱପ୍ନ, ଆଉ ଏଇ ଜେରଜ଼ିସ୍ ବିଦେଶୀ ସୁରା—

ମୁରାଦ—(ଆଗ୍ରହରେ) ଦେଖି···(କିଛି ଢାଳି ପିଇଲେ) ବାଃ, କି ଚମତ୍କାର ! ମନେହେଉଛି ସତେ ଯେପରି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଟା ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ରଙ୍ଗୀନ ହୋଇଉଠୁଛି—ତମେ ଖାଇବ, ଦିଲଦାର !

ଦିଲଦାର—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ କଥା ଭାବୁଥିଲି, ସମ୍ରାଟ ! ମଦ ଖାଇବାଟା ଭାରି ଭଲ—ମନ ମିଜାଜ୍ ଗରମ ରହିବ—ଦେହରେ ଫୁର୍ତ୍ତି ଆସିବ—ସବୁ ଜିନିଷ ଆଖିରେ ରଙ୍ଗୀନ ଦେଖାଯିବ; କିନ୍ତୁ ଜାହାଁପନା, ଆମେ ଯିନା ମଦକୁ ଖାଉଛେ ବୋଲି ଏତେକଥା ହେଉଛି, ମଦ ଯଦି ଆମକୁ ଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିବ ତେବେ···(ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ)

ମୁରାଦ—ଆରେ ମୂର୍ଖ, ମଦର କ'ଣ ପାଟିଅଛି ଯେ ସେ ଆମକୁ ଖାଇଯିବ ?

ଦିଲଦାର—ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି ଜାହାଁପନା, ମୁଁ ଗୋଟେ ସତରେ ମୂର୍ଖ । ସେ ଦଗଟ ! ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରି ନ ଥିଲି । ଟିକିଏ ପଛକୁ ଥିଆ କିନା···!

ମୁରାଦ (ପୁଣି ପିଇ) ଆଃ, ଚମତ୍କାର ! ଫିରିଙ୍ଗିମାନଙ୍କୁ ବୁଝିଁସ କଣେଇବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ଭାଇଜାନ୍ । ସେମାନଙ୍କର ଏଇ ସୁରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରଣାଳୀଟା କି ଚମତ୍କାର । ତମେ ଟିକିଏ ପିଇ ଦେଖନା ! ସାରା ଜୀବନଟା ତ ତୁମର କୋରାନ୍ ପଢ଼ିବା ଆଉ ନମାଜ ପଢ଼ିବାରେ କଟିଗଲା—ଜୀବନଟାକୁ ଉପଭୋଗ କରିବ କେତେବେଳେ ? ନିଅ···

ଔରଙ୍ଗଜେବ – ନା, ତୁମେ ଜାଣ ମୁଁ ମଦ ଖାଏ ନା । ତା ଛଡ଼ା ସୁରାପାନ ପଦ୍ଧତି କୋରାନରେ ମନାଅଛି ।

ମୁରାଦ—କୋରାନରେ ଯାହାସବୁ ନିଷେଧ କରାଯାଇଛି, ସେସବୁ ମାନିଲେ ଚଳିହବନି ଭାଇଜାନ୍, ସେ ସବୁ ନିଷେଧ ଅକ୍ଷର ପ୍ରତି ଆଖି ମୁଦିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ—

ଦିଲଦାର—ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି, ଜାହାଁପନା, ଆମର ଆଖି ଅଛି ବୋଲି ସିନା ଆମେ ଦିନରାତିର ପ୍ରଭେଦ ଜାଣିପାରୁଛେ । କିନ୍ତୁ ଯେ ଅନ୍ଧ, ସେ ଦିନ କଣ ଜାଣିପାରେନା । କି ରାତି ବି କଣ ଉପଭୋଗ କରିପାରେନା । ଠିକ୍ ସେମିତି କୋରାନ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ସବୁ କରିବାକୁ ମନା କରାଯାଇଛି ସେ କେଇଟି ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଇ ଦେଲେ କାମ ସରିଲା···

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ତୁମର ବିଦୂଷକଟି ବେଶ୍ ସୁରସିକ ମନେହୁଏ । ଦରକାର ବେଳେ କାମରେ ଆସିବ ।

ମୁରାଦ—(ହସି) ତେବେ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯାଅ, ଭାଇଜାନ, ସାରା ରାତି ତୁମକୁ ସେ ହସେଇ ହସେଇ ବେଦମ କରିଦେବ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆସ ବିଦୂଷକ, ଏଇ କଣ ତୁମର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ?’

(ଟିକଏ ବ୍ୟୁପାରର୍ଣ୍ଣାରେ)

ଦିଲଦାର—ମାନେ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ମଣିଷ ଚିହ୍ନିବାରେ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ କେବେ ଭୁଲ କରେନି । ଆସ···

ମୁରାଦ—ଆଜି ନର୍ତ୍ତକୀ ଗୁଲ୍‌ନାର ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସେ ଆସିବ ଭାଇଜାନ···ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପାଦତଳେ ସେ ଆଜି ଅଜାଡ଼ି ଦେବ ତାର ପୁଷ୍ପିତ ଅର୍ଘ୍ୟ—ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ଅପୂର୍ବ ଝଙ୍କାର—ଆସ ଦିଲଦାର—

[ଜନ୍ତୁ ଦଣ୍ଡଧାରକୁ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ ।
ପରେ ପରେ ସଙ୍ଗୀତର ମୃଦୁ ଝଙ୍କାର—
ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ମୁରାଦ—ଆସିଛି ଗୁଲନାର୍—
ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତର ଆସର ଜମି ଉଠିଛି …]

ଗୀତ

ଯଦି ଗୋ ତୁମେ ଯାଉନା ଆଜ—
ଅଭିସାରିକା ମୁଁ ତୁମ ପଥ ଚାହେଁ
ପ୍ରୀତି ଶତଦଳେ ସାଜ ।
ଆମେ ଥିବା ନାହିଁ କାଲି ଚନ୍ଦ୍ରମା
ହୁଏତ ଦେଖିବା ପାଇଁ,
ହୁଏତ ଜୀବନେ ପ୍ରୀତି ମଧୁଝରୀ
ଏ ରାତି ଆସିବ ନାହିଁ ।
କଅଁ ତରତର ଲାଜେ ଜରଜର
ଶେଫାଳି ଝରିଲା ଆଜ
ଯଦି ଗୋ ତୁମେ…

ରଚନା—ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କ.ନୁନଗୋ

[ନୃତ୍ୟ ଶେଷରେ ଆସିଛନ୍ତି ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—
ଆଖିରେ ତାଙ୍କର ଶାଣିତ ଚାହାଣୀ ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ରକ୍ଷୀଗଣ, ବନ୍ଦୀ କର ।

ମୁରାଦ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ…

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ରକ୍ଷୀଗଣ !

ମୁରାଦ—ରକ୍ଷୀଗଣ ! କାହାର ଆଜ୍ଞାରେ ତୁମେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କରିବ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଆଦେଶ…

ମୁରାଦ—ଭାରତର ଭାବି ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ… !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ, ହଁ, ଭାରତର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ । ନେଇଯାଅ—
ସୁରା ଆଉ ସାକୀର ରଙ୍ଗୀନ ଆସର ଭିତରେ ଯେ ସାରା ଜୀବନଟାକୁ
କଟାଇଦେଇଛୁ ସେଭଳି ଗୋଟାଏ ଲୋକ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ହୋଇ-
ପାରେନା ।

ମୁରାଦ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ···(ବାଧା ଦେବାକୁ ଆଗେଇ ଆସୁଥିଲେ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବାଧା ଦେବାର ଦୁଃସାହସ କଲେ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ତୁମକୁ
ଗୋଟାଏ ପାଗଲା କୁକୁର ଭଳି ହତ୍ୟା କରିବ । ଗୋଟାଏ ମଦ୍ୟପ ଦେଖିବ
ମୟୂରସିଂହାସନର ସ୍ୱପ୍ନ ?

ମୁରାଦ—ଧପ୍ପାବାଜ···ବିଶ୍ୱାସଘାତକ···ସ୍ୱାର୍ଥପର···(ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲେ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଧପ୍ପାବାଜ ହେବାକୁ
ପଡ଼ିବ, ମୁରାଦ, ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବାକୁହିଁ ପଡ଼ିବ । ରକ୍ଷୀଗଣ, ବନ୍ଦୀକୁ
ଗୋଆଲିଅର ଦୁର୍ଗକୁ ନେଇଯାଅ । ଆଉ ବାଟରେ ଯଦି ପଳାଇବାର
ଚେଷ୍ଟା କରେ ତେବେ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧାବୋଧ କରିବନାହିଁ ।

ମୁରାଦ—(ଯାଉ ଯାଉ) ମୁଁ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଏହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବି,
ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ ତୁମକୁ ଏ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତାର ଉପଯୁକ୍ତ ଜବାବ
ଦେବି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ନେଇଯାଅ । ନିର୍ଜ୍ଜନ କାରାକକ୍ଷରେ ତୁମର ଏ ନିଷ୍ଫଳ ଅଷ୍ଟ ଲନ
ବେଶ୍ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ସୃଷ୍ଟି କରିବ ।

[ରକ୍ଷୀମାନେ ମୁରାଦଙ୍କୁ ନେଇଗଲାବେଳେ
ମୁରାଦ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବି ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି-
ଉଠୁଥିଲେ—ହସି ଉଠିଲେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ଅଷ୍ଟମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଆଗ୍ରାର ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାସାଦ । ସମୟ ସକାଳ ।
ସାହାଜାହାନ ଏକାକୀ···ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ।]

Voice—ସମ୍ରାଟ···(କରୁଣ ସ୍ୱରରେ) (ତା ଥିଲା ମମତାଜଙ୍କର ସ୍ୱର)

ସାହାଜାହାନ—କିଏ ? କିଏ ମୋତେ ସମ୍ରାଟ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କଲା ? ସେଦିନର ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ ସମ୍ରାଟ ଆଜି ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ···

Voice—ନା, ତୁମେ ସେ ସମ୍ରାଟ··· !!

ସାହାଜାହାନ—ସମ୍ରାଟ···ସମ୍ରାଟ···କିଏ ? କିଏ ତୁମେ ମୋତେ ଉପହାସ କରୁଛ ? କାହିଁକି ଉପହାସ କରୁଛ ?

Voice—ନା ସମ୍ରାଟ, ମୁଁ କଣ କେବେ ଆପଣଙ୍କୁ ଉପହାସ କରିପାରେ ? ଆପଣ ଯାହା ହେଲେ ବି ମୋର ସମ୍ରାଟ···ପ୍ରାଣର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟ ।

ସାହାଜାହାନ—କିଏ, ତାଜ ? ନା, ତାଜ୍ ଉପର ସେ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ତ ଅନେକ ଦିନରୁ ମରିଯାଇଛି । ଗୋଟାଏ ଇତର ବନ୍ଦୀ, ଯେ ତାର ସମସ୍ତ ସ୍ୱାଧୀନତା ହରେଇବସିଛି, ସେ କଣ କେବେ ସମ୍ରାଟ ହୋଇପାରେ ? ମୁଁ ଆଜି ଶିଶୁ ଭଳି ଦୁର୍ବଳ, ନାରୀ ଭଳି ଅସହାୟ । ତଥାପି···ତଥାପି ତାଜ୍, ଏ କୋଧିକଳ ଶତ ପ୍ରାଣ ମୋର ବେଳେ ବେଳେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠୁଛି—ମୂଲ୍ୟହୀନ ଆସ୍ଫାଳନ···ଠିକ୍ ଅଦିନ ମେଘର ଗର୍ଜନ ଭଳି···ଖାଲି ଗୋଟାଏ ନିଷ୍ଫଳ ହାହାକାର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ—

(କଥା ମଝିରେ ଆସିଯାଇ ଥିଲେ ଜାହାନାରା)

ଜାହାନାରା—ଆବାବାଜାନ୍··· !

ସାହାଜାହାନ—କଏ ? ମା' ଜାହାନାରା, ଆ, ମୋର ଏଇ ଚରମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ତୁ ହେଉଛୁ ଏକମାତ୍ର ସାଥୀ, ମା, ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଭରସାର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଆଉ ପାରୁନି, ମା, ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଆତ୍ମା ମୋର ହାହାକାର କରିଉଠୁଚି । ଏ ଜୀବନ ଆଉ ବରଦାସ୍ତ କରିପାରିବନି, ମା !

ଜାହାନାରା—ଆବ୍‌ବାଜାନ, ଆପଣ ଯଦି ଏମିତି ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବେ, ତା'ହେଲେ···

ସାହାଜାହାନ—ଯାହାର ଜୀବନରେ ସବୁତକ ରଙ୍ଗ ଲିଭିଯାଇଛି, ଯାହାର ପ୍ରତିଟି ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଚୂରମାର ହୋଇଯାଇଛି, ସେ ଆଉ କ'ଣ କରିବ, ମା ?

ଜାହାନାରା—ଆପଣଙ୍କୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ଯେଉଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଝଡ଼ ଉଠିଛି ତା'ର ମୁକାବିଲା ଆପଣଙ୍କୁ କରିବାକୁପଡ଼ିବ, ଆବ୍‌ବାଜାନ ! ସମୟ ଆସିବ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଆପେ ଆପେ ବଦଳି ଯିବ ।

ସାହାଜାହାନ—କିଛି ବଦଳିବନି, ମା ! ଦେଖୁଛୁ—ଆକାଶରେ ବାଳସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଥମ ରଶ୍ମି ରେଖା ? ଆଉ ଟିକିଏ ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିବ—ଏ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଯେମିତି ଉଠିଥିଲା, ଠିକ୍ ସେମିତି···ସେମିତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ··· ସେମିତି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । କିନ୍ତୁ, ମା, ମୋ ଗୌରବର ଶେଷ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ଯେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଅସ୍ତମିତ ହୋଇଯାଇଛି—ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବେ ଆଉ ଉଦୟ ହବନି, ମା !

ଜାହାନାରା—ନିଶ୍ଚୟ ଉଦୟ ହେବ, ଆବ୍‌ବାଜାନ ! ବିଜୟୀର ରକ୍ତତିଳକ ଭଳି ପୁଣି ଥରେ ହେବ ନୂତନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ···

[ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ଭୀଷଣ କୋଳାହଳ ଶୁଣାଯାଇଛି, ଜୟ ଜୟକାର ଧ୍ୱନିରେ ଗଗନ ପବନ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସମ୍ରାଟ ଏକ ଅତୁଳ ଆବେଗରେ କହୁଛନ୍ତି—]

ସାହାଜାହାନ—ଶୁଣୁଛୁ ଶୁଣୁଛୁ ମା ଜାହାନାରା, ଗଗନ ପବନ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରି ଏ କାହାର ଜୟଧ୍ୱନି ଭାସିଆସୁଛି ? ମୋର ଯେମିତି ମନେହୁଏ ମୋର ପ୍ରାଣର ପୁତ୍ର ଦାରା ବିଜୟଗର୍ବରେ ଆଗ୍ରାକୁ ଫେରିଆସିଛି । ଶୁଣୁଛୁ ମା, ଏ ଯେ

କମାଣର ଗର୍ଜ୍ଜନ—ଦାରାର ବିଜୟ ବାର୍ତ୍ତା ବହନ କରି ଉନ୍ମାଦନାର ଜୟ ଜୟକାର…(ସ୍ତବ୍ଧ) ତୁ ଶୁଣିବ ଯେ ମା, କ'ଣ ହେଲା ? ଦାରାର ଏତେବଡ଼ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସରେ ତୁ କଣ ଆନନ୍ଦିତ ନୋହୁଁ ?

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ, ଏ ମୋ ପ୍ରାଣର ଭାଇ ଦାରାର ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସ ନୁହେଁ । କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରା-ଯାଉଛି—ସେଥିପାଇଁ ଆଗ୍ରାରେ ଆଜ ଏ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସ—ସହସ୍ର କମାଣର ଗର୍ଜନରେ ଆଗ୍ରା ନଗରୀ ଆଜ ପ୍ରକମ୍ପିତ । କାଲିଠାରୁ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ହେବ ଧୂର୍ତ୍ତ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ୍ ହେବ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ? ନା, ତାହା ହୋଇପାରେନା—

ଜାହାନାରା—ହଁ ଆବ୍ବାଜାନ, ସେ ପ୍ରବଞ୍ଚକ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ପକ୍ଷେ ସବୁ ସମ୍ଭବ । ସେ ହେବ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ।

ସାହାଜାହାନ—ତାହାହେଲେ ମୁଁ କିଏ ? ମୁଁ କଣ ସମ୍ରାଟ ? ମୁଁ କ'ଣ ସତରେ ମରିଯାଇଛି ? ମୁଁ କଣ ଚିର ନିଦରେ ଶୋଇ ଯାଇଛି ? ଏଇ କେଇଟା ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଭିତରେ ଏ ପୃଥିବୀଟା କଣ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଯାଇଛି— (ପୁଣି ଜୟଜୟକାର ଧ୍ୱନି) ଜାହାନାରା ! ବନ୍ଦ କର, ବନ୍ଦ କର ଏ ଜୟ ଜୟକାର ! ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଦିଲ୍ଲୀର ସମ୍ରାଟ ହୋଇପାରେନା ।

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ, ଆଜ କାଲି ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଯାଉଛି—

ସାହାଜାହାନ—କିଛି ହୋଇନି ମା, ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି । ଆଜି ବି ଆକାଶରେ ଉଠୁଛି ସୂର୍ଯ୍ୟ…ହସୁଛି ଚନ୍ଦ୍ର । ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ, ଦୟା, କ୍ଷମା ସବୁ ଯେମିତି ଥିଲା ଆଜି ବି ଠିକ୍ ସେମିତି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ତୁ ଗୋଟାଏ କାମ କରିପାରିବୁ, ମା ! ମୋତେ ଥରେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଲୁଚେଇ ଦୁର୍ଗ ବାହାରକୁ ନେଇଯାଇପାରିବୁ ?

ଜାହାନାରା—ନା, ଆବ୍ବାଜାନ, ସହସ୍ର ପ୍ରହରୀଙ୍କର ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଫାଙ୍କିଦେଇ ବାହାରକୁ ଯିବା ଏକବାରେ ଅସମ୍ଭବ ।

ସାହାଜାହାନ—(ଭାବି) ମା, ମୋର ମୁକ୍ତିପାଇଁ ମୁଁ ସେ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ହାତପାତି ଅନୁରୋଧ କରିବି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଦୟା କରିବେ ।

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ···!

ସାହାଜାହାନ—ହଁ ମା, ମୁଁ ଦିନେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ରାଟ ଥିଲି, ଆଉ ଆଜି ବି ଅଛି । ସେଇ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନାହାରରେ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରିଛି—ଅନେକଙ୍କର ଦୋଷ ମାର୍ଜନା କରିଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ପୁଅ ଭଳି ଭଲ ପାଇଛି—ସେମାନେ କଣ ମୋର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେନି, ମା ? ନିଶ୍ଚୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ—ନିଶ୍ଚୟ କରିବେ···

ଜାହାନାରା—କେହି ସାହାଯ୍ୟ କରିବେନି, ଆବ୍ବାଜାନ, କେହି ସାହାଯ୍ୟ କରିବେନି···ଏ ସଂସାରଟା ଖୁବ୍ ସ୍ୱାର୍ଥପର, ଆବ୍ବାଜାନ ! ସମସ୍ତେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କେହି କାହାକଥା ଚିନ୍ତା କରିବାର ଅବସର ବି ନାହିଁ । ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଜି କାହାର ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦରଦ ନାହିଁ କି ଦୟା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆଜି ଅମଣିଷ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ସେମାନେ ଆଜି ତାଙ୍କର ମଣିଷପଣିଆ ହରେଇ ବସିଛନ୍ତି ।

ସାହାଜାହାନ—ତଥାପି ମା, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବି । ଏଇ ଶୁଭ୍ରଶିର ଜରାକ୍ଳିଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧ ସାହାଜାହାନ, ନତଜାନୁ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁକ୍ତି ଭିକ୍ଷାକଲେ ସେମାନେ କଣ ମୋ ପ୍ରତି ଦୟା କରିବେନି ମା ?

ଜାହାନାରା—(କାନ୍ଦି) ଆବ୍ବାଜାନ ! ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପଣ ନତଜାନୁ ହୋଇ ମୁକ୍ତି ଭିକ୍ଷା କରିବେ···? ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାହା ସହ୍ୟ କରିପାରିବିନି, ଆବ୍ବାଜାନ !

ସାହାଜାହାନ—ତାହା ନ ହେଲେ ଏଇ ନର୍ତ୍ତନ କାରାକକ୍ଷରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାକାତର ଅସ୍ଥିର ଆକୁଳ ମର୍ମଦାହ ନେଇ ମତେ ଛଟଛଟ ହୋଇ ମରବାକୁ ପଡ଼ିବ ମା, ତୁ କଣ ଚାହୁଁ ମୁଁ ଏମିତି ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିଯିବି ?

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ···! (କାନ୍ଦ)

ସାହାଜାହାନ—ତୁ କାନ୍ଦୁଛୁ, ମା ! (ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ) ଏ ବୁଢ଼ା ବାପଟା ପାଇଁ ତୋ ଆଖିରେ ଏତେ ଲୁହ ! ଯେଉଁ ଆଖିରୁ ଦିନେ ହସ ଛଡ଼ା ଲୁହ ଝରି ନ ଥିଲା ସେ ଆଖିରୁ ଆଜି ରକ୍ତ ଝରିଲା ! ହେ, ଆଲ୍ଲା, ତୁମେ କେଉଁଠି ଅଛ ? ତୁମର ସେ ନ୍ୟାୟର ସିଂହାସନ କଣ ଆଜି ଥରି ଉଠୁନି ? ନିସ୍ସହ ପିଲାଟା ପାଇଁ ତୁମର ଏ ଅନ୍ତରାତ୍ମା କଣ କାନ୍ଦୁନ ଉଠୁନି ? ତୁମେ କଣ ଆଜି ମୋ ଭଳି ଶକ୍ତିହୀନ···ନିଃସ୍ୱ ? ହେ ମହାଶକ୍ତିମାନ, ତୁମେ ଉଠ, ଆଖି ଖୋଲ ପ୍ରଭୁ — ଦୟା କର — (ଗୁଡରେ ହାତମାରି) ଆଃ ! ପାଣି ପାଣି ·

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ···(ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ)

[ସାହାଜାହାନ ଜାହାନାରାଙ୍କ ଗୁଡ ଉପରେ ଢଳିପଡ଼ିଲେ]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ନବମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସ୍ଥାନ—ରାଜପୁତାନାର ମରୁଭୂମି । ସମୟ—ମଧ୍ୟାହ୍ନ । ଅନ୍ତରାଳରୁ ଶୁଭୁଥିଲା—ପାଣି···ପାଣି··· କ୍ଳାନ୍ତ ଅବଶ ପଦ ନେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସିଲା ସିପାର । ପଛେ ପଛେ ଜହରତ, ନାଦରା, ଦାରା]

ସିପାର—ପାଣି···ପାଣି, ଅବ୍ବାଜାନ । ଶୋଷରେ ମୋ ତଣ୍ଟି ଶୁଖିଯାଉଛି ।

ଦାରା—ଆଉ କିଛି ବାଟ ଚାଲ ବାବା, ଆଗରେ ହୁଏତ ପାଣିର ସନ୍ଧାନ ମିଳିବ ।

ନାଦରା—ମୁଁ ଆଉ ପାରୁନ, ପ୍ରଭୁ, ଚାଲିବାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ମୁଁ ହରେଇବସିଛି । ମୋ ପାଦ ଦୁଇଟା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅଚଳ ହୋଇଯାଉଛି ।

ସିପାର—ଅମିଜାନ୍···ଟୋପାଏ ପାଣି ବିନା ମୋ ଛାତି ଭିତରଟା ଜଳିଯାଉଛି··· ଶୋଷରେ ତଣ୍ଟି ଶୁଖିଯାଉଛି ।

ନାଦରା—ମୋତେ ମାରିଦିଅ, ଆଲ୍ଲା, ଏ କଷ୍ଟ ମୁଁ ଆଉ ସହିପାରୁନ । ପିଲାମାନଙ୍କର କଷ୍ଟ ମା ହୋଇ ମୁଁ ଆଉ କେତେ ସହ୍ୟ କରିବ ! ଏଇ ପାଣି···

ଦାରା—ନା ନାଦରା, ସେ ପାଣି ନୁହେଁ; ସେ ମରୁ ମରୀଚିକା—ଏ ନିର୍ଜନ ମରୁଭୂମିରେ ପାଣି କେଉଁଠୁ ଆସିବ ନାଦରା !

ଜହରତ—ଏଇଠି ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରିବା, ଅବ୍ବାଜାନ୍ ! ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଏ ଖରାରେ ଝାଇଁ ମାରିଯାଉଛି; ମୁଁ ଆଉ ଚାଲିପାରୁନ ।

ଦାରା—ଏ ଜୀବନରେ ଆମର ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ ରେ ମା ! ଆମକୁ ଏ ମରୁଭୂମି ପାର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଉପରେ-ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସୂର୍ଯ୍ୟ—ତଳେ ଉତ୍ତପ୍ତ ବାଲୁକାରାଶି ହେ ଆଲ୍ଲା···।

ସିପାର—ପାଣି···ପାଣି···ଅବ୍ବାଜାନ !

ଦାଗ୍—ପାଣି···ପାଣି ମୁଁ ଏଠ କୋଉଠୁ ପାଇବି, ସିପାର ! ଏଇ ନିର୍ଜନ ମରୁଭୂମିରେ ପାଣି କୋଉଠୁ ଆସିବ ? ଆ ବାବା, ଆଉ ଟିକଏ ଆଗକୁ ଯିବା । ଆସ, ନାଦର୍ !

ସିପାର—ପାଣି ନ ପିଇଲେ ମୁଁ ମରିଯିବି, ଆବ୍ବାଜାନ, ମୋ ତଣ୍ଡି ଶୁଖିଯାଉଛି ।

ନାଦର୍—ସିପାର···(ସିପାର ତୃଷ୍ଣା ସହି ନ ପାରି ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଇଛି) ସିପାର··· ସିପାର···ମୋ ସିପାର, ଯେ ଆଉ ଆଖି ଖୋଲୁନି···ସିପାର,··· ଆଖି ଖୋଲ, ବାପା ! ମୋ ଧନର ଏ କଅଣ ହେଲା, ପ୍ରଭୁ ! ହେ ଆଲ୍ଲା···

ସିପାର—(ଅଚେତନ ଅବସ୍ଥାରେ) ପାଣି···ପା···ଣି···ଆବ୍ବାଜାନ !

ଜହରତ— ସିପାର ! (କାନ୍ଦୁଉଠିଛି) ଆବ୍ବାଜାନ !

ଦାଗ୍—ବେଟୀ ! (ଜହରତକୁ କୋଳେଇନେଲେ)

ନାଦର୍—ସ୍ୱାମୀ, ମତେ ତମେ ମାରିଦେଇ ପାରିବ ?

ଦାଗ୍—ନାଦର୍···

ନାଦର୍—ହଁ, ସ୍ୱାମୀ ! ଏଇ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମୋ ସ୍ତନରୁ କ୍ଷୀର ଦେଇ ମଣିଷ କରିଛି । ତାଙ୍କର ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମୁଁ ଆଉ ସହ୍ୟ କରିପାରୁନି । ଯେତେ ଦୂର ଆଖି ଯାଉଛି ସବୁଆଡ଼େ ତପ୍ତ ବାଲୁକାରାଶି···ଟୋପାଏ ପାଣିବିନା ମୋ ପିଲା ଦୁଇଟା କଣ ମରିଯିବେ···? ନା, ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ତା ହୋଇପାରେନା ।

ଜହରତ—ଅମ୍ମିଜାନ !

ନାଦର୍—ପାଣି ଯିନା ମିଳିବନି, ହେଲେ ମୋ ଦେହରେ ତ ରକ୍ତର ଅଭାବ ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀ ! ସେଇଆକୁ ପିଇ ସେମାନେ ତ ତାଙ୍କର ତୃଷ୍ଣା ମେଣ୍ଟାଇ ପାରିବେ । ମୋ ସ୍ତନରେ ତୁମେ ଛୁରୀ ମାରିପାରିବ ?

ଦାଗ୍—ନାଦର୍ !

ନାଦର୍—ତମ ହାତ ଥରି ଉଠିବ, ନା ? ବେଶ୍, ମୋତେ ଦିଅ···

ଦାଗ୍—(ଦାରୁଣ ଦୁଃଖରେ) ନା, ନା, ନାଦର୍, ତମେ ସମସ୍ତେ ମରିବ···ତମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ହତ୍ୟା କରିବ !

ଜହ୍ୱରତ—ଆବ୍‌ବାଜାନ ! ଅଲ୍ଲା ନିଶ୍ଚୟ ଆମର ସହାୟ ହେବେ ।

ଦାଗ୍‌—ଆଲ୍ଲା···କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ତୋର ସେ ଅଲ୍ଲା ? ଅରେ ଯଦି ତୋର ସେହି ନିଷ୍ଠୁର ଆଲ୍ଲାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦେଖା ହୁଅନ୍ତା ତା'ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ହତ୍ୟା କରି ମୁଁ ନିଅନ୍ତି ଚରମ ପ୍ରତିଶୋଧ ।

ନାଦର୍‌—ସ୍ୱାମୀ, ଆଲ୍ଲା ଦୟାମୟ—ସେ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ।

ଦାଗ୍‌—ଦୟାମୟ··· ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ···କାହିଁ ? ଏ ନିଷ୍ପାପ ପିଲାର ଆର୍ତ୍ତନାଦରେ ତାଙ୍କର ଦୟାର ସାଗର ତ ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିଲାନି ! ତାର ମନକଥା ସେ କଣ ଟିକିଏ ହେଲେ ବୁଝିନାହାନ୍ତି ? ସବୁ ମିଛ, ସବୁ ପ୍ରତାରଣା (ଛୁରୀ କାଢ଼ି) ମୁଁ ବାପ । ବାପ ହୋଇ ମୁଁ ଆଜି ମୋର ସନ୍ତାନକୁ ହତ୍ୟା କରିବି । ମୁଁ ସ୍ୱାମୀ ହୋଇ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ହତ୍ୟା କରିବି । ତମେ ସମସ୍ତେ ମରିଯାଅ—

ସିପାର—(ହଠାତ୍‌ ଉଠିପଡ଼ି) ଆବ୍‌ବାଜାନ ! ତମେ ମୋ ଅମ୍ମିଜାନକୁ ମାରନା, ଆବ୍‌ବାଜାନ ! ତମେ ମୋତେ ପଛେ ମାରିଦିଅ, ମୋ ଅମ୍ମିଜାନକୁ ମାରନା ।

ଦାଗ୍‌—ସିପାର ! ଏତେ ମମତା···ଏତେ ବନ୍ଧନ, ସିପାର ! ହେଲେ ବାପ ହୋଇ ଆଜି ତୋ ପାଟିରେ ଟୋପାଏ ପାଣି ଦେବାର ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ । ମୋର ବଞ୍ଚି ରହି ଲାଭ କଣ ?

(ଛୁରୀ କାଢ଼ି ନିଜ ଗୁଣ୍ଡରେ ଭୁଷିଦେଲେ)

ଜହ୍ୱରତ—ଆବ୍‌ବାଜାନ···(କହ୍ନୁ ହାତ ଧରିନେଇଛି) ଆବ୍‌ବାଜାନ, ଆମକୁ ଅନାଥ କରି ଯାଅନି, ଆବ୍‌ବାଜାନ !

ନାଦର୍‌—ହଁ ସ୍ୱାମୀ, ଯଦି ମରିବା ତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏଇ ଅପନ୍ତରା ମରୁଭୂମିରେ ମରିବା ! ଯଦି ବଞ୍ଚିବା ତ ସମସ୍ତେ ବଞ୍ଚିବା । ହେ ଖୋଦା ! ତମେ ସତରେ କଣ ଶୋଇଯାଇଛ ? ତମ କାନରେ କଣ ଆମର ଏ ବିକଳ ଆତ୍ମାର କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନଧ୍ୱନି ବାଜୁନି ? ତମେ କଣ ଆଜି ଆମ ପାଇଁ ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇଗଲ, ଖୋଦା···?

ଡାଗ୍—ଭାଗ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଯୋଡ଼ଯାଏ ସେତେବେଳେ ଖୋଦା ବି ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ନାଦର୍ ! ତମର ଏ ଆକୁଳ ନିବେଦନ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିପାରିବନି ।

ନାଦର୍—ନା, ନା, ସେମିତି କୁହନି । ଖୋଦା ନିଶ୍ଚୟ ଅଛନ୍ତି ! ହେ ଦୟାମୟ, ତୁମକୁ ମୁଁ କେବେ କିଛି ମାଗିନି । ଆଜି ତମ ପାଖରେ ନତଜାନୁ ହୋଇ ଏଇ ଭିକାରୁଣୀ ମା ଏତିକି ମାଗୁଛି, ମୋର ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ମୋର ସ୍ୱାମୀ ଆଉ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖ ।

(ଜାନୁ ପାତି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ—ପିଲାମାନେ ବି)

ଡାଗ୍—ନାଦର୍…

ନାଦର୍—(ହଠାତ୍ କିଛି ଶୁଣିପାରି) ସ୍ୱାମୀ, ଶୁଣି ପାରୁଛ ପ୍ରଭୁ ! (ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱର)

ଡାଗ୍—ହଁ ନାଦର୍, ଏଯେ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା…

ଜହରତ—ଖୋଦା ତୁମର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିଛନ୍ତି, ଅମ୍ମିଜାନ !

ସିପାର—ପାଣି…ପାଣି…

(ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଗୋପାଳ ଆସିଛି ।)

ଗୋପାଳ—କିଏ ତୁମେମାନେ ?

ଡାଗ୍—ଆମେ…ଆମେମାନେ ପଥଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ପଥିକ । ଏଇ ଆମର ପରିଚୟ । ବାଟ ଭୁଲି ଏଇ ମରୁଭୂମିରେ ପଶିଯାଇଛୁ । ଟୋପାଏ ପାଣି ଦେଇ-ପାରିବ ? ଶୋଷରେ ପିଲାଟାର ତଣ୍ଟି ଶୁଖିଯାଉଛି ।

ଗୋପାଳ—ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କର, ମୁଁ ପାଣି ନେଇଆସୁଛି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଡାଗ୍—ହେ ଖୋଦା ! ତୁମେ ସତରେ ଦୟାମୟ—ତୁମେ ସତରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ।

ଗୋପାଳ—(ଆସି) ଏଇ ନିଅ ପାଣି…(ନାଦର୍, ସିପାର, ଜହରତ ପିଇଲେ)

ଡାଗ୍—କିଏ ତୁମେ ? ନିଶ୍ଚୟ ଜଣେ ମହାପୁରୁଷ…

ଗୋପାଳ—ନା ବାବା, ମୁଁ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଗୋପାଳ—ତୁମ ଭଳି ଜଣେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ।

ଦାଉ—ଜଣେ ଗୋପାଳ—ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ! ମନୁଷ୍ୟର ପୁଣି ଏତେ ଦୟା !

ଗୋପାଳ—କାହିଁକି, ତୁମେ କଣ କେବେ ମଣିଷ ଦେଖିନାହଁ ?

ଦାଉ—ଅନେକ ମଣିଷ ଦେଖିଛି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ମନୁଷ୍ୟତା ନାହିଁ । ସେମାନେ···ସେମାନେ ସଇତାନ···ପଶୁଠାରୁ ଆହୁରି ହୀନ ।

ଗୋପାଳ—(ହସି) ମନେହୁଏ, ଜୀବନରେ ତୁମେ ଅନେକ କଷ୍ଟ ପାଇଛ । ଆସ, ଅଦୂରରେ ମୋର କୁଟୀର । ସେଇଠାରେ କିଛି ସମୟ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ପୁଣି ତୁମର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିବ । ଆସ···

ସିପାର—ଚାଲ, ଅବ୍ବାଜାନ, ମୋତେ ବଡ଼ କ୍ଲାନ୍ତ ଲାଗୁଛି ।

ଗୋପାଳ—ଚାଲ ବାବା, ଚାଲ । ଅଦୂରରେ ଯେଉଁ ମରୁଦ୍ୟାନ ଦେଖାଯାଉଛି ସେଇଟି ମୋର କୁଡ଼ିଆ । ସେଇଠି ଆରାମରେ ବିଶ୍ରାମ ନେବ, ଚାଲ ।

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

[illegible] ଦୃଶ୍ୟ

["ମୁଗ୍ଲିଆ ଏ ସଲ୍ତନତ୍—ଓ୍ୟାଦେ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନ୍‌ସାଏ ଆଲମ ମୁଜାଫର ମହିଉଦ୍ଦିନ-ମହମ୍ମଦ ଆଲମଗିର, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ପଧାରହେ ହିଁ, ହୋସିୟାର..."]

ଶବ୍ଦରେ ଦରବାର କକ୍ଷ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉଥିଲା...

[ଦିଲ୍ଲୀ ଦରବାର କକ୍ଷ । ମଞ୍ଚରେ ଆଲୋକ ଜଳିଉଠିଲାକ୍ଷଣି ଦେଖାଗଲା—ମୟୂର ସିଂହାସନ । ଦୂରରୁ ଭାସିଆସୁଥିଲା ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା—ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର । ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଅମାତ୍ୟ ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ରାଜକୀୟ ପୋଷାକରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସିଲେ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୟୂର ସିଂହାସନରେ ଉପବେଶନ କଲାବେଳେ "ଜୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଜୟ" ଧ୍ୱନିରେ ଦିଲ୍ଲୀର ଦରବାର କକ୍ଷ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ମିରଜୁମ୍‌ଲା, ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ, ମହାମ୍ମଦ, ଜୟସିଂ, ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଏବଂ ଜାହାନାରା]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହେ ମୋର ପ୍ରିୟ ମୟୂର ସିଂହାସନ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଆଜି ତୁମକୁ ତାର ପ୍ରଣତି ଜଣାଉଛି । (ତିନି ପ୍ରଣାମ କରି ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । "ଜୟ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଜୟ" ଧ୍ୱନି) ମୋର ଅନେକ ଦିନର ସ୍ୱପ୍ନ ଆଜି ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି, ମହାରାଜ (ଜୟସିଂଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି) ଆଉ ତା କେବଳ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ, ସହଯୋଗ ଏବଂ ସହାନୁଭୂତି ପାଇଁ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ

ଶାୟସ୍ତାଖାଁଙ୍କର ରଣ ସ୍ପୃହା···କୌଶଳୀ ମିର୍ ଜୁମ୍ଲାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ବୀରତ୍ୱ ମୋଗଲ ଇତିହାସରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ···

ଜୟ ସିଂ, ମିର୍ ଜୁମ୍ଲା ଓ ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ } —ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଜୟ ହେଉ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆଜିର ଏ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବରେ ମୁଁ ମୋର ସେହି ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛି । (ରକ୍ଷୀର ପ୍ରବେଶ)

ରକ୍ଷୀ—ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—କ୍ଷତ୍ରିୟ ଚୂଡ଼ାମଣି ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ମୋର ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ··· ଯାଅ ରକ୍ଷୀ, ସସମ୍ମାନେ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ଆଣ ।

(ଆସିଛନ୍ତି ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ ! ଆଜିର ଏ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ଉତ୍ସବରେ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ମୁଁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଛି । ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ମହାରାଜ !

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—(ଗମ୍ଭୀରଭାବେ) ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯୋଧପୁର ଫେରି ଯାଉଛି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ବୃଦ୍ଧ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ହିସାବରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲି ତା'ର ଆବଶ୍ୟକତା ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହିଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲେ ସୁଜାକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଖୁବ୍ ସହଜସାଧ୍ୟ ହେବ, ମହାରାଜ !

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ସେ ସାହାଯ୍ୟ ଆପଣ ମୋ' ଠାରୁ ପାଇପାରିବେନି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! କାରଣ ସୁଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ମୋର ଆଉ ନାହିଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ, ସେଦିନ ନର୍ମଦା ଯୁଦ୍ଧରେ ଆପଣ ଦାରାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ବୋଲି ମୋ ମନରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସାମାନ୍ୟ କ୍ଷୋଭ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ବରଂ ଆପଣଙ୍କର ରାଜଭକ୍ତିର ନିଦର୍ଶନ ପାଇଲେ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଆପଣଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜକୀୟ ସମ୍ମାନରେ ଭୂଷିତ କରି ସମ୍ମାନିତ କରିବ । ଆପଣଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏବେ ବି ବ୍ୟାକୁଳ । ଆପଣ ଚାହିଁଲେ···

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ହେବାରେ ମୋର ଗୌରବ ନାହିଁ କି ଶତ୍ରୁ ହେବାରେ ମୋର ଭୟ ନାହିଁ । ବୀର ରାଜପୁତ୍ର କେବେ ଭିକ୍ଷା ମାଗେନି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ମୁଁ ଆଜି ଆପଣଙ୍କର ଉପକାର ଭିକାରି ହୋଇ ଏଠିକି ଆସିନାହିଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ତେବେ ଏଠାକୁ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ଜାଣିପାରେ କି ମହାରାଜ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ମୁଁ କେବଳ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ କେଉଁ ଅପରାଧରେ ଆପଣ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିଛନ୍ତି ? କେଉଁ ସାହସରେ, ସମ୍ରାଟ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ, ଆପଣ ଦିଲ୍ଲୀର ଏ ପବିତ୍ର ମୟୂର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଛନ୍ତି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସେ କୈଫିୟତ ମତେ କ'ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ତା ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆଉ, ଯଦି ନ ଦିଏ ·· ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ତେବେ ଧରିନେବି ଯେ କୈଫିୟତ ଦେଲାଭଳି ଆପଣଙ୍କର କିଛି ନାହିଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ ! ଆପଣଙ୍କର ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ କେବଳ ଖୋଦାଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଆଉ କେବେ କାହା ନିକଟରେ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କୈଫିୟତ ଦେବା ଶିଖିନି କି ଦେଇନି ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ମଧ୍ୟ କାହାର ଦୟା ଆଉ ମନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ତା ଜୀବନର ଗତିପଥ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେନି । କିନ୍ତୁ ସମୟ ଆସିବ ଔରଙ୍ଗଜେବ, ଯେତେବେଳେ ଆପଣ ଜନତା ଦରବାରରେ ଆପଣଙ୍କର ଏ ଅନ୍ୟାୟ ପାଇଁ ହଜାର ବାର କୈଫିୟତ ଦେବେ ଆଉ ସେତେବେଳେ ଜନତା ଆପଣଙ୍କୁ କେବେହେଲେ କ୍ଷମା ଦେବନି । (କହି ଚାଲିଯାଉଥିଲେ)

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ମୁଁ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ନ ଦିଏ, ତାହେଲେ ଆପଣ କ'ଣ କରିବେ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଚେଷ୍ଟା କରିବି ସମ୍ରାଟ ଶାହାଜାହାନଙ୍କୁ କାରମୁକ୍ତ କରିବାକୁ···

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ ! ଆପଣ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବେ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ବିଦ୍ରୋହ···ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧକରିବା ବିଦ୍ରୋହ ନୁହେଁ··· ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ରାଜପୁତର ଧର୍ମ··· ବିଦ୍ରୋହ ମୁଁ କରିବିନି ଔରଙ୍ଗଜେବ, ବିଦ୍ରୋହ ମୁଁ ଦମନ କରିବି । ବିଦ୍ରୋହ କରୁଛନ୍ତି ଆପଣ । ଆପଣ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ···ରାଜଦ୍ରୋହୀ···ଆଉ ଭ୍ରାତୃଦ୍ରୋହୀ—

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ ! ମୁଁ ଏତେବେଳଯାଏ ଆପଣଙ୍କର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କେତେ ଦୂର ଯାଇପାରେ ତା ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲି···କିନ୍ତୁ, ମନେ ରଖନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ଭାରତ ସମ୍ରାଟ ଔରଙ୍ଗଜେବ ଯୋଧପୁରାଧିପତି ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂର ଶକ୍ତି ତାକୁ ଭୟ କରେନା କି ତାର ଧମକରେ ଡରିଯିବାର ପାତ୍ର ନୁହେଁ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ରାଜପୁତର ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ଦର୍ପ, ଆଉ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ତୁମେ ପାଇନାହଁ ଔରଙ୍ଗଜେବ ! ନିର୍ଭୀକ ରାଜପୁତ ଜାଣି ଅଛେ ତାରି ଉଠିଲେ ସେ ତାର ଶପଥ ପୂରଣ କରେ, ନଚେତ୍ ଆତ୍ମବଳି ଦିଏ ।

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ ! ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ···ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ଔରଙ୍ଗଜେବର ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହଁ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ପରୀକ୍ଷା ? ନର୍ମଦା ତୀରରେ ତୁମ ଶକ୍ତିର ପରୀକ୍ଷା କରିଛୁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ତଥାପି ଗର୍ବ...ଏତେ ଆସ୍ଫାଳନ...ପୃଥିବୀରେ ବିଜୟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହେଁ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—(ହସି) ବିଜୟୀ...ରାଜପୁତ୍ ଜାତି କେବେ ଅନ୍ୟାୟଯୁଦ୍ଧ କରେନି ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ସେଥିପାଇଁ ତମର ପଥଶ୍ରାନ୍ତ ଆଉ କ୍ଳାନ୍ତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ନିଷେଧ କରିଥିଲି । ନଚେତ୍ ମୋର ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ସମ୍ମିଳିତ ହୁଙ୍କାରରେ ତୁମର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଶୁଖିଲା ପତ୍ରର ଭଳି ଉଡ଼ିଯାଇଥାନ୍ତେ—ମୋର ସେହି ଅନୁକମ୍ପାର ବିନିମୟରେ ତୁମେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାରଣାର ଜାଲ ବିଛେଇଦେଲ—ଆଉ ସେଇ ବିଜୟ ନେଇ ଏତେ ଗର୍ବ...

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହାରାଜ, ଆପଣଙ୍କ ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରି ଚାଲିଛି—ଆଉ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ନାଲି ଆଖିର ଧମକରେ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ କୁ ଶାସନ କରିବାର ଦୁଃସାହସ କରିବନି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ମୁଁ ଜୟ ସିଂ ନୁହେଁ କି ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ନୁହେଁ ।

ମୀରଜୁମ୍ଲା—ମହାରାଜ ! ଅସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ତ ଆପଣଙ୍କର କମ୍ ନୁହେଁ, ଦେଖୁଛୁ !

(ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆଶାରେ)

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ. ମୀର୍‌ଜୁମ୍‌ଲା ! ତମେ ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ ନିମକଖିଆ ଭୃତ୍ୟ, ଏକଥା ଯେପରି ତୁମର ମନେରହେ ।

[ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ, ମୀରଜୁମ୍‌ଲା ଖଡ୍‌ଗ ବାହାର କଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଇଙ୍ଗିତ ଦ୍ୱାରା ମନାକଲେ]

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ରାଜା, ରାଜାର ଯୁଦ୍ଧ ଭିତରେ ତମ ଦୁଇଟା ଶୃଗାଳଙ୍କର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ…ନିମକ୍‌ହାରାମ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ କୁକ୍କୁର ! ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂର ଶରୀର ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ଦୁଃସାହସ କଲେ ଦରବାରର ଏଇ ପବିତ୍ର କକ୍ଷ ରଣାଙ୍ଗନରେ ପରିଣତ ହେବ ।

ମୀରଜୁମଲା—ଜାହାଁପନା ! ମହାରାଜଙ୍କର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଭାରତ ସମ୍ରାଟ ସମ୍ମୁଖରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଏ ଅପମାନ…

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—କିଏ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ?

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ—ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ସହେନ୍‌ସାହ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

(ଜାହାନାରାର ପ୍ରବେଶ)

ଜାହାନାରା—ନା, ମିଛକଥା ! ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ସହେନ୍‌ସାହା ସାହାଜାହାନ ।

ମୀରଜୁମଲା—କିଏ ଏହି ନାରୀ ?

ଜାହାନାରା—ମୋର ପରିଚୟ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହଁ ? ତେବେ ଦେଖ, ତୁମ ସମ୍ମୁଖରେ ଭାରତ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର କନ୍ୟା ଜାହାନାରା ।

(ବୁର୍ଖା ଖୋଲିଦେଲେ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବୁବୁଜାନ… !

ଜାହାନାରା—ହଁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୁଁ ଜାହାନାରା । ତୁମର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ସହସା ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ଯେ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ବିସ୍ମୟରେ ଚିନ୍ତା କରି) ତୁମେ…ତୁମେ ଏଠାରେ କାହିଁକି ବୁବୁଜାନ ?

ଜାହାନାରା—ତୁମ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କ'ଣ ମତେ ଦବାକୁ ପଡ଼ିବ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ? ଜାଣି ନ ଜାଣିବାର ଛଳନା କଲେ ଏ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଜନତା କ'ଣ ତୁମକୁ କ୍ଷମା କରିବେ ? ତୁମେ ଜଣେ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ଆଉ ପିତୃଦ୍ରୋହୀ —ଏକଥା କ'ଣ ତୁମେ ଆଜ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବୁବୁଜାନ୍ ! ତୁମର ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ତୁମେ ଆଜ ଯାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କରୁଛ ସେ ହେଉଛି ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

ଜାହାନାରା—ସମ୍ରାଟ··· ! ନିଜକୁ ସମ୍ରାଟ ବୋଲି କହିବାରେ ତୁମକୁ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁନି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ତୁରୁଜାନ୍···

ଜାହାନାରା—ତୁମର ଏ ଫାଙ୍କା ଧମକରେ ଜାହାନାରା ଡରିଯିବ ନାହିଁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୋର ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛ ମୁଁ ମୋର ଶେଷ ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ ଦେଇ ତା'ର ପ୍ରତିଶୋଧ କରିବି । ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୁମ ଅପରାଧର ବିଚାର ହେବ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୋର ଅପରାଧର ବିଚାର···? ସେ ବିଚାର କରିବ କିଏ ? ତୁମେ ?

ଯଶୋବନ୍ତ—ନା, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ତୁମ ଭଳି ପାପୀର ବିଚାର ହେବ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦରବାରରେ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ସେ ବୃଦ୍ଧ ନିକୁ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ନିଶ୍ଚୟ ଅପେକ୍ଷା କରିବ । ଯୋଉ ଖୋଦାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ମୁଁ ଆଜି ଏ ପବିତ୍ର ମୟୂର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଛି—ସୁଜଳା ସୁଫଳା ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଭାରତର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ହୋଇଛି, ସେଇ ଖୋଦା ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ସହାୟ ହେବେ···

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଖୋଦାଙ୍କର ପବିତ୍ର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତୁମର କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧହୋଇ ଯାଉନି ? ତୁମର ସେ ପାପୀ ଆତ୍ମା ଭୟରେ ଶିହରି ଉଠୁନି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ତୁରୁଜାନ··· ।

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୁମର ସେ ପାପର ଗର୍ଭାଧରେ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ବିସ୍ଫୋରଣ ଘଟିବ—ଆଉ ସେଇ ବିସ୍ଫୋରଣରେ ତୁମର ଗର୍ବ, ଦମ୍ଭ, ମାନ, ଅହଂକାର ସବୁ ଜଳିପୋଡ଼ି ଛାରଖାର ହୋଇଯିବ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ତୁରୁଜାନ···ତୁମର ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଏଇଟା ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଦରବାର କକ୍ଷ—ଉନ୍ମାଦାଗାର ନୁହେଁ । ତୁମ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଉନ୍ମାଦିନୀର ଏଠାରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମହମ୍ମଦ, ନେଇଯାଅ··· ।

ଜାହାନାରା—ମହମ୍ମଦ୍ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ କନ୍ୟା ଜାହାନାରାର ଶରୀର ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ଦୁଃସାହସ କଲେ ପରିଣାମ ବିଷମୟ ହୋଇଉଠିବ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ...

ମହମ୍ମଦ—ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ, ଆବ୍ବାଜାନ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ...ମୀରଜୁମ୍ଲା !

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ସାବଧାନ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ତୁମେ କ'ଣ ଭାବିଛ ତୁମର ଏହି ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାରର ମୁଁ ହେବି ନୀରବ ଦର୍ଶକ ? ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ କନ୍ୟା ଜାହାନାରାଙ୍କ ଶରୀର ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ କେହି ଯଦି ଦୁଃସାହସ କରେ ତେବେ ଏହି ଦରବାର କକ୍ଷ ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ହୋଇଉଠିବ । ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଜୀବିତ ଥାଉ ଥାଉ ଅବଳା ଉପରେ କୌଣସି ଅତ୍ୟାଚାର ସେ ବରଦାସ୍ତ କରିପାରେନା ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—!

ସଭାସଦ୍‌ଗଣ—ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି ମହାରାଜ, ଆପଣ ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି ।

[ଭିତରୁ—ସମ୍ରାଟଙ୍କ କନ୍ୟା ପ୍ରତି ଏ ପ୍ରକାର ଆଚରଣ ଆମେ କେବେହେଲେ ବରଦାସ୍ତ କରିବୁନି ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁକୂଳ ନ ଥିବା ଦେଖି) ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ମହାରାଜ ! ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ମୋର ଏଇ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମୁଁ ଲଜ୍ଜିତ ଆଉ ଅନୁତପ୍ତ । ହଠାତ୍ କାହିଁକି ମୁଁ ମୋର ମାନସିକ ଭାରସାମ୍ୟ ହରେଇ ବସିଲି, ଯାହା ଫଳରେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାଣର ଭଉଣୀ ମନରେ ଅନେକ ଆଘାତ ଦେଇଛି...ଅନେକ କଟୁକଥା କହିଛି । ମତେ କ୍ଷମାକର ବୁବୁଜାନ୍, ଯାଅ, ଅନ୍ତଃପୁରରେ ବିଶ୍ରାମ ନିଅ । ମହମ୍ମଦ, ସସମ୍ମାନେ ବୁବୁଜାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ନେଇଯାଅ...ତାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ଦରବାରରେ ଶୋଭନୀୟ ନୁହେଁ ।

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୁଁ ଅବଳା ହୋଇପାରେ—ହୋଇପାରେ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ । କିନ୍ତୁ ତୁମର ଏଇ ଛଳନାର, ଶିକାର ହୋଇପାରେନା ଗୋଟାଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭୂମିକମ୍ପରେ ଯେତେବେଳେ ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଯାଏ ସେତେବେଳେ ଅସୂର୍ଯ୍ୟମ୍ପଶ୍ୟା ଅବଳା ମଧ୍ୟ ରାସ୍ତାରେ ଆସି ଛିଡ଼ାହୁଏ । ଆଜି ଅତ୍ୟାଚାରର ବନ୍ୟା ପ୍ଲାବନରେ ଏ ଦେଶର ନିରୀହ ପ୍ରଜା ଜର୍ଜ୍ଜରିତ—ସେମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ରକ୍ତର ଝରଣା—ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ, ଦୟା, କ୍ଷମା ଆଜି ସବୁ ଲୋପ ପାଇଯାଇଛି । ସଭାସଦ୍‌ଗଣ ! ମୋର ଆଜି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କେଉଁ ନ୍ୟାୟରେ କେଉଁ ବିବେକରେ ଆପଣମାନେ ଆପଣଙ୍କମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ଆଓରଙ୍ଗଜେବକୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ମୟୂରସିଂହାସନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ···କୁହନ୍ତୁ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—କୁହନ୍ତୁ, ସଭାସଦ୍‌ଗଣ, ସମ୍ରାଟ କନ୍ୟାଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତୁ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସଭାସଦ୍‌ଗଣ, ମୋର ଭଗ୍ନୀଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା ହେଉଛି ମୋର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କେବଳ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ, ଆପଣମାନେ ଦୟାକରି···

(ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ ସଭାସଦ୍‌ଗଣ)

ଜାହାନାରା—ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ! ସମ୍ରାଟ ନନ୍ଦିନୀ ଜାହାନାରା ଏଠାକୁ ନିଷ୍ଫଳ କ୍ରନ୍ଦନ କରିବାକୁ ଆସିନି କି ତାର ଦୁଃଖ ଜଣେଇବାକୁ ଆସିନି । ମୁଁ ଆସିଛି ଆପଣମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ । ମୁଁ ଆଜି ନାରୀର ଲଜ୍ଜା, ସମ୍ଭ୍ରମ, ସଙ୍କୋଚ, ସବୁ କିଛି ତ୍ୟାଗ କରି ଆସିଛି କେବଳ ଆପଣମାନଙ୍କ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଣିବାକୁ ।

ସଭାସଦ୍‌ଗଣ—କୁହନ୍ତୁ, ସମ୍ରାଟ ନନ୍ଦିନୀ !

ଜାହାନାରା—ଆପଣମାନେ କଣ ଚାହାନ୍ତି, କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ଶାସନ ? ଆପଣମାନେ କଣ ଚାହାନ୍ତି ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ଦୟାଳୁ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଜୀବିତ ଥାଉ ଥାଉ ରତ୍ନଖଚିତ ରାଜମୁକୁଟ ଏଇ ଶଠ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଶିର ମଣ୍ଡନ କରିବ ?

ସଭାସଦ୍‌ଗଣ—ନା, ନା, ଆମେ ଚାହୁଁ ଆମର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାନଙ୍କୁ...

ଜାହାନାରା—ତା ହେଲେ ସମସ୍ତେ ମୋ ସହିତ ସ୍ୱର ମିଶାଇ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ଜୟଧ୍ୱନି କରନ୍ତୁ...

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—'ଜୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ଜୟ' (ସମସ୍ତେ ଯୋଗଦେଲେ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ସିଂହାସନରୁ ଓହ୍ଲାଇ) ବେଶ୍, ଏହା ଯଦି ଆପଣମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ତେବେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଏ ସିଂହାସନ ତ୍ୟାଗ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ, ସଭାସଦ୍‌ଗଣ, ମୋର ବୃଦ୍ଧ ପିତା ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଯଦି ଆଜି ଶାସନକ୍ଷମ ହୋଇଥାନ୍ତେ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଏଠାକୁ କେବେହେଲେ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି—ମୁଁ ଏ ରାଜ୍ୟର ଶାସନରଶ୍ମି ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କଠାରୁ ନେଇନି—ନେଇଛି ଦାରାଙ୍କ ହାତରୁ । ଆଜି ଯଦି ଆପଣମାନେ ଚାହାନ୍ତି ତା'ହେଲେ ଏ ସିଂହାସନ, ଏ ରାଜମୁକୁଟ, ମୁଁ ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଏ ମୟୂର ସିଂହାସନ ମୋର ପୁରସ୍କାର ନୁହେଁ, ସଭାସଦ୍‌ଗଣ, ଏହା ମୋର ଶାସ୍ତି । ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ଚାହୁଁଥିଲି । କିନ୍ତୁ, ଆପଣମାନେ କଣ ଚାହାନ୍ତି ଏ ଦେଶ ଦାରାଙ୍କ ଶାସନରେ ଅରାଜକ ହେଉ ? ଧର୍ମହୀନ ହେଉ ? ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ, ଆପଣମାନେ କଣ ଚାହାନ୍ତି ? ଶାସନ ନା ପୀଡ଼ନ...ନ୍ୟାୟ ନା ଅନ୍ୟାୟ...ଧର୍ମ ନା ଅଧର୍ମ ?

ସଭାସଦ୍‌ଗଣ—ନା, ନା, ଆମେ ଚାହୁଁ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କୁ । "ଜୟ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଜୟ"...

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବେଶ୍, ଆପଣମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । ଆସ ଭଗ୍ନୀ ଜାହାନାରା ! ଏଇ ପବିତ୍ର ଦରବାର କକ୍ଷରେ ମୁଁ ଖୋଦାଙ୍କ ନାମରେ ଶପଥ ନେଉଛି, ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆବ୍‌ବାଜାନ ଜୀବିତ ଥିବେ ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମର ଆଉ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ରାଜକୀୟ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ କୌଣସି ଅଭାବ ରହିବନି—

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ତୁମର ଏ ଖେଳବାଜି ଦେଖି ମୁଁ ବିସ୍ମୟରେ ନିର୍ବାକ୍ ହୋଇଯାଇଥିଲି ! କିନ୍ତୁ ମନେରଖ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ତୁମର ଏ ଛଳନା···ତୁମର ଏ ଶଠତା ଦିନେ ତୁମକୁ ତିଳ ତିଳ କରି ଗ୍ରାସ କରିବ—ଦିନେ ନା ଦିନେ ତୁମ ହାତରୁ ଏ ରାଜଦଣ୍ଡ ଖସିପଡ଼ିବ···

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବୁବୁଜାନ୍ !!

ଜାହାନାରା—ହେ ମୋର ମହାନ୍ ଦେଶର ନିଦ୍ରିତ ଜନତା, ତୁମର ଏ ମହାନିଦ୍ରା କଣ ଭାଙ୍ଗିବନି—ତମେ କଣ ଆଉ ଉଠିବନି ? ଉଠ, ତା ନ ହେଲେ ଆଜି ଧର୍ମ ନାମରେ ଏ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ ଚାଲିଛି, ଶାସନ ନାମରେ ଏ ଯେଉଁ ଶୋଷଣ ଚାଲିଛି, ତାର ବନ୍ୟା ପ୍ଲାବନରେ ଏ ଦେଶ ଧ୍ୱଂସ ପାଇଯିବ । ନିର୍ଯ୍ୟାତନର ଚାବୁକ୍ ଖାଇ ଖାଇ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଯିବ—ଉଠ, ହେ ମୋର ମହାଶକ୍ତିମାନ ନିଦ୍ରିତ ଜନତା, ଉଠ—ବାହୁରେ ଭରିଦିଅ ବଜ୍ରର ଶକ୍ତି···ବକ୍ଷରେ ଭରିଦିଅ ଝଞ୍ଜାର ସାହସ—ଚକ୍ଷୁରେ ଭରିଦିଅ ଅଗ୍ନିର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ—ଆଉ ସେହି ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗର ଲେଲିହାନ ଅଗ୍ନିଶିଖାରେ ଏଇ ଶଠ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ ଜଳିପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଯିବ ।

[ଆଓରଙ୍ଗଜେବ କିନ୍ତୁ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସୁଥିଲେ—ଜାହାନାରାଙ୍କୁ ଉପହାସ କରି ।]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ମଧ୍ୟାନ୍ତର

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଶିବିର କକ୍ଷ । ସୁଜା ଖଣ୍ଡେ ମାନଚିତ୍ର ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଆସିଲେ ପିୟାରୀ—କଣ୍ଠରେ ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା । ସୁଜା ମାନଚିତ୍ରରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ପିୟାରୀଙ୍କୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଚାହିଁଲେ···]

ପିୟାରୀ—   ଗୀତ

ଓ-ଓ-ଓ-ଓ—ପ୍ରିୟତମ
ତୁମ କଳପନା କୁଞ୍ଜରେ
ମୁଁ ଯେ ଏକ ଗୋଲାପ କଳିକା,
ତୁମ ପ୍ରଣୟର ଝରଣାରେ ମୁଁ ଯେ ଏକ ପ୍ରେମର କବିତା,
ପ୍ରିୟତମ···ଏଇ ମଲ୍ଲିକା
ଜୀବନର ଛନ୍ଦରେ ରଚିବ ମିଳନ ଚନ୍ଦ୍ରିକା । ୧ ।
ତୁମ ସଙ୍ଗୀତର ପରଶେ ମୁଁ ଯେ ଏକ ସରମ ଲତିକା,
ତୁମ ମମତାର କଣ୍ଠରେ ମୁଁ ଯେ ପ୍ରୀତିର ଗାୟିକା
ପ୍ରିୟତମ···ଏଇ ମଲ୍ଲିକା
ଜୀବନର ଅଙ୍କରେ ସାଜିବ ମିଳନ ନାୟିକା ।୨।

(ଗୀତ ଶେଷରେ ସୁଜାଙ୍କ ଗଳାରେ ମାଲ୍ୟାର୍ପଣ କଲେ)

ସୁଜା—(ହସି) ଏ କଣ ମୋର ଜୟମାଳା ପିୟାରୀ ? କିନ୍ତୁ, ଏଯାଏ ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରିନି···ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏଇ ହେବ ମୋର ଶେଷ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ।

ପିୟାରୀ—ତମେ କେବେ ହାରିବନି, ପ୍ରିୟତମ ! ଆଗାମୀ କାଲି ବାଲସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଥମ ରଶ୍ମିରେଖା ଧରି ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ନିଜେ ତୁମକୁ ସଜେଇ ଦେବି···ତୁମ କପାଳରେ ଦେବି ବିଜୟର ରକ୍ତତିଳକ ।

ସୁଜା—ପିୟାରୀ, ତୁମକୁ ପାଇ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି । ତୁମର ପ୍ରେମ, ତୁମର ସ୍ନେହ, ତୁମର ପ୍ରେରଣା ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଭରିଦେବ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ···ମୋ ବାହୁରେ ଆଣିଦେବ ଶତସିଂହର ଶକ୍ତି ।

ପିୟାରୀ—ସେ ତ ମୋର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ । ତମର ସେ ପ୍ରେମକାରାଗାରରେ ବନ୍ଦିନୀ ପିୟାରୀ ଯଦି ତୁମକୁ ଏତିକି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲା, ସେଇ ହେବ ତା ଜନ୍ମଜାତକର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୌରବ ।

ସୁଜା—(ଥଟ୍ଟାରେ) ଆଉ ମୁଁ ଯଦି ତୁମକୁ ସେ କାରାଗାରରୁ ମୁକ୍ତ ଦିଏ··· ?

ପିୟାରୀ—ମୁଁ ମୁକ୍ତି ଚାହେଁ ନା ପ୍ରିୟତମ, ସେଇ ବନ୍ଧନରେ ହିଁ ମୋର ଆନନ୍ଦ । ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତର ଧରି ମୁଁ ଯେପରି ତୁମକୁ ପାଏ—ଏଇମାତ୍ର ମୋର ଖୋଦାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା···

ସୁଜା—ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ମୁଁ ଯଦି ମରିଯାଏ, ପିୟାରୀ···

ପିୟାରୀ—ନା, ନା; ସେମିତି ଅଶୁଭ କଥା କହନି । ତାହେଲେ ମୁଁ ···

ସୁଜା—(ପ୍ରସଙ୍ଗ ବଦଳାଇ) ଦେଖୁଛ ପିୟାରୀ, (ମାନଚିତ୍ରକୁ ଦେଖାଇ) ଏଇଠାରେ ମୀରଜୁମ୍ଲାଙ୍କର କମାଣବାହିନୀ···ଆଉ ଏଠାରେ ମହମ୍ମଦର ପାଞ୍ଚହଜାର ସୁସଜ୍ଜିତ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ବାହିନୀ ଏଠାରେ ସ୍ୱୟଂ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଓ ତାର ଗଜାରୋହୀ ବାହିନୀ । ଏଇ ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧରେ ମତେ ଏଇ-ମାନଙ୍କୁ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ପିୟାରୀ—ଆଉ ତମେ ଯେତେବେଳେ ବିଜୟୀ ଗର୍ବରେ ଫେରିଆସିବ ସେତେବେଳେ···

ସୁଜା—ଗଳାରେ ପୁଷ୍ପମାଳ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିବ, ନା ? କିନ୍ତୁ ସେ ବିଜୟ ଏତେ ସହଜ ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ, ପିୟାରୀ ! ମୋର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଅଶିକ୍ଷିତ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ସୁଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଆଗରେ ସେମାନେ ଯଦି ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦିଅନ୍ତି… ?

ପିୟାରୀ—ତା' ହେଲେ…

ସୁଜା—ମୁଁ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂଙ୍କୁ ଥରେ ଅନୁରୋଧ କରିବ, ପିୟାରୀ ! ଆଜି ସେ ଯଦି ମୋର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇଉଠିବ ।

ପିୟାରୀ—ସେ ଯଦି ରାଜି ନ ହେବେ ?

ସୁଜା—ତଥାପି ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ଉତ୍ତରାଧିକାର ସଂଘର୍ଷକୁ ଏଡ଼େଇଦବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ମୋର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର କରିପାରେନା ।

ପିୟାରୀ—ପ୍ରିୟତମ !

ସୁଜା—ହଁ, ପିୟାରୀ, ଏ ଯୁଦ୍ଧ ହେବ ମୋଗଲ ଇତିହାସରେ ସବୁଠାରୁ ବଳି ରକ୍ତାକ୍ତ ସଂଘର୍ଷ ? ଆଉ ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଯଦି ଜୟଲାଭ କରେ ମୁଁ ହେବି ଭାରତର ସମ୍ରାଟ । ମୟୂରସିଂହାସନର ସ୍ୱପ୍ନ ମୋର ହେବ ସାର୍ଥକ । ଆଉ ଯଦି ହାରିଯାଏ…

ପିୟାରୀ—ନା, ତୁମେ କେବେ ହାରିପାରିନା ପ୍ରିୟତମ, ତୁମେ ହାରିପାରିନା । ବିଜୟର ମାହେନ୍ଦ୍ର ଲଗ୍ନରେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଖୋଦା ତୁମର ସହାୟ ହେବେ । ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ହେବ ତୁମ ଯାତ୍ରାପଥର ସମ୍ବଳ ।

ସୁଜା—ପିୟାରୀ !

ପିୟାରୀ—ପ୍ରିୟତମ !

[ସୁଜା ପିଆରୀଙ୍କୁ ବାହୁପାଶରେ ଭିଡ଼ି ଧରିଲେ]

—ଅନ୍ଧାର—

❋❋❋❋

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ଶିବିରକକ୍ଷ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଗୋଟିଏ ମାନଚିତ୍ର ଦେଖୁଥିଲେ ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଆନନ୍ଦରେ) ପାଇଛୁ, ପାଇଛୁ, ମିର୍ଜୁମଲ୍ଲା ! ପାଇଛୁ, ଆଗାମୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମର ଜୟଲାଭ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ । କିନ୍ତୁ ତା ପୂର୍ବରୁ ଆମକୁ କେଇଟା ଚାଲ୍ ଖେଳିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାପରେ,…ତା'ପରେ କିସ୍ତିମାତ୍ । (ହସିଉଠିଲେ—ଚେସ୍ ବୋର୍ଡରେ ଗୋଟି ଚଲାଇ ଚଲାଇ) ମିର୍ ଜୁମଲା ! ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମର ଜୟଲାଭ ହୋଇଛି ।

ମିର ଜୁମଲା—(ବୁଝି ନ ପାରି) ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମର ଜୟଲାଭ ହୋଇଛି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ହଁ, ମିର୍ ଜୁମଲା । ସୁଜାର ସେଇ ବିରାଟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତମେ ପ୍ରଥମେ ତୋପଚାଳନା କରିବ । ତା'ପରେ ମୋର ମଦମତ୍ତ ଗଜାରୋହୀମାନେ ସୁଜାର ସେଇ ଅଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଦଳି ଚକଟି ଛାରଖାର କରିଦେବେ । ଆଉ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମହମ୍ମଦର ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନେ । ଆମେ ଜୟ କରିବା ଆମର ଚିର ଈପ୍ସିତ "ଶେଷ ବିଜୟ" ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ଭାରତର ମୟୂରସିଂହାସନ—ମାତ୍ର ତିନୋଟି କିସ୍ତିରେ…

ମିର ଜୁମଲା—କିନ୍ତୁ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ…

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ? ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଉଚିତ ମନେ କରୁନି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଆଖି ଆଗରେ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ମୋ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ସେ ହୁଏତ ଆଗ୍ରାରେ ବିଦ୍ରୋହ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରନ୍ତି । ଆଉ ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଛୁ । ଯଦି ସେ ମୋର ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ରହିବ ତୁମର କମାଣବାହିନୀ ।

ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହିବ ମହମ୍ମଦ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହିବ ନିଜେ ମୁଁ ଆଉ ମୋର ଗଜାରୋହୀବାହିନୀ ।

ମିର୍ ଜୁମ୍ଲା—କିନ୍ତୁ ସେ ଯଦି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରନ୍ତି ?

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ଉଭୟ ଦିଗରୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ସେଇ ଗର୍ବୀ ରାଜପୁତ ବାହିନୀକୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଧ୍ୱଂସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବିଶେଷ ସମୟ ଲାଗିବନି । ବୁଝିଲେ ହଜରତ ସାହେବ, ଯାଆନ୍ତୁ, କାଲି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବେ । (ମିର୍ ଜୁମ୍ଲା ଚାଲିଗଲେ) ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଔରଙ୍ଗଜେବର ଅନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ତୁମେ କେତେଦିନ ରହିପାରିବ ?

(ହସିଲେ, ଆସିଲେ ମହମ୍ମଦ)

ମହମ୍ମଦ—ଆବ୍ବାଜାନ !

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ ! କାଲି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ ଆମର ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ।

ମହମ୍ମଦ—ମୁଁ ଏବଂ ମୋର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆପଣଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଲେ ସୁଲତାନ ସୁଜାଙ୍କର ଏକ ଲକ୍ଷ ସୈନ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ସେଇ ଅଶିକ୍ଷିତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ପରାଜିତ କରିବାକୁ ମୋତେ ବିଶେଷ ସମୟ ଲାଗିବନି ।

ଔରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ମୁଁ ଜାଣେ, ମହମ୍ମଦ ! ତୁମର ଶକ୍ତି ଉପରେ ମୋର ଭରସା ଅଛି । କିନ୍ତୁ, ତୁମେ ଆକ୍ରମଣ କରିବ ସର୍ବଶେଷରେ । ଏକଥା ଯେପରି ମନେ ରହେ । (ଏହି ସମୟରେ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଆସିବା ଦେଖି) ଏଇ ଯେ ମହାରାଜ... ଆସନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ତୁମେ ଯାଅ ମହମ୍ମଦ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ମୋତେ ପୁନର୍ବାର ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଜାଣିପାରେ କି ?

ଔରଙ୍ଗଜେବ—(ହସି) ମୁଁ ମହାରାଜଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା କରୁଛି । ସୁଜାଙ୍କର ବିରାଟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାଲି ଆରମ୍ଭ ହେବ ମୋର ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା

ଆଉ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ମହାରାଜଙ୍କର ରାଜପୁତ୍ର ବାହିନୀର ସହାୟତା ମୁଁ ଚାହେଁ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି, ଜାଣିପାରେ କି ଔରଙ୍ଗଜେବ ?

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ଆପଣ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ରହିବେ ରଣକ୍ଷେତ୍ରର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗରେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହିବେ ମୋର ଗଜାରୋହୀ ଏବଂ ମହମ୍ମଦର ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ । ଆଉ ପଶ୍ଚାତ୍ତରେ ରହିବେ ମିରଜୁମ୍ଲାଙ୍କର କମାଣବାହିନୀ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—କିନ୍ତୁ ରଣଭୂମିର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗରେ କୁମାର ମହମ୍ମଦ ରହିବା କଥା ।

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରୁଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଔରଙ୍ଗଜେବ ! ମୋ ସହିତ ଚାତୁରୀ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ତୁମର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପଦକ୍ଷେପ ଖବର ରଖେ ।

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ବେଶ୍, କୁହନ୍ତୁ ମହାରାଜ; ଆପଣ କଣ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ଦେଉଛନ୍ତି ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଯଦି ନ ଦିଏ ?

ଔରଙ୍ଗଜେବ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ...।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଔରଙ୍ଗଜେବ ! ରାଜପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱାସଘାତକର ଜାତି ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମନେରଖ ଔରଙ୍ଗଜେବ, ଏ ଜାତିକୁ କେବେହେଲେ କ୍ଷିପ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବନି । ରାଜପୁତ୍ର ପରି ବନ୍ଧୁ ଏ ଦୁନିଆରେ ବିରଳ । ବନ୍ଧୁତାର ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ ରାଜପୁତ୍ର ବୀର ତା'ର ସେ ବନ୍ଧୁ ପାଇଁ ହସି ହସି ପ୍ରାଣବଳି ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ତା' ସହିତ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କଲେ ପରିଣାମ ବିଷମୟ ହୋଇଉଠେ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କୁ ନାଲି ଆଖିର ଧମକ ଦେଇ ଆପଣ ତା'ର ବନ୍ଧୁ ହୋଇପାରିବେନି କି ତାର ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବେନି । ଆପଣଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନଚେତ୍...

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ନଚେତ୍... ? ତୁମର ଜାଣିରଖିବା ଉଚିତ୍, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ରାଜପୁତ୍ର ଆଉ କାହାର ମନମୁଖୀ ଆଦେଶକୁ ବରଦାସ୍ତ କରିନାହିଁ କି କରିପାରେନା । ଆଉ ମନେରଖ, ମୁଁ ତୁମର କରଦ ରାଜା ନୁହେଁ କି ତୁମର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତା ଜୀବନରେ କାହାରିକୁ କ୍ଷମା ଦେଇ ଶିଖିନି ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ମଧ୍ୟ ତା ଜୀବନରେ କାହାରିକୁ ଭୟ କରିବା ଶିଖିନି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୁଁ ତୁମର କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ ନୁହେଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ... !

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ...!

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ ଯଦି ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତୁମକୁ ବନ୍ଦୀ କରେ, କିଏ ତୁମକୁ ରକ୍ଷା କରିବ, ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ?

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଏଇ ତରବାରି । ଜାଣ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଏଇ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂର ସାମାନ୍ୟ ଇଙ୍ଗିତରେ ବିଂଶସହସ୍ର ରାଠୋର ତରବାରି ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ ଝଲମଲ କରିଉଠିବ । ରାଜପୁତ୍ର ସବୁବେଳେ ରାଜପୁତ୍ର, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂକୁ ବନ୍ଦୀ କରିବାର ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ କେବେ ଦେଖିବନି । (କହି ଚାଲିଗଲେ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଏତେ ଦର୍ପ...ଏତେ ଗର୍ବ...ଏତେ ଅହଂକାର ! ! ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ତୁମକୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ମୋର ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲ ରହିଯାଇଛି । ତଥାପି...

[ହାତ ମୁଠା ମୁଠା ହୋଇଆସିଛି—ଫୁଟିଉଠିଛି କୁଟିଳ ହସଣି ।]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ସାହାନବାଜ୍ ଖାଁଙ୍କର ଅତିଥିଶାଳା । ନାଦିରା ଏକାକୀ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲେ —ଆସିଲେ ସିପାର]

ସିପାର—ଅମିଜାନ୍, ଅମିଜାନ୍ ତୁମେ କାନ୍ଦୁଛ, ଅମିଜାନ୍ !

ନାଦିରା—ନା ସିପାର, କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମୋ ଆଖିରୁ ସବୁ ଲୁହ ଶୁଖିଯାଇଛି । ତା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଗୁଜୁରାଟର ସୁବେଦାର ସାହାନବାଜ ଖାଁର ଏ ଅତିଥିଶାଳାରେ ଆମର ଦିନ କଟି ନ ଥାନ୍ତା । (ଆସିଲେ ଦାରା) ସୁଲେମାନଙ୍କର ସମ୍ବାଦ ପାଇଲ, ସ୍ୱାମୀ ?

ସିପାର—ଆବ୍ବାଜାନ୍ !

ଦାରା—ପାଇଛି, ନାଦିରା ! ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରି ତାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲା ପରେ ସେ ଏଇ ହତଭାଗ୍ୟ ବାପକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବାଟରେ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ନିଜର ଜୀବନ ନେଇ ଦିଲୀର୍ ଖାଁ ସହିତ ପଳାଇ ଗଲା । ସେ ଆଜି କାଶ୍ମୀରର ଅଧିପତି ପୃଥ୍ୱୀସିଂହଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଛି । ଦାରାର ପୁତ୍ର ସୁଲେମାନ ଆଜି ଆଶ୍ରୟପ୍ରାର୍ଥୀ ।...

ନାଦିରା—ତା ଭାଗ୍ୟରେ ପୁଣି ଏଇଆ ଥିଲା ! ହେ ଖୋଦା ! ସେ ଯେଉଁଠି ଥାଉ ବଞ୍ଚିକରି ଥାଉ !

ଦାରା—ତୁମେ କାନ୍ଦୁଛ, ନାଦିରା ! କାନ୍ଦ, ମନଭରି କାନ୍ଦ, ନାଦିରା ! ଗୋଟାଏ ସ୍ନେହଶୀଳା ମା'ର ବୁକୁଫଟା ହାହାକାରରେ ଖୋଦାଙ୍କର ଆସନ ଟଳମଳ ହୋଇଉଠୁ । ତୁମର ଆଖିର ଲୁହରେ ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ, ସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଧୋଇପୋଛି ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଉ । ନାଦିରା, ମୁଁ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ କରିବି । କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଏ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ଜନତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରିବି ।

ନାଦରା—ସ୍ୱାମୀ···।

ଦାରା—ହଁ ନାଦରା, ଯେଉଁ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋର ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କୁ ବିନା ଦୋଷରେ ନିର୍ଜନ କାରାକକ୍ଷରେ ବନ୍ଦୀ କରିପାରିଲା, ଯାହାପାଇଁ ମୋର ପ୍ରାଣର ସନ୍ତାନମାନେ ପଥର ଭିକାରି, ଯାହାପାଇଁ ଆଜି ତୁମ ଆଖିରୁ ଶ୍ରାବଣର ବନ୍ୟା ଛୁଟିଛି, ମୋ ଦେହରେ ବିନ୍ଦୁଏ ରକ୍ତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଆଓରଙ୍ଗଜେବକୁ ମୁଁ କ୍ଷମା କରି ପାରେନା ।

ସିପାର—ଆବ୍ବାଜାନ ! ମୁଁ ବି ତୁମ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବି । ଯାହାପାଇଁ ଅମ୍ମିଜାନ ମୋର ଆଜି ପଥର ଭିକାରୁଣୀ, ଯାହାଯୋଗୁ ପ୍ରାଣର ଭଉଣୀ ମୋର ଟୋପାଏ ପାଣି ବିନା ରକ୍ତ କାନ୍ଦୁଛି, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତା ରକ୍ତରେ ତର୍ପଣ କରିବି, ଆବ୍ବାଜାନ !

ନାଦରା—ସିପାର !

ସିପାର—ମୁଁ ତୁମର ପୁଅ, ଅମ୍ମିଜାନ, ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ନାତି । ମୁଁ ଭୀରୁ ନୁହେଁ, ମା ! ଗୋଟାଏ କାପୁରୁଷ ଭଳି ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତୁମ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯିବି, ଆବ୍ବାଜାନ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବି ।

ରକ୍ଷୀ—(ପ୍ରବେଶ କରି) ଗୁଜୁରାଟର ସୁବେଦାର ସାହାନବାଜ ଖାଁ ଆପଣଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ।

ଦାରା—ବେଶ୍, ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ଦିଅ । (ରକ୍ଷୀ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ଆଉ ସହି ହେଉନାହିଁ, ନାଦରା, ଏ ଦୁଃଖ, ଏ କଷ୍ଟ···ପରଦ୍ୱାରରେ ଆଶ୍ରୟ ଭିକ୍ଷା । କେତେ ଦିନ, କେତେଦିନ ଧରି ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆଉ ଅପମାନକୁ ବରଦାସ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ତଥାପି ତଥାପି···ବଞ୍ଚିବାରେ କମ୍ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ, ନାଦରା !

ନାଦିରା—ତମେ ମୋ ନିକଟରେ ଥିଲେ ମୋର କିଛି ହେଲେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀ ! ଖାଲି ଏଇ ପିଲା ଦୁଇଟା ଆଉ ତୁମ କଥା ଚିନ୍ତା କଲାବେଳକୁ ଦୁଃଖରେ ମୋର ଛାତି ଫାଟିଯାଉଛି । ଯେଉଁ ପିଲାଙ୍କୁ ମୋର ତୁଳିତଳ୍ପରେ ନିଦ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା, ସେମାନେ ଆଜି ସାମାନ୍ୟ ଭିକାରି ଭଳି ଦୀନ ବେଶ, ମଳିନ ମୁଖଶ୍ରୀନେଇ ଅନ୍ୟର ଦୟାର ଦାନ ଉପରେ ବଞ୍ଚିରହିଛନ୍ତି···

ଦାରା—ସୁଖର ଦିନ ଆମର ସରିଯାଇଛି, ନାଦିରା । ଆମେ ଆଜି ରାସ୍ତାର ଭିକାରି··· ପରର ଦୟାର ଯାଚ୍ଞା । ସୁଲତାନ ଦାରାର ଆଦେଶକୁ ଯେଉଁମାନେ ଦିନେ ଖୋଦାଙ୍କ ଆଦେଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ଆଜି ସେଇମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ସେ ଆଶ୍ରୟପ୍ରାର୍ଥୀ···ସେମାନଙ୍କ କରୁଣାର ଭିକାରି ।

ନାଦିରା—ସ୍ୱାମୀ ! ଜୀବନର ଏ ଚରମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଭାଗ୍ୟର ନିର୍ମମ ଉପହାସକୁ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ଦାରା—ତମେ ଆସ, ନାଦିରା, ସୁବେଦାର ସାହାନବାଜ ଖାଁ ଆସୁଛନ୍ତି ।

(ନାଦିରା ପ୍ରସ୍ଥାନ ଓ ସାହାନବାଜ ଖାଁ ପ୍ରବେଶ)

ସାହାନବାଜ—ବନ୍ଦେଗୀ ସାହାଜାଦା !

ଦାରା—ଆସନ୍ତୁ, ସୁବେଦାର ସାହେବ ! ମୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ···

ସାହାନବାଜ—ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ! ନା, ନା, ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ସାହାଜାଦା, ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ ତ୍ରୁଟି କରିବିନି ।

ଦାରା—ସେ ଦିନ ସରିଯାଇଛି, ସୁବେଦାର ସାହେବ ! ଆଜି ମୁଁ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଭିକ୍ଷାପ୍ରାର୍ଥୀ । ଆଦେଶ ଦେବାର ଅଧିକାର ମୋର ନାହିଁ । ଆଜି କେବଳ ଜଣକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସବୁ କିଛି ଚାଲୁଛି । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ଜାମାତା ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

ସାହାନବାଜ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ···ମୋର ଜାମାତା ! ଆଉ ତାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁଁ ପାଳନ କରିବ ।

ଦାରା—କାହିଁକି ସୁବେଦାର ସାହେବ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଆଜି ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ।

ସାହାନବାଜ—ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ସାମାନ୍ୟ ସିଂହାସନ ଲୋଭରେ ଯେ ଦୟା, ମାୟା, ସ୍ନେହ,ମମତା ସବୁ କିଛି ଭୁଲି ନିଜର ମାନବିକତାକୁ ବଳିଦେଇପାରିଲା ସେଭଳି ଗୋଟାଏ ନିଷ୍ଠୁର ଆଉ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଲୋକକୁ ମୁଁ କେବେହେଲେ ସମ୍ରାଟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିପାରେନା । ସେ ହୋଇପାରେ ମୋର ଜାମାତା, ସେ ହୋଇପାରେ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ପୁଅ । ତଥାପି ସୁବେଦାର ସାହାନବାଜ ଖାଁ ତାକୁ ସମ୍ରାଟର ସମ୍ମାନ ଦେବନି ।

ଦାରା—ସୁବେଦାର ସାହେବ !

ସାହାନବାଜ—ହଁ, ସୁଲତାନ୍ ସାହେବ ! ଜୀବନର ଏଇ ଅନ୍ତିମ ଲଗ୍ନରେ ଏଇ ଶୁଭ୍ରକେଶ ସାହାନବାଜ ଖାଁ ଅନ୍ୟାୟ, ଅଧର୍ମ, ଅବିଚାରକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇପାରେନା । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି, ସୁଲତାନ ସାହେବ ! ଏଇ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ପୁଣି ଥରେ ଅସି ଉତ୍ତୋଳନ କରିବି । ଏ ଯାଏ ସୁବେଦାର ସାହାନବାଜ ଖାଁର ରକ୍ତ ଶିଥିଳ ହୋଇନି ।

ଦାରା—କିନ୍ତୁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ବିପୁଳ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା କଣ ସମ୍ଭବ ?

ସାହାନବାଜ—ଭୟ ନାହିଁ, ସୁଲତାନ ସାହେବ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା କରିଛି ।

ଦାରା—ଆପଣ ସତ କହୁଛନ୍ତି, ସୁବେଦାର ସାହେବ ! ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ କଣ ଏ ଚରମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ମୋତେ ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ?

ସାହାନବାଜ—ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ସେ ମୋତେ ଦେଇସାରିଛନ୍ତି, ସୁଲତାନ ସାହେବ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ।

ଢାଗ୍ଭ—ଆପଣଙ୍କର ଏ ଋଣ ମୁଁ ଜୀବନରେ ଶୁଝିପାରିବି ନାହିଁ, ସୁବେଦାର ସାହେବ୍‌ ! ସାରା ଜୀବନ ଧରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବି !

ସାହାନବାଜ—ଆପଣ ଏ କଣ କହୁଛନ୍ତି, ସୁଲତାନ ସାହେବ ! ମୁଁ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ରାଜଭକ୍ତ ପ୍ରଜା, ଆଉ ଆପଣ ହେଉଛନ୍ତି ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ପୁତ୍ର···ଏ ଦେଶର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ । ଆପଣଙ୍କୁ ଅତିଥିଭାବେ ପାଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରୁଛି । ଆସନ୍ତୁ, ସୁଲତାନ ସାହେବ ! ଆଜିଠାରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଆପଣଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପରିଚାଳିତ ହେବେ ।

ଢାଗ୍ଭ—ସୁବେଦାର ସାହେବ ! ! (ହାତଧରି)

ସାହାନବାଜ—ଗୁଜୁରାଟର ସୁବେଦାର ସାହାନବାଜ ଖାଁ କଥା ଦେଇ ଶିଖିଛି, ସୁଲତାନ ସାହେବ, ସେ କେବେ ତ ଦେଇଥିବା କଥାର ଖିଲାପ କରି-ଶିଖିନି । ମୁଁ ଶପଥ କରୁଛି, ସୁଲତାନ ସାହେବ, ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ଶେଷ ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଢାଳିଦେବି !

ଦାଗ୍ଭ—ଆପଣ ଏତେ ମହନ୍ତ, ଆପଣ ଏତେ ଉଦାର !

ସାହାନବାଜ—ଆସନ୍ତୁ, ସୁଲତାନ ସାହେବ ! ଆପଣ ଆଜି ମୋର ସମ୍ମାନିତ ଅତିଥି ।

—ଅନ୍ଧାର—

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

[ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଶିବିର । ସମୟ—ରାତି । ପଦଚାରଣ କରୁଥିଲେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆକାଶରେ ପୁଣି ଥରେ ଅଦ୍ଭୁତ ମେଘର ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶୁଭୁ ଉଠିବ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ଆକାଶର ବକ୍ଷଭେଦ କରି ଲସିଆସିବ ଧ୍ୱଂସର ମେଘମହ୍ଲାର । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଚୂଡ଼ାମଣି ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ତୁମର ଦୁଃସାହସକୁ ମୁଁ ଆଜି ତାରିଫ୍ ନ କରି ରହିପାରୁନି । ଗୋଟାଏ ବନ୍ୟାର ପ୍ଲାବନ ପରି ତମେ ସେଦିନ ଖିଜୁଆ ଯୁଦ୍ଧରେ ମୋର ମହଲା ଶିବିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଣ୍ଠନ କରିଗଲ । ଆଉ ଆଜି ବିଦ୍ରୋହୀ ଦାରା ଆଉ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ସାହାନୱାଜ ଖାଁ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇ, ସୁପ୍ତ ସିଂହକୁ ପୁଣି ଥରେ ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଉଛ ? ଠିକ୍ ସମୟରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜବାବ ଦେବି, ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! (ତାଳି ମାରିଲେ—ଆସିଲେ ରକ୍ଷୀ) । ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ ! (ରକ୍ଷୀ ଚାଲିଗଲେ)

ଜୟ ସିଂ—(ସମ୍ମାନ ଦେଇ) ମତେ ସ୍ମରଣ କଲେ ଜାହାଁପନା !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ, ମହାରାଜ ! ମୁଁ କାଲି ପ୍ରଭାତରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଫେରିଯାଉଛି । ଆଉ ମୋର ଇଚ୍ଛା, ଆପଣ ମଧ୍ୟ ମୋ ସହିତ ଦିଲ୍ଲୀ ଫେରିଯିବେ ।

ଜୟ ସିଂ—ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଆଦେଶ ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ ତାହା ଜାଣେ, ମହାରାଜ ! ଆପଣଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁରୂପରେ ପାଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରୁଛି । କିନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କର ପରମବନ୍ଧୁ, ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ସେଦିନ ଯେଉଁଭଳିଭାବେ ମୋର ଶିବିର ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମର୍ମାହତ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ମହାରାଜ ! ସେ

ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କର ରାଜପୁତ୍ର ବାହିନୀ ନେଇ ଦାରା ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଉ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ମୋର ପୂଜ୍ୟ ଶ୍ୱଶୁର ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ସାହାନବାଜ ଖାଁ ।

ଜୟ ସିଂ—ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସହ ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ନିଜର ସର୍ବନାଶକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛନ୍ତି, ସମ୍ରାଟ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ, ମହାରାଜ ! ମହାରାଜା ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଯାହା ହେଲେ ବି ସେ ଆପଣଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଅନେକ ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ମାର୍ଜନା କରିଛି । ଆଉ ଆଜି ମଧ୍ୟ ମାର୍ଜନା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ମୋର ଶିବିର ଲୁଣ୍ଠନ କରି ସେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅପମାନ ଦେଇଛନ୍ତି ତା'ର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ମୋତେ ବେଶୀ ସମୟ ଲାଗିବନି, ମହାରାଜ ! ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାହା କରିବାକୁ ଚାହେଁନା । କାରଣ ସେ ଆପଣଙ୍କର ବନ୍ଧୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସମୟ ଅଛି । ମହାରାଜା ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଯଦି ଦାରା ପକ୍ଷ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମୋର ବନ୍ଧୁତା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।

ଜୟ ସିଂ—ମୋତେ ଅବେ ସୁଯୋଗ ଦିଅନ୍ତୁ, ସମ୍ରାଟ ! ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି ତାଙ୍କୁ ବୁଝେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ଆଉ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ସେ କେବେହେଲେ ମୋ କଥାରେ ଅସମ୍ମତ ହେବେ ନି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଅବଶ୍ୟ, ମହାରାଜ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଶୁଭ କାମନା କରୁଛି । (ଜୟ ସିଂ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଗଲାବେଳେ) ଆଉ ତାଙ୍କୁ କହିବେ, ସେ ଯଦି ମୋ ସର୍ତ୍ତରେ ରାଜି ହୁଅନ୍ତି, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରି ତାଙ୍କୁ ଗୁର୍ଜରର ସୁବା ଉପହାର ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ଆଉ ତା କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ଖାତିରରେ (ଜୟ ସିଂ ପ୍ରସ୍ଥାନ) (ହସିଉଠି) ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ତୁମ ସହିତ ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବୁଦ୍ଧିର ପରୀକ୍ଷା କଲେ କ୍ଷତି କଣ ?

[ମହମ୍ମଦ ଗମ୍ଭୀରଭାବେ ପ୍ରବେଶ କରି ଅଭିବାଦନ କରିଛି ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ ! ମୁଁ କାଲି ରାଜଧାନୀ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଫେରିଯାଉଛି । ତୁମେ ଆଉ ମିରଜୁମଲା ସୁଜାର ଅନୁସରଣ କରିବ । କାରଣ ଆହତ ଶତ୍ରୁ ଉପରେ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ନ ରଖିଲେ, ସମୟ ଆଉ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ସେ ପୁଣି ହିଂସ୍ର ହୋଇଉଠିବ ।

ମହମ୍ମଦ—ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ...

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—କ'ଣ କିଛି କହିବ ?

ମହମ୍ମଦ—ମୋର ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ମାର୍ଜନା କରିବେ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ମୋର ଆପଣଙ୍କୁ ଅନେକ କଥା କହିବାର ଅଛି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ, କୁହ ।

ମହମ୍ମଦ—ଆପଣଙ୍କର ବୃଦ୍ଧ ପିତା...ଅତୀତର ସେହି ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ଆଉ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରାଣର ଭାଇ ମୁରାଦ...ଜଣେ ନିର୍ଜନ କାରାକକ୍ଷରେ, ଆଉ ଜଣେ ଅସହାୟ ବନ୍ଦୀରୂପେ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ସୁଦ୍ଧ ଜାନ୍ ଦାରା ଆଜି ଅନ୍ୟର ଦୟାର ପ୍ରାର୍ଥୀ । ସୁଲତାନ ସୁଜା ଆଜି ପଳାତକ । ଏ ଯୁଦ୍ଧ, ଏ ନରହତ୍ୟା, ଏ ରକ୍ତପାତ କାହିଁକି ଆବ୍ବାଜାନ, କାହିଁକି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଏ ସବୁ ରାଜନୀତି ମହମ୍ମଦ ! ବୁଝିବାର ବୟସ ତୁମର ହୋଇନ ।

ମହମ୍ମଦ—ଆବ୍ବାଜାନ ! ଛଳନାର ଜାଲ ବିଛେଇ ସ୍ନେହଶୀଳ, ପିତାଙ୍କୁ ସିଂହାସନଚ୍ୟୁତ କରି, ଧର୍ମ ନାମରେ ସିଂହାସନରେ ବସିବା ଆଉ ନିଜର ଭାଇମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିବା ଯଦି ରାଜନୀତି ହୁଏ, ତା'ହେଲେ ସେ ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷା କରିବା କ'ଣ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ ! (ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ)

ମହମ୍ମଦ—ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ରାଜନୀତିର ଶିକ୍ଷା ଯଦି ଏଇଆ ହୁଏ ତା'ହେଲେ ଆଜିଠାରୁ ଆପଣଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ ! ଏଇ କଣ ତୁମର ପିତୃଭକ୍ତି !

ମହମ୍ମଦ—ପିତୃଭକ୍ତି ? ଆପଣ ଆପଣଙ୍କର ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ତାଙ୍କଠାରୁ ସିଂହାସନ କାଢ଼ିନେଇ ମୋଗଲ ଇତିହାସରେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ, ଆପଣ କଣ ଚାହାନ୍ତି ମୁଁ ସେଇ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବି ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ ! !

ମହମ୍ମଦ—ଯେଉଁ ସିଂହାସନ ଲୋଭରେ ଆପଣ ମୋଗଲ ଇତିହାସରେ ଏକ କଳଙ୍କମୟ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ, ସେଇ ସିଂହାସନକୁ ମୁଁ କେବଳ ପିତୃଭକ୍ତି ପାଇଁ ପଦଦଳିତ କରିଆସିଛି । ତା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଦିଲ୍ଲୀର ସେଇ ମୟୂରସିଂହାସନରେ ଆପଣ ନ ବସି ବସିଥାନ୍ତା ଏଇ ମହମ୍ମଦ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ ଜାଣେ ମହମ୍ମଦ, କିଏ ତୁମ ମନରେ ଆଜ ଅବିଶ୍ୱାସର ବୀଜ ବପନ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ମହମ୍ମଦ, ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି ତୁମର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ତୁମେହିଁ ହେବ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ···ଏଇ ମହାର୍ଘ୍ୟ ମୟୂର ସିଂହାସନର ଅଧିକାରୀ ।

ମହମ୍ମଦ—ମୋର ସେ ସିଂହାସନରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଆବ୍ବାଜାନ୍ । ସେ ସିଂହାସନ ଆଜ ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ । ଦାଦାଜାନ୍ ସାହାଜାହାନଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହରେ ସେ ଆଜ କଳୁଷିତ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମହମ୍ମଦ !

ମହମ୍ମଦ—ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆପଣ ଆଜ ସୁଜଳା ସୁଫଳା ଭାରତବର୍ଷର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର । ଆପଣ ଏତେବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ହେଲେ ବି ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି ମୂଲ୍ୟବାନ ଗୋଟାଏ ବସ୍ତୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହରେଇବସିଛନ୍ତି । ତା ହେଉଛି ମୋର ପିତୃଭକ୍ତି ।

[କହି ଦୌଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ପରେ ପରେ···]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂଙ୍କ ପ୍ରାସାଦର ବିଳାସ-କକ୍ଷ । ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ଗୋଟାଏ ଛଡ଼ି ଧରି କିଛି ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ରକ୍ଷୀ ପ୍ରବେଶ]

ରକ୍ଷୀ—ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ ଶ୍ରୀମୁଖଙ୍କ ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂ···ତାଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନେ ପାଛୋଟିଆଣ, ରକ୍ଷୀ ! (ରକ୍ଷୀ ପ୍ରସ୍ଥାନ) । ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଜୟ ସିଂ ମୋର ଦର୍ଶନାଭିଳାଷୀ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଏହା ଏକ ନୂତନ ଚକ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ ତ ? (ଜୟସିଂଙ୍କ ପ୍ରବେଶ) ଆସନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ରକ୍ଷୀ, ମହାରାଜଙ୍କ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାରେ ଯେପରି କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ନ ହୁଏ । (ରକ୍ଷୀ ନର୍ତ୍ତକୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାଇଛି) ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଆପଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ କରି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକରୁଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛି ନର୍ତ୍ତକୀ । ସମ୍ମାନ ଜଣାଇ ଆରମ୍ଭ କରିଛି ନୃତ୍ୟ । ନୃତ୍ୟ ଶେଷରେ ପୁରସ୍କାର ନେଇ ଫେରି ଯାଇଛି । ତା ପରେ···]

କୁହନ୍ତୁ, ମହାରାଜ, କି ସେବା ଆପଣଙ୍କର କରିପାରେ ।

ଜୟ ସିଂ—ବନ୍ଧୁ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ଦିନ ଥିଲା ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଥିଲେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ । ଆଜି ହୁଏତ ଅନେକ କିଛି ବଦଳି ଯାଇଛି । ମୁଁ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କଲା ପରେ ଆମର ସେ ପୂର୍ବ ବନ୍ଧୁତା ହୁଏତ ଭିନ୍ନ ରୂପ ନେଇଛି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଚାହେଁ ···

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ନା, ବନ୍ଧୁ ! ଆଜି ବି ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂର ବନ୍ଧୁତା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଛି । କୁହନ୍ତୁ ମହାରାଜ ! କଣ ଚାହାନ୍ତି ଆପଣ ?

ଜୟ ସିଂ— ମୁଁ ଚାହେଁ ଆମର ପୂର୍ବ ବନ୍ଧୁତାକୁ ସୁଦୃଢ଼ ରଖିବାକୁ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ମାନେ ?

ଜୟ ସିଂ—ମାନେ, ଏ ଯୁଦ୍ଧ, ଏ ରକ୍ତପାତ, ଏ ନରହତ୍ୟା, ଏସବୁ କଣ ଆପଣ ଚାହାନ୍ତି, ମହାରାଜ ? ଆପଣ କଣ ଚାହାନ୍ତି ଏ ଦେଶର ଶାନ୍ତିକାମୀ ଜନତା ଯୁଦ୍ଧର ଉତ୍ପୀଡ଼ନରେ ହାହାକାର କରନ୍ତୁ ? ଆମେ ଚାହୁଁଲେ ···

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ନା, ମହାରାଜ, ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧ ଚାହେଁ ନା । କିନ୍ତୁ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଏ ଦେଶର ଶାନ୍ତିକାମୀ ନିରୀହ ଜନତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା କଣ ମୋର ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ? ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହିସାବରେ ଏହା କଣ ମୋର ଧର୍ମ ନୁହେଁ ? ମୁଁ ଶପଥ ନେଇଛି ମହାରାଜ, ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କୁ କାରାମୁକ୍ତ କରି ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ପୁତ୍ର ଯୁବରାଜ ଦାରାଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଇବି ।

ଜୟ ସିଂ—କିନ୍ତୁ ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ ସମ୍ରାଟ ଅଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରିବା ଏତେ ସହଜ ନୁହେଁ, ମହାରାଜ !

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଆପଣ ଏକଥା କହିପାରୁଛନ୍ତି ମହାରାଜ ! ବୀରଶ୍ରେଷ୍ଠ ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂଙ୍କ ନିକଟରେ ଏ ଦୁର୍ବଳତା ମୁଁ ଆଶା କରି ନଥିଲି । ରାଜପୁତ ବୀର ତା ଜୀବନରେ କେବେ ପରାଜୟର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେନା, ମହାରାଜ ! ସେ ଜୟଲାଭ କରେ ନଚେତ୍ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ପ୍ରାଣବଳି ଦିଏ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅପମାନ ଦେଇଛି, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ତା'ର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବି ।

ଜୟ ସିଂ—ସେ ଅପମାନର ପ୍ରତିଶୋଧ ଆପଣ ନେଇ ସାରିଛନ୍ତି, ମହାରାଜ ! ଖିଜୁଆ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଶିବିର ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଆପଣଙ୍କର ଅସୀମ ଶକ୍ତି ଓ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ, ଆପଣ ଯଦି ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତୁ···

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ବନ୍ଧୁତା ! ମୁଁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ସହିତ ସେହିଦିନ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରିବି ମହାରାଜ ଯେଉଁଦିନ ମୁଁ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଇବି; କିନ୍ତୁ ତା ପୂର୍ବରୁ ନୁହେ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଯାହା ହେଲେ ବି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟର ସମ୍ମାନ ଦେଇ-ପାରେ ନା ।

ଜୟ ସିଂ— ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଅପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କହୁଥିଲି ମହାରାଜ, ଆପଣ ଯଦି ଯୁବରାଜ ଦା'ରାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ସୈନ୍ୟଚାଳନା ନ କରି ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗ-ଜେବଙ୍କର ବନ୍ଧୁତା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ତା' ହେଲେ ଏହି ଐତିହାସିକ ବନ୍ଧୁତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ସମ୍ରାଟ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୁର୍ଜରର ସୁବା ଉପହାର ଦେବେ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—(ହସି) ପ୍ରଲୋଭନ ! ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂହଙ୍କୁ ଏହି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଲୋଭନରେ ବଶୀଭୂତ କରିବ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! (ହସିଲେ) ଆପଣଙ୍କର ଏହି ଆଗମନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ ହେବନି, ମହାରାଜ ! ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ବିନିମୟରେ ବି ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିପାରେନା । ମୁଁ ଯୁବରାଜ ଦାରାଙ୍କୁ କଥା ଦେଇଛି । ମୁଁ କଥା ଦେଇ ଶିଖିଛି ମହାରାଜ, ଦେଇଥିବା କଥାର ଖିଲାପ କରି ଶିଖିନି ।

ଜୟ ସିଂ—ମହାରାଜ ! ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସହିତ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କଲେ...

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଭୟ ନାହିଁ ମହାରାଜ ! କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବି ମହାରାଜ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ବଳି ଦେଇପାରେ ନା । ବରଂ ଆସନ୍ତୁ ମହାରାଜ, ଆମେ ଦୁହେଁ ମିଶି ଏ ଅନ୍ୟାୟ, ଏ ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା । ଆଉ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ବିକାନୀରର ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସୈନ୍ୟ-ବାହିନୀ ଯଦି ଯୋଧପୁରର ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ରାଠୋରବାହିନୀ ସହିତ ହାତ ମିଳାଏ, ତା ହେଲେ...

ଜୟ ସିଂ—ତା କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବ ହେବନି ମହାରାଜ ! ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମୋର ବନ୍ଧୁ ।

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ବନ୍ଧୁ ! ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜା ଲାଗିଲା ନାହିଁ ? ରାଜପୁତ୍ର ରକ୍ତ ଆପଣଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ କରି ଉଠିଲାନାହିଁ ? ଆପଣ ଏତେ ଭୀରୁ !

ଜୟ ସିଂ—ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ !!

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଜୟ ସିଂ ! ଆପଣ ଆସନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ! ଆପଣ ଖାଲି ମୋର ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଆପଣଙ୍କର ଏ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ମୁଁ ମାର୍ଜନା କରୁଛି । ନଚେତ୍...

ଜୟ ସିଂ—(ଚିତ୍କାର କରି) ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ! ମହାରାଜ ଜୟ ସିଂଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରି ଖାଲିହାତରେ ଫେରାଇ ଦେବାର ପରିଣାମ ତୁମକୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

[କହି ଦ୍ରୁତପଦରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ପରେ ପରେ ହସିଉଠିଲେ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ।]

ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ—ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ସମୟ ଆସିଯାଇଛି, ମହାରାଜ ! ଆଗାମୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ତୁମକୁ ଏହି ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ଉଚିତ ପୁରସ୍କାର ନିଶ୍ଚୟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ମୁଁ ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂ ।

[ହସି ଉଠିଲେ]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୟ—ରାତି । କୁଟୀର କକ୍ଷ । ଖଟଉପରେ ଶୋଇଥିଲେ ନାଦର୍ । ଆଜକୁ ଦୁଇ ଦିନ ହେବ ସେ, ଚେତନା ଶୂନ୍ୟ । ପାଖରେ ଥିଲେ ଦାଗ୍, ସିପାର, ଜହୁରତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଏକ ଉଦ୍‌ବେଗ ।]

ଜହୁରତ—ଅମିଜାନ୍ ! ଅମିଜାନ୍ ! (ଦୁଃଖରେ) ଆବ୍ବାଜାନ, ଅମିଜାନ କ'ଣ ଆଉ ଉଠିବେନି ? ସେ କ'ଣ ଆଉ କଥା କହିବେନି ? ଆଜକୁ ଦୁଇ ଦିନ ହେଲା···

ଦାଗ୍—(ପିଠିରେ ହାତ ଆଉଁଷାଇ) ସେ ଉଠିବେ ରେ ମା, ସେ ପୁଣି କଥା କହିବେ !

ଜହୁରତ—ଅମିଜାନ୍ !

ସିପାର - (ଜହୁରତ କାନ୍ଦୁଥିବାର ଦେଖି) ତୁ କାନ୍ଦୁଚୁ, ଅମିଜାନ୍ ! ଆ, ଆମେ ଦୁହେଁ ମିଶି ଖୋଦାଙ୍କୁ ଡାକିବା, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଆମର ଡାକ ଶୁଣିବେ··· ମା'ଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ କରିଦେବେ ।

ସିପାର-ଜହୁରତ —ହେ ଖୋଦା, ତମେ ଦୟାକର । ତମେ ଆମ ଅମିଜାନଙ୍କୁ ଭଲ କରିଦିଅ ଖୋଦା, ତମେ ଆମ ଅମିଜାନଙ୍କୁ ଭଲ କରିଦିଅ !

ଦାଗ୍—ହେ ଖୋଦା ଏ ନିରୀହ ପିଲା ଦୁଇଟାଙ୍କର କରୁଣ ଡାକ ତୁମ କାନରେ ବାଜୁନି ? ତମେ କ'ଣ ଆଜି ପାଷାଣ ହୋଇଯାଇଛ ।

[କଣ୍ଠରୋଧ ହୋଇଆସିଲା । ଏହି ସମୟରେ ନାଦର୍ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଓଠ ଲେଉଟାଇ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱରରେ କିଛି କହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।]

ଦାଗ୍—ନାଦର୍ !

ସିପାର୍—ଅମିଜାନ୍ ! ଆଖି ଖୋଲ୍, କଥା କୁହ ।

ଜହରଜ—ଅମିଜାନ୍ । (ଆନନ୍ଦରେ ଲୁହ ଝରିଯାଉଛି)

ଦାଗ୍—ନାଦର୍ !

ନାଦର୍—(ଦାଗ୍‌ଙ୍କୁ ଚୁହିଁ) ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ପାଣି,···ପାଣି···(ସିପାର ପାଣି ଦେଲେ) (ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲଭାବରେ ଦେଖି) ସ୍ୱାମୀ, ଜହରଜନଣା···ସିପାର···ସ୍ୱାମୀ-ଯୁଦ୍ଧ କ'ଣ ଶେଷ ହୋଇନ, ସ୍ୱାମୀ···ଆମର ଜୟଲାଭ ହୋଇଛି, ସ୍ୱାମୀ ?

ଦାଗ୍—(ନୀରବରେ ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତଲେ)

ନାଦର୍—ତୁମେ କିଛି କହୁନ ଯେ, କିଛି କହୁବନ ?

ଦାଗ୍—ମୁଁ ପୁଣି ହାରିଯାଇଛି, ନାଦର୍ ! ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସାହାନବାଜ ଖାଁ ମୋ ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସୈନ୍ୟମାନେ ମୋ ପାଇଁ ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ତଥାପି···ତଥାପି ମୁଁ ହାରିଗଲି, ନାଦର୍ !

ନାଦର୍—ସ୍ୱାମୀ ! ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁଠି ? ଆମେ ତା' ହେଲେ କ'ଣ ବନ୍ଦୀ ?

ଦାଗ୍—ନା, ନାଦର୍ ! ଆମେ ଆଜ ଆଶ୍ରୟହୀନ, ବନ୍ଧୁହୀନ । ତଥାପି ଆମର ଏ ଚରମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ମଧ୍ୟ ଅଓରଙ୍ଗଜେବ ଆମର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଅଛି । ତା'ର ଅସଂଖ୍ୟ ଗୁପ୍ତଚର ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କରିବାକୁ ଦିନରାତି ଖୋଜିବୁଲୁଛନ୍ତି । ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଜହ୍ନିନ ଗାଁର ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଟୀରରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଛେ ।

ନାଦର୍—ଏତେ କଷ୍ଟ ! ଏତେ ଦୁଃଖ ! ଏତେ କଷ୍ଟ ଦେଇ ବି ତମ ମନରେ ଆମ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ହେଲେ ଦୟା ହେଲନି, ଖୋଦା ! ତମେ ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ! ଏତେ ନିର୍ମମ ! ସ୍ୱାମୀ, ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ ରଖିବ ?

ଦାଗ୍—ନାଦର୍ !

ନାଦରା—ଆ ସିପାର, ମୋ ପାଖକୁ ଆ । ଆ ମା, ଜହ୍ରତନିସା ! ତମ ଦୁହିଁଙ୍କି ଟିକିଏ ମନଭରି ଦେଖିନିଏ । ମା ହୋଇ ତମର ତ କିଛି କରି ପାରିଲିନି । ମୋ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଦୁଃଖିନୀ କୋଳରେ ତୁମକୁ ଖୋଦା ଯେ କାହିଁକି ଦେଲେ…

ଜହ୍ରତ—ମା ! ତମଭଳି ମା ଆମକୁ ଜନ୍ମେ ଜନ୍ମେ ମିଳୁ ମା !

ନାଦରା—ଜହ୍ରତ…(ଜହ୍ରତ ଓ ସିପାରକୁ ଚୁପି ଧରିଲେ) ସ୍ୱାମୀ, ମୋର ଯେମିତି ମନେ ହେଉଛି ମୁଁ ଆଉ ବେଶି ସମୟ ବଞ୍ଚିବିନି ।

ଦାରା—ନା, ନାଦରା, ନା ! ତୁମେ ସେମିତି କୁହନା, ନାଦରା, ତୁମେ ସେକଥା କୁହନା । ଆମର ସୁଖର ଦିନ ହୁଏତ ପୁଣି ଫେରିଆସିବ, ନାଦରା ! ଆମେ ପୁଣି ଆମର ସେହି ସୁଖର ସଂସାର ଭିତରେ…

ନାଦରା—ନା, ସ୍ୱାମୀ, ମୋର ଯିବାର ସମୟ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଏତିକି ଅନୁରୋଧ ସ୍ୱାମୀ, ଏ ପିଲା ଦୁଇଟିଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଯେପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବ । ତାଙ୍କୁ ଅନାଥ କରିବନି, ସ୍ୱାମୀ ! ତାଙ୍କ ସରଳ ମନରେ କୌଣସି କଷ୍ଟ ଦେବନି ।

ସିପାର-ଜହ୍ରତ—ଅମିଜାନ ! (କାନ୍ଦିଉଠିଲେ)

ନାଦରା—ମୁଁ ତୁମମାନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି, ତୁମେ ମଣିଷ ହୁଅ, ସୁଖୀ ହୁଅ । ଆଉ ଯଦି ପାରିବ ତେବେ ଏ ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବ ।

ଦାରା—ନାଦରା !

ନାଦରା—ସ୍ୱାମୀ ! ମୋ ସୁଲେମାନକୁ ଟିକିଏ ଦେଖିପାରିବିନି । ମୋ ପାଖକୁ ଆସ, ଆସ । ଶେଷଥର ପାଇଁ ତମର ପବିତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ ମୋତେ ଦିଅ, ସ୍ୱାମୀ ! (ପାଦ ଛୁଇଁ ମଥାରେ ମାରିଲେ) କ'ଣ ଦେବନି ?

ଦାରା—(ନାଦରାଙ୍କର ଦେହ ଥରିଉଠିଛି) ନାଦରା…ନାଦରା !

ନାଦରା—ସ୍ୱାମୀ·· (ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲେ)

ଦାରା—(ଚିତ୍କାର କରି) ନାଦରା ! (ନାଦରାଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ଧରି କାନ୍ଦିଉଠିଲେ—ପିଲା ଦୁଇଟା ମଧ୍ୟ) ସବୁ ସରିଗଲା ରେ ସିପାର, ସବୁ ସରିଗଲା ।, ତୋ ଅଭିମାନ୍ ଆଉ ଶୁଣିବନି । ସବୁ ଦିନପାଇଁ ସେ ଶାନ୍ତିରେ ଶୋଇଯାଇଛି ! ନାଦରା ! ତୁମେ ମୋତେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲ···ଚାଲିଯାଇ ପାରିଲ ?

[ଏହି ସମୟରେ ପଶି ଆସିଲେ ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ । ଓ ଦୁଇଜଣ ରକ୍ଷୀ ।]

ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ –ବନ୍ଦୀକର, ରକ୍ଷୀଗଣ !

ଦାରା—ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ ! ତୁମେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କରିବ ?

ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ—ହଁ ସାହାଜାଦା ! ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆପଣ ବନ୍ଦୀ ।

ସିପାର—କାହାର ଶକ୍ତି ଅଛି, ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ମୋର ଅବ୍ବାଜାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିବ ! (ତରବାରି ବାହାର କଲା)

ଦାରା—ଥାଉ, ସିପାର ! ଆଜି ଆମେ ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦୀ । ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ ! ଦୁଇଥର ମୁଁ ତୁମକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲି । ତାର ପ୍ରତିଦାନରେ ତୁମେ ମୋତେ ଏଇ ଉପହାର ଦେଲ !

ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ—ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବେ, ସାହାଜାଦା ! ମୁଁ ଆଜି ନିରୁପାୟ । ମୁଁ ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ନିମକଖିଆ ଚାକର । ଆଜି ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ମୋର ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ ।

ଦାରା—ଓ, ଏଇଥିପାଇଁ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇଥିଲ ! ବେଶ୍, ଚାଲ ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ ! ଆଉ ମୋର ଛଳେହେଲେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । କ ବାଧା ବି ମୁଁ ଦେବନି । ଚାଲ । କିନ୍ତୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ, ଜିହ୍ୱନ ଖାଁ ! ବେଗମ ନାଦରାଙ୍କ ମୃତଦେହକୁ ଲାହୋର ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କ କୁଳବଧୂ । ସେଠାରେ ଯେପରି ସମ୍ରାଟ ପରିବାରଙ୍କ କବର ସ୍ଥାନରେ ସେ କବର ନେଇପାରନ୍ତି ।

ଜହିଁନ ଖାଁ—ସାହାଜାଦା ! ଆପଣଙ୍କର ଏ ଅନୁରୋଧ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ରକ୍ଷା କରିବି । ଆସନ୍ତୁ...

ଦାରା—ଚାଲ, ଜହିଁନ ଖାଁ ! (କହି ନାଦିରାଙ୍କ ମୃତଦେହ ନିକଟକୁ ଗଲେ) ମତେ କ୍ଷମା କରିବ, ନାଦିରା । ତମର ଏ ଅଯୋଗ୍ୟ ସ୍ୱାମୀକୁ ତମେ କ୍ଷମା କରିବ । ଚାଲ ଜହିଁନ ଖାଁ, ଚାଲ । ବିଦାୟ ନାଦିରା...

ସିପାର—ମୋତେ ବି ବନ୍ଦୀକର ଜହିଁନ ଖାଁ ! !

ଜହିଁନ ଖାଁ—(ବାଷ୍ପାକୁଳ କଣ୍ଠରେ) ହଁ ସାହାଜାଦା, ମୁଁ ତୁମକୁ ବନ୍ଦୀ କରିବି । ଆସ...

[ସମସ୍ତେ ଚାଲିଗଲେ, ପଡ଼ିରହିଲା ନାଦିରାଙ୍କର ମୃତ ଦେହ । ଭାସି ଆସିଲା ଏକ କରୁଣ ରାଗିଣୀ ।]

(ମଞ୍ଚ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅନ୍ଧକାର ହୋଇଆସିଲା)

ସପ୍ତମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସାହାଜାହାନଙ୍କ କକ୍ଷ—ସମ୍ରାଟ ଏକାକୀ··· ନିଜ କଥା ଚିନ୍ତା କରି ପ୍ରଳାପ କରୁଥିଲେ ।]

ସାହାଜାହାନ—ଆବ୍ବାଜାନ ! ମୁଁ ତୁମକୁ ବନ୍ଦୀ କରିଛି । ତୁମ ପ୍ରାଣରେ ମୁଁ ଦେଇଛି ଦାରୁଣ ଆଘାତ । ସେଇ ସିଂହାସନ ଲୋଭରେ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ମାନବିକତାକୁ ଭୁଲିଯାଇଥିଲି । ଦେଖୁଚ, ଦେଖୁଚ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ସେମାନେ ଆସୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋତେ ଧରିନେଇଯିବେ । ନା, ନା । ତୁମେ ମୋତେ ଦୟାକର । ଦୟା କରିବନି ? କଣ କହିଲ ? ମୁଁ ପାପୀ··· ମୁଁ ପିତୃଦ୍ରୋହୀ···? ହଁ ହଁ, ମୁଁ ପାପୀ···ମୁଁ ପିତୃଦ୍ରୋହୀ । କଣ କହିଲ ? ମୋର ବିଚାରହେବ ଖୋଦାଙ୍କ ଦରବାରରେ ? ମୋର ବିଚାର ହେବ ·· ହଁ, ମୋର ବିଚାର ହେବ, ଆବ୍ବାଜାନ୍ । ମୋତେ ତୁମେ କ୍ଷମା କର ଆବ୍ବାଜାନ, ତୁମେ ମୋତେ କ୍ଷମାକର । ତା ନ ହେଲେ ଏମାନେ ମୋତେ ନେଇଯିବେ । ଖୋଦାଙ୍କ ଦରବାରରେ ମୋର ବିଚାର ହେବ ।

(ଆସିଛି ଜାହାନାରା)

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍···

ସାହାଜାହାନ—ନା, ନା···ତୁମେ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ନିଅନା । ମୋତେ ଦୟାକର ।

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ···

ସାହାଜାହାନ—କିଏ···? (ଚମକି ଉଠି)

ଜାହାନାରା—କଣ ହେଲା ଆବ୍ବାଜାନ, ଆପଣ ଏମିତି ଏକାକୀ କାହା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ, ଆବ୍ବାଜାନ···

ସାହାଜାହାନ—କଏ…ମା ଜାହାନାରା…କଣ କହିଲୁ ମା, ମୁଁ ଏକା ଏକା କାହା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲି ? ନାଇଁ, ନାଇଁ ତ ମା ! ଆଚ୍ଛା ମା, ମୋ ପ୍ରାଣର ପୁତ୍ର ଦାରା ଏଥର ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଶ୍ଚୟ ଜୟଲାଭ କରିଥିବ, ନା ? ମା, ଏଥର ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ ମୁକ୍ତ । ମୋତେ ବାହାରକୁ ନେଇ-ଚାଲ ମା…

ଜାହାନାରା—ମୁକ୍ତ ! ଏ ଜୀବନରେ ଆପଣଙ୍କର ମୁକ୍ତ ନାହିଁ । ଆବ୍ବାଜାନ ! ଦାରା ଏଥର ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଯାଇଛି ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା…!

ଜାହାନାରା—ହଁ, ଆବ୍ବାଜାନ, ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ଶାନ୍ତି ଦେବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ତ ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ…କେବଳ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଶୁଣାଇ ଆପଣଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବା ବ୍ୟତୀତ…

ସାହାଜାହାନ—ଆଉ ମା, ଦୁର୍ଯୋଗ ଯେତେବେଳେ ଆସେ ସେ ଏକା ଆସେନା, ମା ! ଦାରା ଆଜ ପରାଜିତ । ସୁଜା ଆଜ ଇତର ଭିକ୍ଷୁକ ଭଳି ପରଦ୍ୱାରରେ ଆଶ୍ରୟପ୍ରାର୍ଥୀ । ଆଉ ମୁରାଦ…ସେ ତ ଗୋଆଲିଅର ଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀ । ମୋ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଶେଷରେ ଏଇଆ ଥିଲା, ମା !

ଜାହାନାରା—ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ଦାରା ଆଉ ସିପାର ବି ସେ କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଶନିଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାଦ୍ ପଡ଼ିନାହାନ୍ତି ।

ସାହାଜାହାନ—କଣ କହିଲୁ, ମା ! ଦାରା ଆଉ ସିପାର ? ତାଙ୍କର କଣ ହେଲା, ମା… ?

ଜାହାନାରା—ସେମାନେ ବି ଆଜ ବନ୍ଦୀ ଆବ୍ବାଜାନ ।

ସାହାଜାହାନ—ବନ୍ଦୀ ! ଜାହାନାରା, ମୋ ଆଶାର ଶେଷ ଦୀପଶିଖା କଣ ଲିଭିଗଲା ?

ଜାହାନାରା—ହଁ, ଆବ୍ବାଜାନ । ଯେଉଁ ଜିହନ ଖାଁକୁ ଦାରା ଦୁଇଥର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତ ଦେଇଥିଲା । ଶେଷରେ ସେଇ ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ଜିହନ ଖାଁ ତାକୁ କୌଶଳରେ ବନ୍ଦୀ କଲା ।

ସାହାଜାହାନ—ଭଲ କରୁଛୁ ମା, ଭଲ କରୁଛୁ । ଯାଆନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ମରିଯାନ୍ତୁ, ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ବଂଶ ଲୋପ ପାଇଯାଉ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ହତ୍ୟା କର । ଯାଉ, ମୋଗଲ ଇତିହାସର ସମସ୍ତ କଳଙ୍କ ସେମାନଙ୍କ ରକ୍ତରେ ଧୋଇ ପୋଛି ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଉ···

ଜାହାନାରା—ଆବ୍‌ବାଜାନ୍ ! ଆପଣ ଏ ଅଭିଶାପ ଦିଅନ୍ତୁ ନ, ଆବ୍‌ବାଜାନ୍··· !

ସାହାଜାହାନ—ଏ ଅଭିଶାପ ନୁହେଁ ରେ ମା, ଏ ତୋ ବାପର ଆଶୀର୍ବାଦ । ଏ ବଂଶର ପାଦପ୍ରଦୀପ ନିର୍ବାପିତ ନ ହେଲେ ଏ ମହାନ୍ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ସବୁକିଛି ଲୋପପାଇଯିବ···

ଜାହାନାରା—ନା, ଆବ୍‌ବାଜାନ୍ ! ଆପଣଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଏ ବଂଶର ପାଦ-ପ୍ରଦୀପ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳିଉଠିବ ।

ସାହାଜାହାନ୍—ଦାରା···ଦାରା !

[ପ୍ରଳାପ କରୁଥିଲେ । ମାନସିକ ସାରସାମ୍ୟ ନ ଥିଲା]

ଜାହାନାରା—ଆବ୍‌ବାଜାନ୍ !

ସାହାଜାହାନ୍—ମୁଁ ତାକୁ ଟିକିଏ ଦେଖିବିରେ ମା ! ମୋର ପ୍ରାଣର ପୁଅ ଦାରାକୁ ମୁଁ କଣ ଆଉ ଦେଖିପାରିବିନି ।

ଜାହାନାରା—ଜାଣନ୍ତି, ଆବ୍‌ବାଜାନ୍ ! ସେ ନିଷ୍ଠୁର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ଦାରା ଆଉ ସିପାରକୁ ବନ୍ଦୀ କଲା ପରେ ଗୋଟାଏ କଙ୍କାଳସାର ହାତୀ ଉପରେ ବସାଇ ଦିଲ୍ଲୀର ରାଜପଥ ଉପରେ, ସମସ୍ତ ନଗରବାସୀଙ୍କ ଆଗରେ ଯେଉଁଭଳି ଭାବେ ଅପମାନିତ କରିଛି ତା ସହ୍ୟ କରିବା କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଆବ୍‌ବାଜାନ୍, ତାଙ୍କର ସେ ଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଆଉ ମଳିନ ମୁଖଶ୍ରୀ ଯେ ଦେଖିଛି ତା ଆଖିରେ ଲୁହ ରହିନି ।

ସାହାଜାହାନ୍—ମା ! ଦାରାର ଏ ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି କେହି ଜଣେହେଲେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେନି ? ଦିଲ୍ଲୀ ନଗରୀ କଣ ବୀରଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି, ମା ? ସମସ୍ତେ କଣ ପଥର ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ?

ଜାହାନାରା—ହଁ, ଆବ୍ବାଜାନ୍ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଆଜ ସମସ୍ତେ ଜର୍ଜରିତ । କାହାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ କି କାହାର ସାହସ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଆଜ ନିଷ୍କ୍ରିୟ, ଅଥର୍ବ, ପଙ୍ଗୁ ।

ସାହାଜାହାନ୍—ତୁ ଠିକ୍ କହୁଛୁ ମା, ତୁ ଠିକ୍ କହୁଛୁ । ମୁଁ ବି ଆଜ ନିଷ୍କ୍ରିୟ, ଅଥର୍ବ, ପଙ୍ଗୁ । ଆଚ୍ଛା ମା, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଯଦି ଦାରାକୁ ହତ୍ୟା କରେ...?

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ ! ଆପଣ ଏ କଥା କହିପାରିଲେ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଯାହା ହେଲେ ବି ସେ ଦାରାର ଭାଇ । ଭାଇ କଣ କେବେ ଭାଇକୁ ହତ୍ୟା କରିପାରେ ! ତାର ହାତ କଣ ଥରିଉଠିବନି ?

ସାହାଜାହାନ୍—ଜାଣୁ ମା ! ମୋର ଯେମିତି ମନ କହୁଛି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ନିଶ୍ଚୟ ମୋର ଦାରାକୁ ହତ୍ୟା କରିବ । ତୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନିନୁ, ମା ! ସେ ଗୋଟାଏ ପଶୁ...ଗୋଟାଏ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଘାତକ ।

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ !

ସାହାଜାହାନ୍—ଦେଖୁଛୁ ଦେଖୁଛୁ ମା ! ଏଇ ଯେ ଘାତକ ଠିଆ ହୋଇଛି । ହାତରେ ତାର ଉଦ୍ୟତ ଖଡ୍ଗ । ଏଇ, ଦାରା ଆସିଗଲା । ଆଉ ଟିକିଏ ପରେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଘାତକର ନିଷ୍ଠୁର ଆଘାତରେ...ନା—ହତ୍ୟା କରନା...(ଚିତ୍କାର)

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ ! କଣ ହେଲା, ଆବ୍ବାଜାନ ? ଏ ଯେ ଆପଣଙ୍କର କକ୍ଷ । ଏଠି ଘାତକ କାହିଁ ?

ସାହାଜାହାନ୍—ଓଃ, ଏଇଟା ମୋର କକ୍ଷ ନା, ମା ? ତା'ହେଲେ ମୁଁ କ'ଣ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲି । ନା...ମୁଁ ଠିକ୍ ଦେଖିଛି । ଦେଖୁଛୁ ମା, ସେ ମୟୂର-ସିଂହାସନଟା କେମିତି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଯାଉଛି ! କୋଟି କୋଟି କର ଆଠ କୋଟି ମୁଦ୍ରା ମୁଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥିଲି । (ହସିଲେ) ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ମୟୂର ସିଂହାସନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ !

ସାହାଜାହାନ୍—ନା, ମୁଁ ବଞ୍ଚି ଥାଉ ଥାଉ ଦାରାକୁ କେହି ହତ୍ୟା କରି ପାରିବେନା । ମୁଁ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବି । ହୁଁ, ହୁଁ, ତୁ ନେଇଯା ମୋର ସ୍ୱହସ୍ତଲିଖିତ ଆଜ୍ଞାପତ୍ର···ମୁଁ ନିଜେ ସହି କରି ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ ତୁ କିଏ ? (ଜାହାନାରାକୁ) ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ଔରଙ୍ଗଜେବର ଗୁପ୍ତଚର । ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକ ! ମୁଁ ଆଗ ତୋତେ ହତ୍ୟା କରିବି । (ତଣ୍ଟି ଚିପି ଦେବାବେଳକୁ)

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ ! ଏ ପ୍ରଳାପ ବନ୍ଦ କରନ୍ତୁ, ଆବ୍ବାଜାନ୍, ମୁଁ, ଆପଣଙ୍କର ଜାହାନାରା ! ମୋତେ ଚିହ୍ନିପାରୁନାହାନ୍ତି ।

ସାହାଜାହାନ—ଓ, ମା ଜାହାନାରା ! ଅଚ୍ଛା ମୁଁ କ'ଣ ସତରେ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛି । ନା, କିଏ କହିଲା ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ? ମୁଁ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ···ପ୍ରବଳପ୍ରତାପୀ ଭୁବନବିଜୟୀ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନ୍ । ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇପାରେନା । (ହସିଲେ)

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ୍ !

ସାହାଜାହାନ—ମମତାଜ, ଦେଖିଯାଅ ମମତାଜ ଦେଖିଯାଅ । ତୁମେ ସିନା ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଶୋଇଗଲ, ହେଲେ ତୁମର ପ୍ରିୟ ସମ୍ରାଟ କେମିତି କାନ୍ଦୁଛି ।

[କହି ବିଛଣାଉପରେ ପଡିଗଲେ ଏବଂ ଜାହାନାରା ଆବ୍ବାଜାନ୍ ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ ।]

—ଅନ୍ଧାର—

ଅନ୍ତିମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୟ ସନ୍ଧ୍ୟା । ସ୍ଥାନ ଦରବାର କକ୍ଷ…
ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଏକାକୀ, ହାତରେ ଧରି ଦାରାଙ୍କର
ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡାଦେଶ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ବିବ୍ରତ ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଏଇ ହେଉଛି ଦାରାର ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡାଦେଶ । କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ କଣ ମୁଁ ଦାୟୀ ? ନା, ଏହା ହେଉଛି କାଜୀଙ୍କର ବିଚାର…ନ୍ୟାୟର ବିଚାର, ଦାରା ତାର ଅପରାଧ ପାଇଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପାଇଛି । ନ୍ୟାୟ ବିଚାରକୁ କଳୁଷିତ କରିବାକୁ ମୁଁ କିଏ … ?

Vioce—ଏହା ନ୍ୟାୟର ବିଚାର ନୁହେଁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ । ଏହା ହତ୍ୟା…

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—କିଏ ?

Voice—ମୋତେ ଚିହ୍ନିପାରୁନ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୁଁ ହେଉଛି ତୁମର ବିବେକ… ଯାହାକୁ ତୁମେ ଅନେକ ଦିନ ଧରି ଭୁଲିଯାଇଛ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ— ମୋର ବିବେକ ! କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ତୁମକୁ ଭୁଲିଯାଇନି ।

Voice – ଭୁଲି ଯାଇ ନ ଥିଲେ ଏମିତି ଅଘଟଣ ଘଟିଲା କାହିଁକି ? ଏ ଭ୍ରାତୃହତ୍ୟାରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୁଅ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ । ତା ନ ହେଲେ ମୋଗଲ ଇତିହାସରେ ତୁମେ ଜଣେ ହତ୍ୟାକାରୀରୂପେ ଚିରଦିନ ଲାଗି ଘୃଣ୍ୟ ହୋଇ ରହିଯିବ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ନା, ଏହା ହତ୍ୟା ହୋଇପାରେନା । ଏ ଯେ ନ୍ୟାୟର ବିଚାର ।

Voice—ବିଚାର ! ଏହା ବିଚାର ନୁହେଁ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ବିଚାର ନାମରେ ଏହା ଏକ ପ୍ରହସନ । ତୁମର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ମୁରାଦକୁ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ଆଉ ଆଜି ବି ତୁମର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କାଜୀମାନେ ଦାରାକୁ ଦେଉଛନ୍ତି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ । କାରଣ ତମେ ସ୍ୱୟଂ ଦାରାର ମୃତ୍ୟୁ…

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଶିହରି ଉଠି) ହଁ, ହଁ, ମୁଁ ଦାରାର ମୃତ୍ୟୁ ଚାହେଁ । ଏ ଯେ କାଜୀର ବିଚାର ।

Voice—ତୁମର ମନ କଣ କହୁଛି ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ସେ ଦାରା ନିର୍ଦୋଷ ? ବୃଦ୍ଧ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ...ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ତାକୁ ହତ୍ୟା କରନା । ବରଂ ତାକୁ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ, ହଁ, ମୁଁ ତାକୁ ପ୍ରାଣ ଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ଦେବି । କିନ୍ତୁ ସେ ହେବ ଆଜୀବନ ବନ୍ଦୀ । (ଚିତ୍କାର କରି) ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ । ଦାରାକୁ ମୁଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଛି । (ଆସିଛନ୍ତି ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ।)

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ—ଜାହାଁପନା !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ, ମୁଁ ମୋର ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପୁନର୍ବିଚାର କରିଛି । ଦାରାକୁ ମୁଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ଦେବି ।

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ—ସେ କଣ ଯାହାଁପନା ! ଦାରା ଆପଣଙ୍କର ପରମ ଶତ୍ରୁ ! ସେ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସେ ଯାହାହେଲେ ବି ମୋର ଭାଇ, ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ।

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ—ଦରବାରରେ ତାଙ୍କ କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହୋଇଥିଲା, ଜାହାଁପନା !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାକୁ କ୍ଷମା ଦେଇଛି ! ଆଜି ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ !

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ—ସମ୍ରାଟ ! ଏଇ ସାମାନ୍ୟ ଗୌରବ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦିନେ ଆପଣଙ୍କୁ ହୁଏତ ଏଇ ସିଂହାସନ ହରେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ନା; ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ, ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ବଳରେ ଏ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଛି ତା ମୁଁ ସେହି ଶକ୍ତିବଳରେ ନିଶ୍ଚୟ ରକ୍ଷା କରିବି ।

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ—ଯାହାଁପନା ! ଦାରା ଯଦି ବଞ୍ଚିରହନ୍ତି ! ତା' ହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିପଦ ଘେନେଇ ଆସିବ ! ଜାଣନ୍ତି ସମ୍ରାଟ, ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା ଦାରାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ । ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦାରାଙ୍କର ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ତା ଛଡ଼ା ସେଦିନ ଦିଲ୍ଲୀର ରାଜ ପଥରେ କଙ୍କାଳସାର ହସ୍ତୀଉପରେ ଦାରାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ସମସ୍ତେ

କାରଣ ସେଠି ଆପଣଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଉଥିଲେ । ଦାରା ଯଦି ବଞ୍ଚିବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି... ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସେ କଣ କରିବ, ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ? ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ...ସେ ମୋର କ୍ଷତି କରିପାରେ ?

ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ – କରିବେ, ସମ୍ରାଟ ! ଯଦି ସେ ସାମାନ୍ୟ ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି ତା ହେଲେ ଜନସମର୍ଥନ ଲାଭ କରି ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ସିଂହାସନଚ୍ୟୁତ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିଧା ବୋଧ କରିବେନାହିଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ— ଠିକ୍ କହୁଛ, ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ । ଦାରା ବଞ୍ଚିରହିଲେ ମୋର ସାରା ଜୀବନ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ କଣ୍ଟା ରହିଯିବ । ନା, ନା, ମୁଁ ଚାହେଁ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ଜିହ୍ୱାନ ଖାଁ ! (ଚିତ୍କାର କରି ଡାକିଲେ । ଜିହ୍ୱାନ ଖାଁ ଆସିଛୁ) ଏଇ ନିଅ ଦାରାର ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡାଦେଶ । ଆଜି ରାତିଭିତରେ ମୁଁ ଚାହେଁ ଦାରାର ଛିନ୍ନ ମସ୍ତକ । ଯାଅ... (ଜିହ୍ୱାନ ଖାଁ ଓ ଶାୟସ୍ତା ଖାଁ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ମୁଁ ଚାହେଁ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ମୟୂର ସିଂହାସନ । କିନ୍ତୁ...

Voice—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ଏ ଭୁଲ ତୁମେ କାହିଁକି କଲ ? 'ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ଏ ଭୁଲ୍ ତୁମେ କାହିଁକି କଲ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ସଇତାନ୍ ! (କହି ନିଜର ଦୁଇକାନ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ।)

ନବମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୟ—ନିଶାର୍ଦ୍ଧ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ କକ୍ଷ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଓ ଦିଲଦାର ।]

ଦିଲଦାର—ଆପଣ, ଶୁଅନ୍ତୁ ଜାହାଁପନା, ବିଶ୍ରାମ ନେବେ । ରାତି ଅନେକ ହେଲଣି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବିଶ୍ରାମ ? କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ଶୋଇପାରୁନି, ଦିଲଦାର ! ମୋର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ବେଳେ ବେଳେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଉଠୁଛି । ମୋର ଯେମିତି ମନେହେଉଛି ମୁଁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ଏଇ ନିରନ୍ଧ୍ର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ବି ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିପାରୁଛି ଦାରାର ସେ ଛିନ୍ନମସ୍ତକ··· ମୁରାଦର ସେ ରକ୍ତାକ୍ତ ବଦନ···ସୁଜାର ସେ ହତ୍ୟାକାଳୀନ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ମୋତେ ଉପହାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ କାହିଁକି ହେଉଛି, ଦିଲଦାର ? ମୁଁ କଣ କିଛି ଭୁଲ କରୁଛି ? ମୁଁ ଯାହା କରୁଛି ଏ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ···ଧର୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ । ତଥାପି ଏ ସବୁ କାହିଁକି ? ତା ହେଲେ ମୋ ମନ ଭିତରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କାହିଁକି ? ଏ କଣ ତା'ହେଲେ ମୋର ମାନସିକ ବିକୃତି ? ?

ଦିଲଦାର—ହଁ, ଜାହାଁପନା, ମଣିଷ ମନର ଶୁଭ୍ର ପରଦା ଉପରେ କଦର୍ଯ୍ୟ ପାପର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଛାୟା ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ, ଜାହାଁପନା ! ଆଜି ମୋର ମନେହୁଏ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଜୀବନରେ ସେ ସମୟ ଆଜି ଆସିଯାଇଛି । ଅନୁତାପ କରନ୍ତୁ, ସମ୍ରାଟ, ନିଜର କୃତକର୍ମ ପାଇଁ ଅନୁତାପ କରନ୍ତୁ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ବିରକ୍ତ ହୋଇ) ଦିଲଦାର ! ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତାର କୃତକର୍ମ ପାଇଁ କେବେ ଅନୁତାପ କରିନାହିଁ କି କରିବନାହିଁ ।

ଦଲ୍ଲଦାର—ତଥାପି ସମ୍ରାଟ, ଆପଣ ପ୍ରକୃତରେ ଶତ୍ରୁଆଚରଣ କରିପାରିବେନ ! ଖୋଦା ସବୁ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି, ସମ୍ରାଟ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ନୁହେଁ…ଅଧର୍ମକୁ ନୁହେଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଗର୍ଜିଉଠି) ଦଲ୍ଲଦାର ! ଅଧର୍ମ ମୁଁ କରୁଛି ? ଅନ୍ୟାୟ ମୁଁ କରୁଛି ? ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ତମେ ଏ କଥା କହିବାକୁ ସାହସ କରିପାରୁଛ, ଦଲ୍ଲଦାର ! ତମେ ଖାଲି ମୋର ବିଦୂଷକ ବୋଲି, ନଚେତ୍…

ଦଲ୍ଲଦାର—ସମ୍ରାଟ ମୋର ସେମିତି ମନେହୁଏ ଖୋଦାଙ୍କର ନ୍ୟାୟର ସିଂହାସନ ଆଜି ଥରହରି ଉଠୁଛି । ଆପଣଙ୍କର ଶେଷ ବିଚାରର ଦିନ ଆଉ ଡେରି ନାହିଁ, ସମ୍ରାଟ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବିଦୂଷକ ! (ଚିତ୍କାର କଲେ)

ଦଲ୍ଲଦାର—ନିଜର ବୃଦ୍ଧ ପିତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି, ନିଜର ଭାଇମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରି ଆପଣ ଯେଉଁ ମହାପାପ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଖୋଦାଙ୍କ ଦରବାରରେ କୈଫିୟତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସମ୍ରାଟ । କେହି ଆପଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେନ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—କିଏ ତୁମେ ? ତୁମେ କଣ ସତରେ ଜଣେ ବିଦୂଷକ ? ସାମାନ୍ୟ ବିଦୂଷକର ଏତେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ! ନା, ନା, ତୁମର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ଦିଅ, କିଏ ତୁମେ ?

ଦଲ୍ଲଦାର—ମୁଁ କିଏ ଜାଣିବାକୁ ଚାହଁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ? ତେବେ ଶୁଣ ! ମୁଁ ହେଉଛି ମିର୍ଜା ମହମ୍ମଦ ନିୟାମତ ଖାଁ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ) ମିର୍ଜା ମହମ୍ମଦ ନିୟାମତ ଖାଁ ! ହାଜି ! ଏସିଆ ମହାଦେଶର କଳ୍ପକମ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପଣ୍ଡିତପ୍ରବର ନିୟାମତ ଖାଁ ?

ଦଲ୍ଲଦାର—ହଁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ମୁଁ ନିୟାମତ ଖାଁ । ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟା ମୁଦ୍ରାର ଲୋଭରେ ମୁଁ ତୁମର ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରି ନ ଥିଲି,

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୁଁ ଆସିଥିଲି ଏଠାରେ ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ । ଆଉ ସେଇଥିପାଇଁ ବହୁଦିନର ଛଦ୍ମବେଶରେ ରହି ରାଜନୀତିର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଛି ତା ମୋ ଜୀବନରେ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ରହିଯିବ । ଆଜିଠାରୁ ମୋର କାମ ଶେଷ ହୋଇଛି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

(ଚାଲି ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ)

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହାଜି ସାହେବ !

ଦଲ୍ଦାର—ମୁଁ ଯାଉଛି, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! କିନ୍ତୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟାଏ କଥା କହିଯାଉଛି···ଏ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ତୁମର ବିଜୟ ଲାଭ ହୋଇନି । ତମେ ହାରିଯାଇଛ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ଅତି ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ହାରିଯାଇଛ । ତୁମେ ଅନୁତାପ କର; ଆଉ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଖୋଦାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରି ନିଜର କୃତକର୍ମ ଲାଗି କ୍ଷମା ଭିକ୍ଷା କର ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହାଜି ସାହେବ !

ଦଲ୍ଦାର—ଯାଅ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ରାତି ଅନେକ ହେଲାଣି, ବିଶ୍ରାମ ନିଅ । ମଙ୍ଗଳମୟ ଖୋଦା ନିଶ୍ଚୟ ତୁମର ସହାୟ ହେବେ । ଖୋଦା ହାଫିଜ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

[ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଶୋଇଗଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା ରାତି । ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାସି ଉଠିଲା···

କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକ । ନିସ୍ତବ୍ଧ ପରିବେଶ । ଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠରେ ଭାସିଆସୁଥିଲା, "ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !"]

ଷୋଡ଼ଶ ଦୃଶ୍ୟ

[ଖୋଦାଙ୍କ ଦରବାର । ଏକ ଶାନ୍ତ ମଧୁର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଦେଖାଗଲା, ଲୌହ ଶୃଙ୍ଖଳରେ ଆବଦ୍ଧ ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କୁ ରକ୍ଷୀମାନେ ଦରବାର କକ୍ଷକୁ ଆଣିଲେ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲେ ...]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୋତେ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ମୋତେ ଦୟା କର । ମୋତେ ଦୟା କର । ମୁଁ ପାପୀ···ମୁଁ ଘାତକ···ମୁଁ ରାଜଦ୍ରୋହୀ···ମୁଁ ପିତୃଦ୍ରୋହୀ । ମୋତେ କ୍ଷମାକର, ଖୋଦା !

Voice—କ୍ଷମା ! ତୁମେ ଯେ କ୍ଷମାର ଅଯୋଗ୍ୟ । ତୁମର ସେ ଜଘନ୍ୟ ପାପ ଯେ ଅକ୍ଷମଣୀୟ । ତୁମର ଅତ୍ୟାଚାର ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରିଛି । ତୁମ ଯୋଗୁଁ ଧର୍ମ କଳଙ୍କିତ ହୋଇଛି···ଶାସନ କଳୁଷିତ ହୋଇଛି । ତୁମରି ଯୋଗୁଁ ନ୍ୟାୟର ସିଂହାସନ ଆଜ ଥରୁଛି ।

[ଏହି ସମୟରେ ଏକ ବିକଟ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ ସହିତ ମୁରାଦର ଛିନ୍ନ ମସ୍ତକ ଦେଖାଯାଇଛି ।]

Voice—ଚିହ୍ନିପାରୁନ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଏ ହେଉଛି ତୁମର ପ୍ରାଣର ଭାଇ ମୁରାଦ । ଯାହାକୁ ତୁମେ କପଟରେ ବନ୍ଦୀକରି ନିର୍ଜନ କାରାକକ୍ଷରେ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲ । ଏଇ···ଏଇ ହେଉଛି ତା'ର ଛିନ୍ନ ମସ୍ତକ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମୁରାଦ ! ମୋତେ କ୍ଷମାକର, ମୋତେ କ୍ଷମାକର ! (ଦାରାର କବନ୍ଧ ଆସିଛି) କିଏ ? କିଏ ତୁମେ ? (ପୁଣି ଆସୁଥାଏ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ)

Voice—ଏ ହେଉଛି ତୁମର ପ୍ରାଣର ଭାଇ ଦାରା···ନ୍ୟାୟ ବିଚାରର ପ୍ରହସନ କରି ଯାହାକୁ ତୁମେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲ । ଏଇ, ଏଇ ହେଉଛି ତା'ର କବନ୍ଧ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କରିଉଠିଲେ) ଆଃ ! (ଏହି ସମୟରେ ଏକ ବିରାଟ ହସର ଧ୍ୱନି ଭାସିଆସିଲା । ସୁଜାଙ୍କର କଟାମୁଣ୍ଡ ହସୁଥିଲା ।) ଭାଇଜାନ୍ !

Voice—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ତୁମ ଅତ୍ୟାଚାରର ଏ କଣ ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ ?

[ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛନ୍ତି ସାହାଜାହାନ । ସେ ବି ହସୁଥିଲେ ।]

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ – ଆବ୍ବାଜାନ !

Voice—ହଁ, ଆବ୍ବାଜାନ । ତୁମର ସେହି ସ୍ନେହଶୀଳ ଆବ୍ବାଜାନ; ଯାହାଙ୍କୁ ତୁମେ ଅତି ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ବନ୍ଦୀ କରି···ଦୀର୍ଘ ଆଠବର୍ଷକାଳ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ତଳବଳ କରିଥିଲ···ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ - ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ, ଖୋଦା !

Voice—ଜୀବନରେ ତମେ ତ କାହାକୁ କ୍ଷମା କରିନ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ରକ୍ଷୀଗଣ ! ତାକୁ ନେଇଯାଅ···ଲୌହଶୃଙ୍ଖଳରେ ତା'ର ହସ୍ତପଦକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବନ୍ଧନ କରି ତପ୍ତ ତୈଳକୁଣ୍ଡରେ ନିକ୍ଷେପ କର । ତା'ର ସେ ପାପୀ ହାତ ଦୁଇଟାକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କାଟିଦିଅ । ଆଉ ତାର ସେ କୁଟିଳ ବକ୍ଷଦେଶରେ ଭେଦ କର···ଶାଣିତ ତରବାରି । ନେଇଯାଅ···

[ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ "ନା" ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଛିଟିପଡ଼ି ଉଠିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆବ୍ବାଜାନ ବୋଲି କହି ଦ୍ରୁତପଦରେ ବାହାରି ଯାଉଛନ୍ତି ।]

—ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧାର—

ଶେଷ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୟ—ସନ୍ଧ୍ୟା । ସାହାଜାହାନ, ଜାହାନାରା, ଜହ୍ଵରତ । ମଞ୍ଚରେ ଆଲୋକ କମିଆସିଲାବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା । ଜହ୍ଵରତ ଓ ଜାହାନାରା ସାହାଜାହାନଙ୍କ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସି କରୁଣ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଉଥିଲେ ।]

ସାହାଜାହାନ—ଦାରା, ସୁଜା, ମୁରାଦ, ସୁଲେମାନ, ମହମ୍ମଦ···

(ପ୍ରଳାପ କରୁଥିଲେ)

ଜାହାନାରା—ଅବ୍ବାଜାନ୍ ! ଆପଣ ବିଶ୍ରାମ ନଅନ୍ତୁ, ଅବ୍ବାଜାନ୍ ! ଏମିତି ଆଖିରୁ ଲୁହ ଢାଳିଲେ···

ସାହାଜାହାନ—ତୁ ଜାଣିପାରୁନୁ ମା, ଏ ହୃଦୟରେ ମୋର କେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ! ଦୁଃଖର ଅସରନ୍ତି ଲହରୀର ଗର୍ଜନର ଆଘାତରେ ବକ୍ଷ ପଞ୍ଜରା ମୋର ଭାଙ୍ଗି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ମିଳେଇଯାଉଛି, ମା ! ମୋ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲଗ୍ନ ଆଉ ଡେରି ନାହିଁ, ମା ! ସେ ଦୂତ ମୋତେ ସ୍ୱାଗତ କରିବା ନିମନ୍ତେ···

ଜହ୍ଵରତ—(କାନରେ ଦାଦାଜାନ୍ ! ଆମିଜାନ, ଆବ୍ବାଜାନ, ଆଉ ମୋର ପ୍ରାଣର ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଜଣଜଣ କରି ସେଇ ନିଷ୍ଠୁର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ହତ୍ୟା କରିଛି । ଏତେ ଦୁଃଖରେ ବି ମୁଁ ତୁମର ସ୍ନେହ ପାଇ ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ତୁମେ ମୋତେ ଅନାଥ କରି ଯାଅନା, ଦାଦାଜାନ୍ ! ମତେ ତମେ ଛାଡ଼ି ଯାଅନା ।

ସାହାଜାହାନ—ମା, ଜହରତ ! ହେ ଖୋଦା, ତୁମେ ମୋତେ ନେଇଯାଅ । ଏଇ ପିତୃମାତୃହର ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ପିଶୁର ଆଖିର ଲୁହ ମୁଁ ସହ୍ୟ କରିପାରୁନି, ଖୋଦା ! ବେଟୀ ଜାହାନାରା, ମୋ ପାଇଁ ତୁ ସବୁକିଛି କରିଚୁ, ମା ! ତୋ ଜୀବନର ସବୁ ସୁଖଶାନ୍ତିକୁ ତୁ ମୋର ଲାଗି ହସି ହସି ବିସର୍ଜନ ଦେଇଚୁ । ହେଲେ ଆଜି ମୁଁ ତୋତେ ଅନୁରୋଧ କରୁଚି ମା, ମୋ ଲାଗି ଟିକେ ଜହରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେ । ମୁଁ ସେଇ ଜହରକୁ ପାନ କରି ଶାନ୍ତି ଭରେ…

(ଏହି ସମୟରେ ଜହରତ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଚାଲିଗଲେ)

ଜାହାନାରା—ଆବ୍ବାଜାନ ! ନା ଅବ୍ବାଜାନ, ଆପଣ ବଞ୍ଚିବେ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆପଣ ବଞ୍ଚିରହିବେ । ମୁଁ ଯିବି ଅବ୍ବାଜାନ, ମୁଁ ଯିବି । ଆପଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ପୁଣି ଥରେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ପାଦ ଧରି ଆପଣଙ୍କର ମୁକ୍ତି ଭିକ୍ଷା କରିବି, ଆବ୍ବାଜାନ !

ସାହାଜାହାନ—ନା, ନା, ମା ! ମୋର ମୁକ୍ତିଭିକ୍ଷା । ସେଇ ନିଷ୍ଠୁର ଆଉ ନିର୍ମମ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ମନରେ ତୋର ସେହି ଅତୁଳ ମିନତି ଟଳେହେଲେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବନି ମା ! ଯେ ମୋର ପ୍ରାଣର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମୋର ଆଖିଆଗରେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ହତ୍ୟା କରିପାରିଲା । ସେ ସେ କେତେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇପାରେ ତା କଣ ତୁ କଳ୍ପନା କରିପାରୁନୁ ? ବରଂ, ମା ତୁ ତାକୁ ଅନୁରୋଧ କର ମା, ସେ ମୋତେ ଏ ଦୁଃସ୍ଥିତିରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଉ …ସେ ମୋତେ ହତ୍ୟା କରୁ ।

(ଏହି ସମୟରେ ଆସିଛନ୍ତି ଆଓରଙ୍ଗଜେବ)

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ତୁ…

ସାହାଜାହାନ—କିଏ ? ସମ୍ରାଟ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ…!

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆବ୍ବାଜାନ । ମୁଁ ସମ୍ରାଟ ନୁହେଁ, ଆବ୍ବାଜାନ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ସେଇ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

ସାହାଜାହାନ—କଣ କହିଲୁ ! ଆବ୍ବାଜାନ ! ଆବ୍ବାଜାନ ବୋଲି ମୋତେ ସମ୍ବୋଧନ କରିପାରିଲୁ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ?

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ତୋର ସମସ୍ତ ଭାଇ ଆଉ ବଂଶଧରମାନଙ୍କୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ହତ୍ୟାକଲାପରେ ତୋ ରକ୍ତତୃଷ୍ଣା କଣ ଏବେବି ମେଣ୍ଟିନି···? କହ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ପିତୃହତ୍ୟା କଲା ପରେ କଣ ତୋ'ର ସେ ତୃଷ୍ଣା ମେଣ୍ଟିବ ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବୁବୁଜାନ··· !

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଆବ୍ବାଜାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ଯଦି ତୋର ସେଇ ରକ୍ତପିପାସୁ ତରବାରିର ଶେଷ ତୃଷ୍ଣା ମେଣ୍ଟିଯାଇ ପାରେ ତା' ହେଲେ ତୁ ହତ୍ୟା କର ··ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ତୋର ଚଲାପଥ ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ହେଉ ! ଆଗାମୀ କାଲର ଇତିହାସରେ ତୋର ଏଇ ବୀରତ୍ୱର କାହାଣୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ ! ହତ୍ୟା କର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଅସ୍ତାଚଳର ସେଇ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକର !

ସାହାଜାହାନ—ତୁ ମୋତେ ହତ୍ୟାକର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ମୋତେ ହତ୍ୟା କର, ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୋତେ ମୁକ୍ତ ଦେ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆବ୍ବାଜାନ !

ସାହାଜାହାନ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ଯେଉଁ ଗୁଡରେ ପକାଇ ତୋତେ ମୁଁ ମଣିଷ କରିଥିଲି, ଆଜ ସେଇ ଗୁଡ ତୋର ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଁ ପାତିଦେଉଛି ! ଦେ, ଦେ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ତୁ ତୋର ଶାଣିତ ତରବାରି ବନ୍ଦ କରିଦେ ! ଭୟ କରନା, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, କେହି ଜାଣିପାରିବେନି···କେହି ଦେଖି ପାରିବେନି ! ମୋତେ ଏ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ଦେ ! ତୁ ମୋତେ ଏ ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରୁ ମୁକ୍ତ ଦେ ! ମୋର ଶେଷ ମିନତି ରଖ, ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—(ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି) ଆବ୍ବାଜାନ ! ମୋତେ ଆଉ ଅପରାଧୀ କରନ୍ତୁ ନା ! ମୁଁ ଘାତକ, ମୁଁ ପାପୀ ! ନିଜର ପାପର ଲେଲିହାନ ଅଗ୍ନିଶିଖାରେ ମୁଁ ଆଜ ଜଳିପୋଡ଼ି ମରୁଛି ! ମୋତେ ଆଉ ଆପଣ ଅପରାଧୀ କରନ୍ତୁନା ! ଆବ୍ବାଜାନ !

ସାହାଜାହାନ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଏଇ ଦେଖନ୍ତୁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ । ଚକ୍ଷୁ ମୋର ଆଜ ଜୋତିରଗତ··· ମୁଖଶ୍ରୀ ଆଜ ପାଣ୍ଡୁର । ମୋ ପାପର ଏ କ'ଣ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନୁହେଁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ ।

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ! ଏ ଦୁନିଆରେ ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠକିପାରୁ; କିନ୍ତୁ ଜାହାନାରାକୁ ନୁହେଁ । ତୁ କ'ଣ ଚାହୁଁ ?

ଆଓରଙ୍ଗ ଜେବ—ମୁଁ କିଛି ଚାହେଁ ନା ବୁବୁଜାନ, ମୁଁ କିଛି ଚାହେଁ ନା । ମୁଁ ମୋ କୃତକର୍ମ ପାଇଁ ଆବବାଜାନଙ୍କଠାରୁ ଚାହେଁ କ୍ଷମା ।

ସାହାଜାହାନ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ···

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବାପ ହୋଇ ବି ବାପର ସ୍ନେହ ଜାଣିପାରିଲିନି···ଆପଣଙ୍କ ସ୍ନେହର କଳନା କରିପାରିଲିନି···ଆପଣଙ୍କ ମମତାର ପ୍ରତିଦାନ ଦେଇପାରିଲିନି । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ପାଇଛି । କିନ୍ତୁ ତା' ବଦଳରେ ଦେଇଛି ଅନେକ ଯନ୍ତ୍ରଣା···ବୁକୁଫଟା ମର୍ମଦାହ ।

ସାହାଜାହାନ—ଜାହାନାରା ! ଏ ସବୁ ମୁଁ କ'ଣ ଶୁଣୁଛି, ଜାହାନାରା । ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁନି ତ, ଜାହାନାରା ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ, ଆପଣ ଆଜ ମୁକ୍ତ । ଦୁର୍ଗର ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାର ଆଜ ଖୋଲି ଯାଇଛି । ଆସନ୍ତୁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପୁଣିଥରେ ମୟୂର ସିଂହାସନରେ ବସାଇ କୋଟି କୋଟି ଜନତାଙ୍କ ଆଗରେ କହିବି, 'ଜୟ ସମ୍ରାଟ ସାହାଜାହାନଙ୍କର ଜୟ ।" ଏଇ ମୋର ରାଜମୁକୁଟ ଆପଣଙ୍କ ପାଦତଳେ ଅର୍ପଣ କଲି । ମତେ ଆପଣ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ ।

(ଜାନୁପାତି ପାଦ ଧରିଲେ)

ସାହାଜାହାନ—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ !

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ମତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ, ଆବ୍‌ବାଜାନ । ତା' ନ ହେଲେ ମୋ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଜଘନ୍ୟର ଖୋଦାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଯେ ଶାସ୍ତି ହେବ···

ସାହାଜାହାନ—ଉଠ, ଉଠ ପୁଅ, ମୁଁ ତୁମର ସମସ୍ତ ଅପରାଧ ମାର୍ଜନା କରିବି ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ— ଅବ୍ବାଜାନ···(କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇ)

ଜାହାନାରା—ଅବ୍ବାଜାନ ! !

ସାହାଜାହାନ୍—ମୁଁ ଯେ ଗୋଟାଏ ବାପ, ଜାହାନାରା । ବାପ କଣ କେବେ ତା ପୁଅର ଦୁଃଖ ସହିପାରେ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଯାହାହେଲେ ବି ମୋର ପୁଅ । ତା ଆଖିର ଲୁହ କଣ ମୁଁ ସହିପାରନ୍ତି, ମା ?

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଆସନ୍ତୁ, ଅବ୍ବାଜାନ୍ । ମିଳନର ଏଇ ଅମୃତ ଲଗ୍ନରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ସମ୍ରାଟର ସମ୍ମାନ ଦେବି, ଆଉ ତା ପରେ ମୁଁ ଚାଲିଯିବି ମକ୍କା···ମୋର ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ପାଇଁ ।

ସାହାଜାହାନ—ନା, ନା ଆଓରଙ୍ଗଜେବ, ମୁଁ ଆଉ ସମ୍ରାଟ ହେବାକୁ ଚାହେଁନା । ଜୀବନର ଏଇ ଧୂସରିତ ଅପରାହ୍ଣରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ଚାହେଁ । ଆଜିଠାରୁ ଏଇ ମଣିମାଣିକ୍ୟଖଚିତ ରାଜମୁକୁଟ ତୁମର । ମୁଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି ପୁତ୍ର, ତୁମେ ସୁଖୀ ହୁଅ···ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଅ···ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ହୁଅ ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ଅବ୍ବାଜାନ ।

ଜାହାନାରା—ଅବ୍ବାଜାନ । ଦାରାର ହତ୍ୟାକାରୀଙ୍କୁ ଆପଣ କ୍ଷମାକରିପାରିଲେ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସବୁ ଭୁଲିଗଲେ ଅବ୍ବାଜାନ··· ? କପଟୀ ଆଓରଙ୍ଗଜେବର ଦୁଇଟୋପା ଲୁହରେ ଆପଣ ତରଳିଗଲେ··· ??

ସାହାଜାହାନ- ଜାହାନାରା, ଅତୀତକୁ ଭୁଲିଯା, ମା ! ଗତାୟୁ ଅତୀତର ସେଇ ତମିସ୍ରାଚ୍ଛନ୍ନ ଗର୍ଭରେ ଅନେକ କିଛି ହଜିଯାଇଛି । ତାଙ୍କୁ ଆଉ ମନେ ପକାଇ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ମା, ଆଖିରୁ ଖାଲି ଲୁହ ଝରିବ ।

ଜାହାନାରା—ଅବ୍ବାଜାନ !

ସାହାଜାହାନ—ହଁ ମା, ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷ କାଳ ମୁଁ ଲୁହ ଢାଳିଛି, ରକ୍ତ କାନ୍ଦିଛି । ଆଜି ଟିକିଏ ମତେ ହସିବାକୁ ଦେ, ମା ।

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ବୁବୁଜାନ ! ଜୀବନରେ ତୁମକୁ ମୁଁ ଅନେକ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି··· ମନରେ ଅନେକ ଆଘାତ ଦେଇଛି । ତୁମ ସହିତ ଅନେକ ପ୍ରତାରଣା କରିଛି । ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଆଉ ଅପମାନରେ ତୁମେ ଦିନ ଦିନ ଧରି ଲୁହ ଢାଳିଛ । ତଥାପି ବୁବୁଜାନ, ମୁଁ ତୁମର ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟ ଭାଇ ।

ଜାହାନାରା—ଆଓରଙ୍ଗଜେବ···

ଆଓରଙ୍ଗଜେବ—ହଁ ବୁବୁଜାନ ଆଜ ମୋ ମନରେ ଗର୍ବନାହିଁ, ଅହଙ୍କାର ନାହିଁ, ମାନ ନାହିଁ କି ଅପମାନ ନାହିଁ । ଆଜ ଗୋଟାଏ ସାନଭଇ ତା ବଡ଼ଭଉଣୀର ପାଦ ଧରି କ୍ଷମା ମାଗୁଛି । କୁହ ବୁବୁଜାନ୍, ତୁମେ କଣ ମୋତେ କ୍ଷମା କରିବନି ? (ଜାହାନାରାଙ୍କ ପାଦ ଧରିଲେ)

ସାହାଜାହାନ— ତାକୁ କ୍ଷମା ଦେ ମା, ସେ ଯେ ତୋର ସାନଭଇ । ଯାହାପାଇଁ ଦିନେ ତୋର ଉଚ୍ଛୁଳା ସ୍ନେହ ଭରିରହିଥିଲା ସେ ଆଜ କଣ ତୋ ପାଖରୁ ଖାଲିହାତରେ ଫେରିଯିବ ? ସେ ବି ତୋରଭଳି ମାତୃହରା । ଆଜ ଯେବେ ତୋର ମା ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତା, ତୁ କଣ ତାକୁ କ୍ଷମାକରି ନ ଥାନ୍ତୁ ?

ଜାହାନାରା—ଅବ୍ବାଜାନ ! ଆଓରଙ୍ଗଜେବ···ଉଠ ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ।

(ତୋଳଧରିଲେ)

ସାହାଜାହାନ—ଦେଖ, ଦେଖ ଜାହାନାରା, ଦେଖିପାରୁଛୁ ଜାହାନାରା, ସେଇ ମର୍ମର ସମାଧି ଭିତରେ ତୋ ମା କେମିତି ହସୁଛି । ମିଳନର ଏଇ ଅମୃତ ଲଗ୍ନରେ ତୋ ମା ଆଖିରୁ କେମିତି ଆନନ୍ଦରେ ଅଶ୍ରୁ ଝରିଯାଉଛି । ଦେଖୁତ, ଦେଖୁତ ମମତାଜ, ଏଇ ମହାମିଳନର ଅମୃତ ଲଗ୍ନରେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ କେମିତି ତୁମ୍ ହସ ସହିତ ହସ ମିଳେଇ ହସିଉଠୁଛି । ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆନନ୍ଦର ଦିନ ଆମ ଜୀବନରେ କେବେ ଆସିବନି, ମମତାଜ୍ । ତୁମେ ଦୂରରେ ଥାଇ ଆଶୀର୍ବାଦ କର । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସୁରଭିତ ହେଉ । କୁସୁମିତ ହେଉ । ଖୋଦା············

(ଆଖିରୁ ଝରିଯାଉଥିଲା ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ)

—ଯ ବ ନି କା—

କେତନ ଆର୍ଟ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ଓଡ଼ିଆ ବଜାର, କଟକ-୧